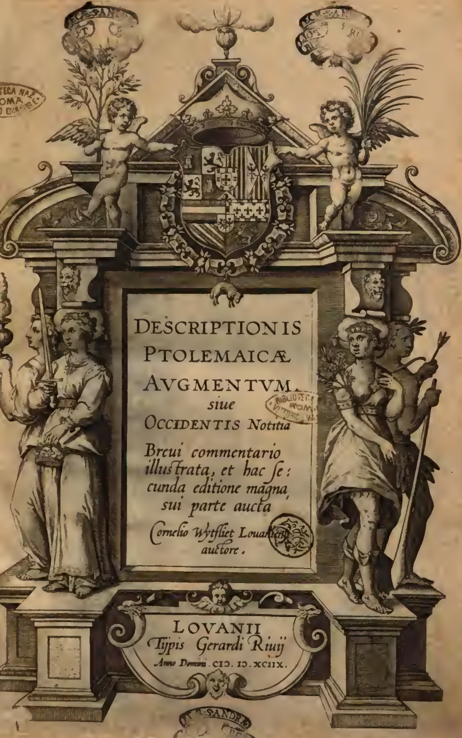
BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
26/1N
9

DESCRIPTIONIS PTOLEMAICÆ AVGMENTVM.

siue

OCCIDENTIS *Notitia*

Breui commentario illustrata, et hac ſe: cunda editione magna, sui parte aucta

Cornelio Wytfliet Louan[illegible] *auctore.*

LOVANII
Typis Gerardi Riuij
Anno Domini. CIϽ. IϽ. XCIIX.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PHILIPPO III.
HISPANIARVM, ET INDIARVM PRINCIPI.

AVgmentum hoc Ptolemaicum Philippe *Principũ maxime, ab initio ſuſcepti operis, aut nemini, aut Sacratiſſimo Nomini tuo inſcribendum duxi. In quam cogitationem cum multa alia me impellerent, tùm res ipſa & ſuſcepti operis argumentum, vt id facerem facilè peruicêre, quandoquidèm totius huius noſtræ deſcriptionis ſeries, Occidui Cardinis tuique feliciſſimi principatus terminis abſoluatur: Cuius quidèm ſitus multis retrò ſæculis in diuini conſilij arcano occultatus, atque extra omnem humanæ cogitationis terminum ſepoſitus, veteribus prorſus incognitus manſit, donec auorum noſtrorum memoriâ veniente plenitudine temporis, emenſo exploratoque longè latéque magnis itineribus Oceano; harum terrarum poſſeſſio maioribus tuis potiſſimùm delata eſt, tanquàm perpetuis veræ auitæque Religionis ſequeſtris aut propugnatoribus, inter aliorum regnorum defectionẽ aut ſeceſſionem. Nam* Ferdinandus *&* Isabella *illius ſæculi lumina, defuncti Betico bello, eiectis totâ Hiſpaniâ Numidarum reliquijs, auctiſque Chriſtianorum ſacrorum limitibus, tanquàm in præmium rei benè geſtæ, primi in cognitionem Hiſpaniolæ, Cubæ, Iamai-*

cæ, Continentis Indicæ, & Auſtralis pelagi venerunt, nouiſque & aſsiduis in Oceanum miſsis claſsibus, vltrà Romanas aquilas notiq́ue orbis terminos progreſsi, totius ferè Occidentis penetralia reſerarunt. Hinc auſpicijs CAROLI QVINTI *aui tui, cuius virtutũ memoriam grata poſteritas nunquam ſatis commendabit, patuêre vaſta & immenſa Mexicanorum & Peruanorum regnorũ ſpatia. Quæ omnia ſub* PHILIPPI *patris tui imperium accepta, veræque fidei profeſsione ſtabilita, & Luſitanici regni acceſsione orientaliſq́ue pelagi opibus, nuper te naſcente aucta, felici tecum ætate creſcunt, & pij parentis voto tibi reſeruantur, ad nouam efflorescentemq́ue hanc tuam potentiam ſtabiliendam. Quas itaque* PRINCIPVM MAXIME *ſupplementi Ptolemaici debitâ obſeruantiâ tibi nuncupo tabulas, placidè ſuſcipias rogo, quod ingenij mei tenuitatem agnoſcens nunquam in animum induxiſſem, niſi heroicum huius operis ſubiectum, aduerſus Zoilorum impetitiones magni quoque protectoris patrocinium desideraſſet. Diuinæ hic contemplaberis bonitatis munera, propitio numine maioribus tuis conceſſa, olim tibi obuentura, materiem tuæ clementiæ, vt populos qui tuum venerantur imperium, auulſamq́ue hanc noſtro ab orbe gentem, foueas & protegas,*

Pacatûmque regas patrijs virtutibus orbem.

Aetatem fortunamque tuam Optime Princeps, in immenſum prouehat Deus. Bruxellæ Atuaticorum, Calendis Maij. M. D. XCVII.

BENIG-

BENIGNO LECTORI.

PTOLEMÆI nouam hanc editionem Benigne lector, inde auſpicandam iudicaui, vnde ipſemet Ptolemæus ſi ad hæc noſtra perueniſſet tempora deſcriptionis ſuæ initium ſumpſiſſet: primum namque ſuorum Meridianorum in Occidẽtis limite conſtituit, inde dextrouerſum progreſſus inſtitutæ deſcriptionis ſeriem ad extremam vſque tùm cogniti Orientis metàm produxit. Mihi ſanè quando nunc aſsiduis in oceanum emiſſis claſsibus latiſsima totius Occidentis regna detecta patent, ſine iuſtâ cuiuſquam reprehenſione licuiſſet defixum hunc terminum in vltimo Occidentis limite defigere, vt initium finemque noſtrorum Meridianorum Occidens aut Oriens aſpiciat aut terminet, quod ſine vllo errore aut confuſione tolerari merito potuiſſet, minúſque ſtudioſis ingenijs negotij feciſſet, quam illorum curioſa induſtria, qui ſpretis antiquorum receptis ſententijs, mutatum Ptolemæi limitem, ſine cauſâ ad ortum promouêre, aut conuerſi curſus retrogradâ progreſsione ad occidẽtem perrexêre: perturbata & inuerſa quippe hæc tranſlatio aut conuerſio, nuſquã deſignato certæ dimenſionis initio, multis de cauſis improbatur, nam præterquam quod in multa impingant, Cymeriáſque ac penè inexplicabiles tenebras, rei per ſe claræ offundant, cœlorum

ipſe ordinarius motus(cuius adminiculo in cognitionẽ longitudinum deuenitur) ab occaſu ad occidentem fertur: Satius itaque duxi retento vetere more in occidente incipere, & futuri operis tanquam lineamenta quædam proponere. Ne tamen nuda tabularum exhibitio quenquam moretur aut ingrata ſit, breui commentario inuentionem, ſitum, mores ac naturam harum terrarum deſcripſimus, & tanquam Theſæi filo in generalem occidui continentis notitiam duximus, tenui facilique ſtilo: Geographia enim doceri & demonſtrari contenta, ſublimi dicendi genere, Pomponio Mela teſte, non veſtitur. Si tibi hæc noſtra probabuntur, Benigne Lector, alacriores nos ad ſequentia feceris.

IN CORNELII VVYTFLIET SECRETARII REGII IN SENATV BRABANTIAE, Ptolemaicum ſupplementum, Iacobi ab Oy Sicambri, EPIGRAMMA.

PRædicet AEneæ laudes Maro, Homerus Vlyſsis,
Lucanuſue virûm fortia facta canat.
Nil monimenta minus, veteres imitata, miniſtrant
VVytflieti; hæc proprium laudis & artis habent.
Horrida iuris amans noſtro non cognita mundo
Terrâ ſiue mari prælia geſta refert;
Nec retuliſſe ſatis, tabulis ſed iura PHILIPPI
Explicat Antipodum maxima Regna ſequi.
Blanda ſuos habuit ſophiæ Regina magiſtros
Qui rebus formas addere quaſque ſolent.
Poſtera progenies ignotum gentibus orbem
Dimenſum radio tota videbit ouans.
Artibus extremos qui ſubdidit impiger Indos,
Quod moriens viuat, gratia magna tui eſt;
Nam monimenta ſui donans, à funere viuet,
Nec mors dira ſuum nobile lædet opus.
Non mortalis opus; licet hoc ſibi ſumat Iberus,
Addita tot regnis regna labore ſuis;
Plus peperit ventis, minus armis, Herculis inſtar
Indos qui docuit ſubdere colla iugo;
Sola quidem populos diuiſos orbe potentes
Dextra Dei ſubdit Magne PHILIPPE tibi.
Hinc regum Domino ſit gloria, lauſque Monarchæ,
Quem nouus hic mundus, quem noua regna colunt.

CENSVRA.

Hiſtoria hæc de noui orbis inuentione, continens quoque eiuſdem breuem deſcriptionem, lectu iucundiſſima, nihil habet quod quenquam meritò offendat. Actum Bruxellis, die XV. *Maij.* M. D. XCVII.

Cornelius VVorzel. S. Th. Licentiat.
D. Gudulæ Plebanus.

Summa Priuilegij.

Regiæ Maieſtatis priuilegio cautum eſt, ne quis citra authoris voluntatem Supplementum hoc Ptolemaicum intra tres annos vllo modo imprimat, aut alibi impreſſum in hiſce inferioris Germaniæ ditionibus venundet. Qui ſecus faxit, confiſcatione librorum, aliâque pœnâ in literis expreſſâ mulctabitur, vti patet ex literis reſpectiuè datis Bruxellæ XVII. Iulij. M. D. XCVII.

Signat. D'Enghien.
Et
I. De Buſchere.

Huius libri excudendi poteſtatem feci Gerardo Riuio Typographo iurato.

C. VVytfliet.

CORNELII
WYTFLIET LOVANIENSIS,
DESCRIPTIONIS PTOLEMAICÆ AVGMENTVM,
SIVE
OCCIDENTIS NOTITIA.

INCERTAM & fluctuantem adhuc de ſitu orbis doctrinam Claudius Ptolemæus geographorum princeps, emendatis aut correctis Marini Tirii, & priorum traditionibus, adiectis inſuper certis longitudinis & latitudinis notis, primus ad rationalem modum reduxit, & quàm potuit cõmodiſsimam luculentiſsimámque poſteris terræ cognitæ deſcriptionem reliquit. Sed *Ptolemaica deſcriptionis termini.* cum hiſtoriis fidiſque nauigantium narrationibus deſtitueretur, deſcriptionem ſuam octogenis latitudinis partibus concluſit, neque vltra centeſimum octogeſimum longitudinis gradum extendere potuit, quod antiquitas exiſtimaret, reſiduum, oceano, aut terrâ incognitâ claudi; multiſque ſeculis rata ſtetit Ptolemæi ſententia, donec patrum noſtrorum memoriâ, Caſtellani in occidente nouas terras inuenêre, & Luſitani om-

nibus Africæ littoribus ſuperatis, oriẽtalem Aſiæ partem continuis nauigationibus detexêre: tũ demum inueteratus priſcorum error deprehenſus, & immenſa patuit detecti machina mundi, tum certatim pleræque gentes ſuperatis nouis incognitiſque maris tractibus, ad inacceſſos antea populos, ingenti auſu penetrarunt. Phœnices olim ante bis mille ãnos & vltra, Hiſpanias claſsibus adiére. Carthaginienſes ſimiliter nauigatione ad Auſtrum extra columnas Herculeas inſtitutâ, nouas terras inuenêre, ſed illæ nauigationes exiguæ aut ſtatim intermiſſæ; Hiſpanorum & Luſitanorum nauigatio, toto iam ſeculo, annuis claſsibus frequentatur, nouoſque indies populos detegit aut domat. Aliæ nationes parum fœlici ſucceſſu idem aliquando tentarũt, quando eiectæ profligatæque victricibus Hiſpanorum armis, vacuam illis horum regnorũ poſſeſsionem reliquêre. Sed quia pro complemento noſtri Ptolemæi, ignotarum & nuper repertarum terrarum deſcriptionem inſtitui, non abs re fore arbitror, rem ab exordio repetere, nã cognitio rei tam memorabilis, narrationem mihi videtur exigere pleniorem, propterea quod harum terrarum detectio, prioribus omnibus memorabilior fuerit, & vtilior.

Chriſtophorus Columbus.

Tantæ expeditionis Dux & author fuit Chriſtophorus Columbus, vir omniũ ſæculorum memoriâ digniſsimus: Quem benignâ ſalutarium ſyderum radiatione natum eſſe, exiſtimare fas eſt, vt præfulgidũ iubar naſceretur ſeculo noſtro, quod priſcorum heroum Herculis & Liberi patris famam obſcu-

obſcuraret, quorum memoriã grata olim poſteritas, æternis literarum monumentis conſecrauit. Chriſtophorus Columbus natus in Cucurienſi, ſeu vt alii malunt, aſpero ignobilique Arbizolo Liguriæ vico, à primâ adoleſcentiâ diuerſis nauigationibus exercitus, relictâ patriâ in Luſitaniam, aut, vt alii volunt, Maderam commigrauit, vbi conficiendis hydrographicis nauigationum membranis, præcipuè littoralis Africæ oræ (quæ tunc temporis nondum ſatis cognita erat) nauigantibus operam dabat, cúmque extra columnas Herculeas nauigans, frequentiores occidentales vẽtos obſeruaſſet, reputans ſecum ventos venire ex terreſtri aliqua orbis parte, quæ niſi in illo cardine extaret, nulli vnquam ab occaſu ſpirarent, quæ ipſi in occidente terras eſſe coniiciẽdi, quod res ipſa docuit, vera fuit ratio. Fortè ſub id tẽpus nauis ex Hiſpanico littore anchorã ſoluerat, quæ oceanũ ingreſſa, improuiſâ orientalium ventorũ procellâ poſt aliquot dierum iactationẽ ad terras quaſdã incognitas delata eſt. Nauclerus reflãtibus ſecundis ventis, amiſſis penè omnibus naualibus ſociis, quos aut fames, aut morbus abſumpſerat, in reditu à Columbo perquàm humaniter hoſpitio exceptus, eidẽ totius nauigationis ſeriem expoſuit, terræque incognitæ ad quam procellis abreptus fuerat, gradum̃ & parallellum indicauit, ac nauigatoriæ membranæ adſcribi curauit, ſed gubernator ille ſiue nauarchus, lõga iactatione aliiſq; incommodis fractus poſt paucos dies exceſſit è viuis, relinquẽs aliis materiam immortalis glo-

Columbi patria.

Prima Occidentis notitia.

riæ: hæc prima occidentis notitia, ſed preſſa eſt ſatis inſignis facti gloria, quod neque naucleri vſquã nomẽ extet quo eius memoria poſteris cõmendaretur: fama eſt fuiſſe Andaluſiũ, Cantabrum ſeu Biſcaiinũ alii fuiſſe tenẽt. Exinde Colũbus incenſus rerum nouarũ ſtudio, ſpes nouas agitare, & cupidine viſendi parallellum incognitum duci cœpit. Genuẽſibus itaque ſuis (qui omnia quondam maria peruagati præclaram maritimæ rei opinionem reportarant) primùm rem aperit, aſſirmãs ſi nauibus inſtructis iuuaretur, ſe extra Herculeas columnas, vltra occidentem ſolem ad aromatum aurique feraces terras perrecturum, ſed Genuẽſibus hæc omnia (vti erant) noua, & in illum vſque diem inaudita, etiam impoſsibilia videbantur. Ideoque Colũbi petitionem rationibus quantum videbatur non ſubnitentem, tanquam ridiculam reiecerunt; quare concepti conſiliique ſui perficiendi ſpem in aliis ponens quid tamen faceret incertus hærebat; nam Portugaliæ Rex Africanis rebus implicabatur, & Caſtiliæ Reges Granatenſi bello impediebantur: quòque ardentius profectionem animo volutaret hoc in incertum magis implicabatur, recordatione ſuæ tenuitatis, ſentiens ſiue ad inſtruendam claſſem, ſiue ad demerendam externi Regis aut purpuratorum gratiam, minùs ſibi potẽtiæ viriumque ſupereſſe, quàm deſtinatæ profectionis & diuitiarum quas animo præceperat magnitudo depoſceret. Inter has cogitationes ad Henricum ſeptimum Anglorum Regem, qui tum opum opinione cæteros

Columbi aſſidua & conſtãs ſollicitatio.

Columbi deſiderium inquirẽdi nouas terras.

anteibat,

anteibat,& pacificè ſine vllis bellorum motibus, regnum moderabatur, Bartholomæum fratrē miſit, qui pro detegendo occidente ſubſidia peteret; cumque ab Henrico nihil impetratum eſſet, Alphonſum eius nominis quintum Luſitaniæ Regem, eodē conſilio adiit, ſed nihil hic quoque perfici potuit, propter pertinaces cōtradictiones doctoris Calciadigliæ Epiſcopi Viſenſis,& Magiſtri Roderici, qui tum celebres coſmographi apud Luſitanos habebantur: nā cum coſmographiæ ſeſe omnes partes ad amuſsim tenere arbitrarentur, veterum erroribus inſiſtentes, negabant in occidēte aurum, vniones, gemmas, aut aromata prouenire, ridiculum & temerarium eſſe aſſerentes, exiſtimare in vacuo terris occidente, inter continui vaſtique æquoris fluctus, quidquam eorum quæ Columbus promitteret inueniendū. Columbus hac ſpe deiectus in Hiſpaniam contendit, communicatoque negotio cum Martino Alonſo Pinzonio nauarcho egregio,& Ioāne Perezio, fratre inſtituti ſancti Franciſci, Coſmographo perquam erudito, in ſuſcepto ſollicitationis conſilio mirificè confirmatus eſt. Perezius hortabatur Henricum Cuſmanum Medinæ Sidoniæ,& Ludouicū de Cerdā Medinæ Cœli duces adiret, quādo vterque in ſuæ ditionis portu, nauigia inſtructa deductaque habebat: Sed oblatam à Columbo conditionem, tanquam vana & inania afferret, reſpuère. Tandem hortatu Perezii Catholicos Reges adire conſtituit, quos Perezius huiuſmodi nouis propoſitionibus delectari prædica-

bat, addidit & commendatitias ad Ferdinandum Teleueram Reginæ Iſabellæ à cōfeſsionibus. Anno itaque à Chriſto nato octogeſimo ſexto ſupra milleſimum quadringenteſimum, Columbus porrectâ Catholicis regibus ſupplicatione, petiit ne tam præclaro ſuo voto deeſſent, fore enim (ſi claſſe & neceſſariis rebus inſtrueretur) vt breui voti compos, in occidente trans noti orbis terminos, ingentia ampliſsimarum terrarum ſpatia diuitiaſque detegat: ſed reges minùs quàm voto ſuo conueniret, aut rei magnitudo depoſceret, attentos nactus eſt, quod Granatenſi bello diſtinerentur: nihil tamen remittens de ſolitâ diligentiâ, inuicti animi conſtantia propoſitum nauigationis conſilium vrgebat, præcipuoſque aulæ proceres, quos apud regem authoritate & gratiâ pollêre intelligebat, indies compellabat: ſed vt erat alienigena, & humili veſte indutus, vniuſque tantùm fratris obſeruantiæ commendationi innixus, toto penè ſeptennio exacto vorandis repulſis, aulicis riſui eſſe cœpit, quaſi inania meditaretur, & penſi nullius foret, cœpitque petitio eius (vt ipſemet teſtatur in ſuis commentariis) in fabellam verti & conuiuiis ſubſeruire; quæ res illum ſupra modum ſollicitum habuit. Iamque ſolus Alphonſus Quintauiglius præfectus magiſtris rationum, lãguentem Columbum ſuſtinebat, & diſputantem interdum de profectione ad incognitas occidentis inſulas, diuitiiſque, quas animo conceperat, per iocum lubens audiebat. Perfecit tamen Quintauiglius negotio toties reiecto,

& in octauum annum extracto, vt Columbo patêret acceſſus ad Petrum Gonſalem Mendozam Archiepiſcopum Toletanum, tum regii concilii Præſidem, cui cum cogitationes ſuas & antedicti naucleri caſum aperuiſſet, efficaciſſimis in medium adductis rationibus oſtendit, in occidente terras eſſe, & nonnullam de iis apud veteres, licet obſcuram famam extare. Archiepiſcopus Columbi rationibus expenſis, eundem deduxit ad regiam audientiam, vbi re iterum ventilatâ & excuſsâ, benignius a Catholicis regibus quam antea propoſita accipiebantur, ſpem facientes abſoluto Bætico bello ſeſe rem totam maturo conſilio penitius diſcuſſuros: Inde rurſus Columbo ſpes creſcere & antiquæ cogitationes redire, iamque a Palatinis à quibus vt homo vanus irriſus fuerat, ſuſpici cœpit. Bætico bello finito, relatâ denuo re ad concilium, placuit ad inſtantiam reginæ Iſabèllæ, fortunam tentare, & Columbi ingenium experiri: Columbo itaque Catholici reges gratioſè conceſſerunt decimam omnium bonorum, redditũum, & prouentuum, terrarum in occidente, ſine præiudicio aut damno regis Luſitaniæ (qui iam antea ad Auſtrum ſecundum Africæ littora nauigationem inſtituerat) per ipſum inueniendarum aut detegendarum. Liburnicam deſuper vnam & duas Celoces cum CXX. epibatis & propugnatoribus ad Hiſpalim probe inſtructas præbuerunt, in quam rem (exhauſto Catholicorum regum ærario, decennali illo Bætico bello) Ludouicus

Sancti

Sancti Angeli eorundem regum Secretarius, prærogauit mille ſexcentos ducatos Caſtillanos. Hic mihi pro ſe quiſque animum acriter intendat, quàm laborioſa & difficilis fuerit Columbo huius expeditionis promouendæ ſollicitatio, illud etiam aduertat, quàm exiguâ ſorte & periculi pretio ingentibus quotannis pecuniarum acceſsibus regum Hiſpaniæ ærarium in immenſum auctum creuerit. Lubet etiam illud conſiderare, finem Bætici belli initium fuiſſe huius expeditionis, quaſi bonus & immenſus Deus præteritos Catholicorum regum decennali illo bello ſuſceptos pro fide Chriſtianâ labores, Indiarum adiectione remunerare, eiectiſque idolis, illorum operâ Indianos ad ſuum cultum vocare deſtinauerit. Sed Columbus exultans cœpta hactenus bene cecidiſſe, trium nauium claſſe primâ ſeptembris, aut vt alii volunt, tertiâ Auguſti anno poſt natum Chriſtum milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſecundo, à Gadibus in altum prouectus, diu optatum iter ingreſſus eſt; vnam nauium Martinus Alphonſus Pinzonius, alteram regebat Franciſcus Martinus, ipſe Columbus cum fratre ſuo Bartholomæo præfectus & nauarchus in prætoriâ naue ſubſtitit. Sic verſus Canarias, quas antiqui Fortunatas dixerunt curſum dirigens, in Gomara harum vna aquatum deſcendit, vbi diebus aliquot ſubſtitit, vt nauales ſocios longiori itineri aſſuefaceret, & aliquâ quiete refocillaret: hinc flexis ad dextram velis ſulcato per octo dies continuos verſùs occidentem oceano,

Primum Columbi iter ad occidentales oras.

tanta

tanta herbarum copia aquæ innatare cœpit, vt per viridantia prata ferri, & in herbido campo verſari viderentur, quæ res vt inſolita, nautarum militumque animos ita conſternauit, vt dubitarent an vlterius progrediendum foret. Sed Columbus ſuos exhortatus, ſpem illis fecit nullo negotio viride hoc æquor poſſe ſuperari; promiſſa mox ſequebatur effectus, ſed nihilominus ſulcando maria per plures dies, nullum vſpiam terræ veſtigium apparebat. Itaque Columbus conſpiratione epibatarum nautarúmque, deſperatione longioris & irritæ nauigationis, penè oppreſſus eſt. Inconditis naualibus clamoribus poſtulabant, dum commeatus ſupereſſet, vela conuerti, & Hiſpaniam repeti, inſanum eſſe vaſti oceani (qui in infinitum pateret) penetralia reſerare ac naturæ clauſtra perrumpere velle, vniuſque peregrini hominis temeritati omnium ſalutem obijcere, & ſi ſero pœnitentibus redeundum ſit, non ſuffectura alimenta per ignota maria ventorum libidine errantibus. Sed Columbus ſacramenti militaris admonitos, de alimentis & commeatu ſecuros eſſe iuſsit, quando ad multos menſes affatim adhuc ſuppeteret, tum vt erat diſertus, multis efficaciſsimiſque rationibus oſtendit quàm ignominioſũ illis foret, ſi incertæ mortis metu, vacuis manibus vela Hiſpaniam verſus conuertiſſent, vbi procul dubio temerariæ puſillanimitatis pœnas darent, quin bono potius animo ſecum eſſent, & quod bene verteret cœptam nauigationem alacres ad optatum finem per-

ducerent, vt voti compotes maximis præmijs aucti, triumphantes in patriam aliquando cum honore reuertantur, ad ſe quod attinet, decretum ſibi eſſe in hac expeditione mori, & niſi cum gloriâ domū remeare, ſi tamen perſtent, & tant redeundi ſit inſania, petere ſeſe vt cœptæ nauigationis curſum ad aliquot dies proſequantur, quod ſi nullæ interim vſpiam appareant terræ, ſeſe in illorum gratiam quantumuis inuitum, conuerſis velis in Hiſpaniam rediturum; ita pacatis naualium ſociorum animis, nauigatio inſtituta rurſus continuatur; ſequenti die conſpectis nonnullis auiculis, Columbus hoc pro rato propinquantis terræ ſigno tenuit. Poſtridie cum omnes intenti terrã oculis conquirerent, vndantem in aëre fumum conſpexêre, mox terram conclamant. Quis tamen prior terrã aduerterit, aut notauerit, incertũ eſt, & ad noſtrum inſtitutum parũ momẽti habet, nam ſiue Columbus, ſiue Rodericus de Triana, ſiue nauta quiſpiam Lepienſis primus terrã in conſpectu habuerit, ſatis eſt Colũbum totius expeditionis ducem & authorẽ fuiſſe. Viſâ terrâ incredibili gaudio perfuſi, more nautico, cæteris conſpectæ terræ ſignũ dedêre, tum præ gaudio in lachrymas omnes profuſi, flexis genibus diuinas laudes ingeminarunt: gratiarũ actione peractâ venerabundi Columbũ circumſiſtunt, dextrâque exoſculantur, patronum, parentémque appellantes, priorum veniã petebant: haud facilè omnium lætitiam expreſſerim, tum enim ſibi quiſque primùm naſci, depoſitoque quem

præ

pr e oculis habuerat, mortis metu, liberiore aurâ frui videbatur. Tam letæ fœlicitatis dies incidit in Nouēbris vndecimū, dicti Anni milleſimi quadringēteſimi nonageſimi ſecundi, poſt centū dies quàm ex Hiſpaniâ ſoluerant. Terræ itaque pauliſper ſuccedentes, appulerunt ad inſulam Cuanabi ſeu Guanahani vnam ex Leucaijs, quarum numeroſa multitudo inter Cubam & Floridam occurrit. Hîc in terrā deſcendit Columbus, & erecto glorioſæ crucis ſigno, harū nouarū terrarum poſſeſsionē ad vſum Catholicorū Hiſpaniæ regū ſeſe capere teſtatus eſt. Inde Barucenſem Cubæ inſulæ portum tenuit, inſulam Fernandinam nominauit, in gratiā Ferdinandi regis. Cūque mare vētis turbari, & ſtationem nauium inſidam eſſe conſpiceret, perpetuis prouectus Zephyris, ad inſulā ingētem Hayti, quam Hiſpaniolā vocauit, delatus eſt. Portū quem primum ſubijt claſsis, in hodiernū vſque diem Regium vocāt. Hic prætoria nauis ſcopulis illiſa dehiſcebat, ſed accurrētibus cymbis alterius celocis in aduerſum littus omnes incolumes euaſêre. Incolæ ad conſpectum claſsis, virorumque ſplendentibus armis in terram deſcendētium, vno agmine protinus ad mōtes, deuiaſque ſylvas perfugêre; ſed Hiſpani fugentium tergis inſiſtentes, vnam mulierum corripuêre, quam cibo potuque refectam, & veſte donatam, Colūbus ad ſuos remiſit. Incolæ hac aduenarum humanitate, & liberalitate prouocati, certatim ad littus decurrêre, & ſcaphis ſiue patrijs lintribus quas Canoas vocant, Hiſpanorū naues

Primus Columbi in terram exſcenſus.

Hiſpaniola detectio.

naues circumuecti, nauium magnitudinem, Hiſpanorum ornatum, & promiſſas barbas admirabantur. Hiſpani viciſsim incredibili gaudio micantes inaures, aureaſque armillas inſularium contẽplabantur. Cumque incolæ Hiſpanis aurum, aureaque emblemata haud grauatè adferrent; pro quibus viciſsim cultellos, crepitacula, tintinabula, ſpecula, & alia exigui momenti, gaudentes recipiebant; facilè, quod res erat, coniiciebant, regionem auri verâ diuitem eſſe. Columbus vigentibus hiſce commercijs, fiduciâ plenus, cum aliquot Hiſpanis in terram exilijt. Hiſpaniola tum temporis quinque præfecturis tenebatur, Septentrionali parti præerat Guacanarillus Regulus: is venientem Columbum comiter excepit, inque fidem futuræ beneuolentiæ muneribus xenijſque vtrinque certatum; Indiani mandato Cacici, ſcaphis ſuis mobilia prætoriæ nauis, quam ſcopulis illiſam diximus, comiter ſeruauêre, adeóque benignè gentem hanc aduenam fouerunt, vt præſentire viderentur, ſeſe aliquando in huius nationis ius atque poteſtatem conceſſuros. Ad veſpertinæ cãpanæ pulſum Hiſpanos, Chriſtiano ritu genua flectentes, ſeque cruce ſignantes, venerabundi imitabantur, & in genua prouoluti palmas iungebant, imitandi (vt reor) ſtudio potius, quàm aliâ certâ cauſâ. Quantumuis non deſint qui cenſeant, Indianos crucem multis temporibus ante Columbi aduentum in honore habuiſſe. Gomara libro. 3. cap. 32. refert, apud Cumanos, Burgundionũ, ſiue Sancti Andreæ

Guacanarillus.

Crucis veneratio apud Indos ante Columbi aduentum.

Andreæ crucem in peculiari honore fuiſſe, quódque cruce ſeſe munirent aduerſus incurſionem lemurum, eáſque infantibus recens natis imponere conſueuerint. Quæ res admiratione digna quibuſdam meritò videtur, neque intelligi poteſt, quomodo eiuſmodi ritus apud homines ſylueſtres inualuerit, niſi crucis hanc adorationem didicerint à nautis, aut peregrinis, qui vi ventorum eò delati, longioris peregrinationis & erroris tædio, in illis partibus perierunt, aut ſepulti ſunt, ſicuti nauarcho Andaluſio, qui apud Columbum obijt, proculdubiò accidiſſet, niſi rei maritimæ peritiſſimus, curſum, quem vi tempeſtatis abreptus tenuerat obſeruaſſet; cuiuſmodi caſu credibile eſt multos illic ſepultos, quos vulgus pelago hauſtos exiſtimauit. Aliã crucis adorandæ rationem, veróque propiorem Accuſamilenſes adferunt, qui per has quondam terras, virum ſole lucidiorem tranſiſſe, & in cruce paſſum, ſeſe Cabalicis maiorum parentúmque ſuorũ relationibus, accepiſſe teſtantur. Vt vt ſit, nullam veri ſimilitudinem habet, quod crucis adorationem à Carthaginenſibus mercatoribus, cùm ante bis mille annos extra Herculeas columnas progreſsi, ad has terras delati eſſent, quidam manaſſe ſentit: nam præterquam quod Carthaginenſium nauigatio non ad occidentem, ſed ad auſtrum directa fuerit, nullus tum ante natum, paſſúmque in cruce Chriſtum Dominum, vſpiam crucis erat honos aut cultus; multò minus apud Carthaginenſes, qui ſontes & atrociſsimorum criminum

Hiſpaniolæ incolæ Idololatræ.

reos, in crucem agebant: nam & Hannonem Carthaginenſium ducem, proditionis inſimulatum, in crucem actum, claſsicorum hiſtoriographorum relationibus conſtat. Cæterum Hiſpaniolæ habitatores, vicinarumq; terrarum, Idololatræ erant, & gentilium more manium deorum cultum cæci amentéſque ſequebantur. Iamque olim humani generis hoſtis miſellis aliquoties prædixerat, venturam ex orientali mundi plagâ gentem, promiſsis barbis, rutilantibuſque armis conſpicuam, quæ finem ſatanico ſuo imperio faciat, ablatúmque indigenis imperium, vſurpet: horrendi huius carminis memoriam Indiani flebilibus elegis poſteris mandarunt, quas ſtatis, anniuerſarijſque feſtis lugubri querulâque voce occinebant. Sed

Columbi reditus.

Columbus omnis moræ impatiens, primo ſtatim vere, in Hiſpaniam redire, & Catholicis regibus ſuæ nauigationis ſucceſſum referre properabat. Quapropter inito, aut renouato fœdere cum præpotentibus inſulæ regulis, arcem in littore ædificauit, cui Natiuitatis nomen indidit; relictóque Roderico de Arana Cordubenſi ad arcis cuſtodiam, cum octo & triginta militum præſidio, ipſe aſſumptis ſecum decem Indis, cum duabus celocibus, & octoginta claſsicis militibus in Hiſpaniam velis contendit, fœlicibúſque Zephyris ſpatio quinquaginta dierum adnauigauit. Ferdinandus cum coniuge Iſabellâ, Barcinonæ tum ſtatiua habebat, eò Columbus terreſtri itinere contendit. Quod vt difficile propter viarum tædium, & impedimentorum

multi-

multitudinem, honorificentiſsimum tamen illi fuit, effuſis non modò vrbibus,ſed agreſtium quoque turbâ ad famam ſui aduentus concurrente, viáſque vndique obſidente.Stupebant ad nomen noui mundi, mirabantúrque Indorum luteum colorem, pſittacos, & auri pondus immenſum,& quæ alia ferebant miranda,aut noua. Veniẽtem Columbum rex & regina perquàm honorificè ſuſceperunt, & (quod aulicæ beneuolentiæ haud dubium eſt ſignum) in præſentiâ ſuâ ſedere iuſſum magna attentione audiuerunt, quæ de nouis populis eorúmque terris comperta memorabat, prolatóque auro, pſittacis, alijſq; nouis, aut ignotis, ſummâ voluptate perfuſi ſunt; ſolum aurum extra nouitatis admirationem erat:immenſum tamen auri pondo & illarum terrarum diuitem venam pariter laudabant, & admirabantur. Quatuor ex decem Indianis quos ſecum adduxerat Columbus, inſoliti cœli mutatione, & maris nauſeâ debilitati,in viâ fatis conceſſerant; ſex reliquos, Catholici reges cum Iohanne principe,feſto ornatu, & ſolemni pompâ luſtralibus aquis admouêre, ad initiandum in nouis hiſce terris Chriſtianæ religionis cultum,conceptíſque votis, in omnibus regionibus quas ductu,auſpicijſque ſuis in poſterũ detegi contingeret(extirpato abominabili idolorum cultu)Chriſtiana ſacra, & veri Dei cultum ſeſe introducturos profeſsi ſunt.Relatio Columbi,iuſſu regum Catholicorum accuratè deſcripta,per celeres nũcios ad Alexandrum ſextũ Pontificem delata,Pontificem,totúmque

Indianorum primus baptiſmus.

Cardi-

Relatio aperti occidentis ad Alexand. pontificem miſſa.

Cardinalium Senatum ingenti lætitiâ perfudit, mirabantur peregrinam & rariſsimam eorum quæ afferebantur narrationem, mirabantur Hiſpanos ductu Liguris hominis eò potuiſſe penetrare, quò ne Romanorum quidem fama peruenire potuiſſet. Pontifex hortatus Catholicos reges, vt religionis Chriſtianæ terminos quàm longiſsimè proferrent, diuiſo in duas æquales partes, ex arctico in antarcticum circulum terreſtri globo, quidquid terrarum centum paſſuum millibus vltra Azores ſiue Flandricas inſulas occurreret, totidémque à Gorgadibus capitis viridis inſulis in occidẽtem procurreret, Catholicis regibus eorúmque ſucceſſoribus gratioſè conceſsit, dummodo à nullo Chriſtianorum principum quidquam ex his terris poſſeſſum fuiſſet in feſto natiuitatis Dominicæ anni CCCC. XCII. tunc proximè elapſi. Catholici reges qui depulſis totâ Hiſpaniâ Numidis, Chriſti cultum in Beticâ renouarant, intellecta Pontificis voluntate, nũc quoque pro eadem religionis fideíque cauſa, claſſibus ſuis maria tentare, ignotáſque regiones procul à noſtro orbe remotas detegere, auitâ nominis ſui gloriâ, tropheíſque nuper partis dignum exiſtimabãt, Columbum repetita nauigatione, ad occidentis inſulas mittendum cenſuerunt; nihil itaque prætermittentes quod ad cultum decúſque illius pertinere arbitrarentur, inſignibus, honorúmque titulis auctum, & deſignatum Oceani Præfectum, Admirantis titulo condecorarũt. Bartholomæo fratri, Hiſpaniolæ inſulæ

præfectura

præfectura honorifico Adelantadi ſiue præfecti titulo delata eſt. Magnus dehinc Columbus eſſe ,. & inter proceres ſuſpici cœpit, multúſque vbique de illo ſermo, dicentibus nonnullis Carthaginenſium decreto prohibitam nauigationem ab illo inuentam, alij augurabantur illum ad ingentem Platonis inſulam (quam tamen in Critiâ perijſſe, & ſubmerſam ſcribit) perueniſſe, nonnulli Senecæ vaticinium quod poëtico oeſtro in Medeâ effuderat, à Columbo adimpletum, haud inaniter teſtabantur, & mirabantur. Columbo itaque decretæ ſunt naues ſeptendecim, inter quas liburnicæ tres, & celoces, ſiue Carauellæ quatuordecim erant, cum mille ducentis propugnatoribus. Expenſis regijs comparabantur equæ, vaccæ, tauri, ſues, aſini, capræ, & alia vtriúſque ſexus animalia, ad fœturæ propagationem illis in partibus procurandam. Aduexit etiam omnis frumenti generis grana, hordeum, triticum, frumentum, vites, ſaccari cannas, & alia leguminum, & plantarum genera, quæque alia neceſſaria ad ædificandum, & ſuſtinendum impetum quorumcumque aduerſantium. Decreto regio vltra milites, claſsiarióſque, additi & Euangelij præcones duodecim presbiteri, viri pij & litterati, quibus præerat Frater Buyl Catelanus, ordinis Sācti Benedicti, in occidentis partibus vicarius Summi Pontificis. Ad huius claſsis, nouarumque terrarum famam, multi viri nobiles exciti accurrebant, multi inſuper mechanicorum operum artifices, Columbum hac

Secunda Columbi nauigatio.

nauigatione ſequuti ſunt, opinione ingentis compendij, quod quiſque (vt vaſta omnia ſibi proponit humanus animus) exigui temporis curriculo facilè ſibi promittebat. Claſſe inſtructâ, Columbus vela ſecundis inflantibus ventis, Feritam Canariarum vnam prætervectus, curſu æquinoctialem propiùs directo, Deſideratam ſiue Deſſeadam Antillarum vnam, poſt vnius & viginti dierum nauigationem, in conſpectu habuit: enauigatóque harum inſularum archipelago, nuſquam deſcenſione factâ, breui Argenteum Hiſpaniolæ, indè Regium portum tenuit. Sed longè alio atque crediderat ſtatu omnia inuênit, nam Indi Hiſpanos ad vnum omnes trucidarant: dolorem quem ex illorum morte concepit, excuſante ſeſe Guacanarillo, egregiè diſsimulauit, egreſſúque in terram facto, Iſabellam in gratiam Reginæ Iſabellæ (quæ haud obſcurè huic nauigationi fauerat) Coloniam deduxit, detectíſque auri fodinis Cibauijs, duodecim celoces multo auro nouíſque & incognitis rebus graues in Hiſpaniam remiſit. Munimentum deinde diui Thomæ extruxit, addito præſidio ad defenſionem metallicarum fodinarum, & Bartholomæum fratrem inſulæ proregem reliquit. Ipſe cum tribus celocibus, quærendis, detegendíſque nouis terris intentus, mari ſeſe committens, ſulcando Hiſpaniolæ extrema, Cubæ latus orientale attigit; cúmque occidenti hîc orientem coniungi putaret, inſulæ initiũ A. & O. vocauit. In auſtrali huius inſulæ latere Iamaicam vicináſque inſulas

Iſabella Colonia.

detexit.

detexit. De hinc Hiſpaniolam repetens, in vltimo occidentis angulo, commodum nactus portum, diui Nicolai nomine inſignem fecit, ibíque ſubſtitit, vt refectis è longa iactatione ſocijs nauibúſque, expeditionem aduerſus Caribes ſiue Canibales moueret. Sed ingēti febre correptus, profectionem hanc intermiſit, & Iſabellam ſe deferri curauit. Vt primùm à morbo conualuit, multos Hiſpanorũ aut infirmos aut mortuos, reliquóſque contemptis & neglectis Bartholomæi fratris imperijs, tam fœdè Indianos expilaſſe comperit, vt inſulæ reguli arma circumſpectarent, magnáque inſularium pars agrorum cultum deſereret, & nuſquam ſemente factâ, in intimam inſulæ partem ſecederet, vt Hiſpanos quos armis ſuperare non poterant, fame ſubigerent aut expellerent. Columbus de noxijs ſupplicium ſumpſit, regulóſque ad officium reductos admonuit, ne agrorum, aut Maizi culturam omitterent, quando procurata hæc ſterilitas ipſiſmet noxia foret, & magna illis poſtmodùm incommoda infligeret. Interim Columbo ſupra modum infenſi erant milites, eúmque vt crudelem & inhumanum, varijs rumoribus deferebant. Columbus vt maleuolorum delationibus occurreret, alteram verſùs Hiſpaniam nauigationem parabat, iámque in anchoris ſtabat trium Carauellarum claſsis; ſed tam fœda per eos dies nymborum ac turbinum oborta eſt tempeſtas, vt exagitato aëre cœlum terræ miſceri videretur, pleno die denſæ (quauis nocte obſcuriores)

Columbus in Hiſpaniam reditum parat.

Tempeſtas horrēda in Hiſpaniolâ inſulâ.

tenebræ inuectæ, oculorum vſum ademerant, cumque ingenti ſono cœlum ſtreperet, inter horrendos fragores crebri ignes cœlo diſiecti ingentem popularibus timorem iniecêre. Incumbentium furentiumque ventorum rabie, ædificia totâ paſsim inſulâ diſiecta, ingentiaque ſaxa à montium naturalibus crepidinibus auulſa, ingenti ſtrepitu inſulanorum militumque animos pariter conturbabant. Hac ædificiorum villarumque ſtrage multi mortales ſuffocati & oppreſsi. Incolæ tantâ tamque inuſitatâ cœli inclementiâ conſternati, derelictis mapalibus in montium & terræ cauernis ſeſe abdiderant, multi mortales tenebris præoccupati aut inuoluti, in agris errantes aut in domibus concluſi, cum totâ manſione, vi turbinum in ſublime rapti, aquis abſorpti, aut terræ illiſi in fruſta comminuti perierunt. Quibus malis victi aut inuoluti, mœſtos planctus, & horrendos clamores per tenebras edebant, ingentiáque paucis horis, totâ Inſulâ detrimēta accepta ſunt. Claſsis quoque quæ tutâ ſtatione in anchoris ſtabat, vi tempeſtatis abruptis aut confractis retinaculis, littoribus impulſa, cum vniuerſo nautico apparatu perijt, corruptóque commeatu, à fame etiā Hiſpanis periculum imminebat, niſi peropportunè diuino nutu naues ex Hiſpania commeatum abundè ſubuexiſſent. Sedatâ tempeſtate, incolæ, quique in montes propinquos aut cauernas perfugerant, ſenſim prodire, ſed rei & periculi nouitate attoniti exanimatis ſimiles, ſeſe inuicem intueri, præcluſiſque præ

timore faucibus, vix animam trahere, fœdæque tempeſtatis caſum vnanimiter ſed diuerſis ex cauſis probabant, aut deteſtabantur. Indi extraneos idolorũ ſuorũ auxilio tota inſula breui depellendos, taciti gaudenteſque meditabãtur. Hiſpani verius reputabant præſtigias Sathanæ eſſe, terras haſce deſerentis, imperiumque in illis partibus abdicantis, propter Chriſtiana ſacra, baptiſmi vſum, ſanctæque crucis in iiſdem exaltationem. Sed Columbus vt prima tranquillitas data eſt, refectâ & inſtructa denuò claſſe emenſus Oceanum, Calicium Hiſpaniæ portum, velis tenuit. Dehinc citis equis ad regẽ contendẽs, detectaſq; à ſe terras, fœdæque tempeſtatis triſtẽ caſum recenſuit, prolatiſque iudicialium actorum codicillis, conquiſitas obiectaſque ſibi æmulorum calumnias egregiè diluit. Ferdinandus intellectâ rei veritate, & Admirantis innocentiâ, actorumque iudicialium integritate, collaudans Columbum, Macte, inquit, virtute eſto, & conceptam omnium animis tam præclaræ expeditionis tuæ ſpem, quod bene vertat, ad finem perducito: admonens tamen ſubindè cum Hiſpanicæ nationis militibus in tranſmarinis, & longinquis expeditionibus, remiſſâ aliquantùm iudiciorum ſeueritate, leniùs agendum eſſe. Columbus aſſumptis Carauellis & celeribus duodecim quas Catholicorum regum ſumptibus deduxerat ornaueratque, anno a nato Chriſto nonageſimo ſeptimo, poſt milleſimum quadringẽteſimum, tertiam expeditionem Indicam alacer ſuſce-

Tertia Columbi nauigatio.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

pit, duabúſque celocibus præmiſsis, & recta Hiſpaniolam contendere iuſsis, ipſe verſùs caput Viride curſum direxit. Indè ad occidẽtem nauigans, ſub ipſo penè æquinoctiali, calores, & pericula grauiſsima paſſus eſt, propter malacias, ſummámque maris trãquillitatem. Tandem Indiæ continẽtem attigit, littoráque proſequutus ad multum terræ ſpatium conuerſis velis rectà Hiſpaniolã adnauigauit.

Cubagua detectio.

Tertia hac nauigatione Cubaguam vnionum piſcatione diuitem detexit.

Paria regio.

Cõtinẽtis pars quam hac profectione adijt, eſt Paria. Immẽſi fluminis oſtium hic ſubiens Colũbus, os Draconis nominauit, quod ſinuoſis vorticibus naues abſorbere videretur.

Cumana regio.

Subijt & Cumanæ regionis ripas, vbi comiter exceptus, de vniuerſâ vnionum piſcatione certior redditus eſt.

Hiſpaniola ſtatus turbatus.

Sed in Hiſpaniolâ omnia turbata conſternatáque inuenit; nam & celoces duæ, quas præmiſerat, vt Xaraguam occidentalem inſulæ partem tenuêre, à Roldano Xinrenio qui ibi tùm caſtra metabatur, pridémque ab authoritate gubernatoris receſſerat,

Roldanus.

& haud obſcurè rebellarat, in partes tractæ, Bartholomæo Columbo opem ferre recuſarãt: Roldanum quoque comperit Incolas deprædatum eſſe, omniáque cæde & incendijs compleuiſſe; quibus malis irritati Indiani, communi gentis conſilio Hiſpanos inſulâ depellere decreuerant. Sed Chriſtophorus inconditam gentem facilè ſubegit, & tributariam reddidit. Roldanum quando ſaniora conſilia reſpueret, neque ab obſtinatâ pertinaciâ reſipiſceret, in montes,

auiáſque

auiáſque ſolitudines cõpulit. Roldanus interim apud Regem criminatus actiones Columborum, multos de fratribus rumores aduerſos perſcripſerat, quod homines Ligures Hiſpanico nomini infeſti, crudeliter & auarè poteſtate ſupremâ abutebantur, Hiſpanicæ gentis milites pro re minimâ aut nullius momenti, vitâ mulctantes, quodque aurearum fodinarum curam ablegatis Hiſpanis, exterorũ Ligurum ſuorum operâ obibant, celandóque maiorem auri partem, fideliſſimos & benemeritos milites ſuo iure, ipſóſque inſuper reges quintâ vectigali fraudabant: quod Cubaguæ detectionem non ex fide perſcripſerant, vt circumuento per pactum rege, Margaritarum piſcationem ſibi haberent, accumulatóque ingẽti auri pondere, inſulam ſuo imperio ſubijciant & regiæ coronæ bellum moueant; In hanc ſolam curam incumbere Columbios fratres, idémque ſimulatæ adumbratæque iuſtitiæ ſpecie exequi cõſueuiſſe, leuiſsimis de cauſis fortiſsimos viros lictorum ſecuribus ſubijcendo, reliquos quos dubijs ſubſellijs & iudicũ ſentẽtijs cõficere non poterant, periculoſis deſperatiſque expeditionibus implicabant, vt Caribium telis confecti, & infandis crudeliſsimorum anthropophagorum faucibus diſcerpti, in fœdam ventris ingluuiem (quod fortibus viris indignum) demitterentur. Sed hæc omnia falſò afficta erant a Roldano eiúſque ſequacibus, dum excuſſo iugo graſſantur. Epiſtola Roldani magnum dolorem Catholicis regibus attulit, & quãdo eodem tem-

Criminatio Roldani ad Cathol. reges perſcripta.

pore

Chriſtophorus Bouadillus.

Columbus cum fratre vinctus in Hiſpaniam mittitur.

Ouandus Hiſpaniolæ præficitur.

Columbus in aula retentus.

Alphonſi Nunnij nauigatio.

pore ex parte admirantis, de Roldani contumaciâ & apertâ rebellione certiores reddebantur (properandum, & perturbatis inſulæ rebus tempeſtiuè proſpiciendum rati) Chriſtophoro Bouadillo ordinis Calatrauæ militi, Hiſpaniolæ præfecturam demandant, addito mandato vt noxios puniret. Chriſtophorus Columbus vt erat occupatus pacandis inſulæ regulis, qui arma ſumpſerant, neſcius eorum quæ aduerſarij moliebantur, venienti gubernatori honoris officijque cauſâ obuiàm proceſsit. Sed Bouadillus Columbum cum fratre vinciri, nauibúſque impoſitos in Hiſpaniam deuehi iuſsit. Catholici Reges intelligentes Columbios fratres indignis modis vinctos adduci, per celeres nuncios, eorundem liberationem imperarunt. Columbus conqueſtus imprimis de inhumanitate gubernatoris, déque vi & ignominiâ ſibi, fratrique illatâ, rationem a ſe in Hiſpaniolâ geſtorum retulit, innocentiámque ſuam regibus probauit, vt iam calumnijs petitos & penè oppreſſos à Roldano Columbios fratres appareret. vt tamen in poſterum prouinciæ pax conſtaret, néue vlterius mutuis diuerſæ gentis ſimultatibus turbaretur, abrogato Bouadilli imperio, Nicolaum Ouandum proregem Hiſpaniolæ miſerunt. Columbum tamen per ſpeciem honoris in aula retinuerunt. Alphonſus interea Nunnus & Pinzonij fratres à regibus adeundi inquirendíque terras incognitas poteſtatem obtinuere; edicto tamen propoſito, ne quis intra quinquaginta paſſuum millia, Columbi

naui-

nauigationes attingeret. Nunnus in altum prouectus, vt Indiæ continentem attigit, neglecto regio mandato, Pariæ Cumanæ & Amaracapanæ ſinus ſubuectus, ingentem margaritarum & vnionum vim retulit: Sed in reditu rixâ ſuper vnionum partitione exortâ, cum vitato Hiſpalenſi portu, in Galiciâ exſcenſionem feciſſet, nauales ſocij in terram egreſsi, ad Ferdinandum Vegam illius oræ præfectum detulerunt, Nunnum ſpreto regio mandato littora a Columbo antea detecta inuectum, regiáque vectigali quintâ defraudatâ, ingentem vnionum margaritarúmque vim interuertiſſe. Præfectus Nunnum in carcerem coniecit, vbi cum magnam vnionum partem conſumpſiſſet, vinctus tandem ad Ferdinandum regem miſſus eſt. Bouadillus accepto tam potenti ſucceſſore, ijſdem nauibus quibus Ouandus venerat, in Hiſpaniam redire conſtituit, cum Roldano veteraníſque militibus quos catholici reges euocarunt, aut Ouandus, vt pax prouinciæ ſtaret, & contentiones è medio tollerentur, remittebat. Sed coortâ ingenti tempeſtate, Bouadillus cum Roldano, & viginti quatuor nauibus, aurique magnâ vi aquis hauſti periêre: perijt & ingens ille auri globus quem Petrus Martyr, ter mille trecentas & decem libras appendiſſe teſtatur. Catholici reges nunciato Bouadilli & Roldani naufragio, Columbum denuò ad detegendas terras miſêre, tribus itaque carauellis inſtructis anno à partu virgineo milleſimo ſecundo poſt quingẽteſimum, occidentem verſùs vela inten-

Bouadilli in Hiſpaniam reditus.

Bouadilli naufragium.

Quartum Columbi iter ad occidentem.

intendit. Sed veniẽtem Columbum Nicolaus Ouandus, Hiſpaniolæ gubernator, ciuitate portúque prohibuit; Columbus indignatus illius ſe inſulæ portu arceri, cuius ipſe nuper fuerat inuentor & propagator, conuerſis velis portum abſconſum petijt. Inde deſiderio inueniendi fretum quod per occidentis limitem ad orientem duceret, rectà ad occidentem curſum dirigens, Guanaxam adijt, & ad portum Higueræ, quem caput Fonduræ vocant, delatus eſt. Inde reflexis ad orientem velis, huius tractus littora retrogradâ nauigatione ſequutus, Veraguam, inde Zorobaras inſulas tenuit. Cum in Zorobaris verſaretur, Veraguæ prouinciã multo auro affluere cognouit: inde delatus in ſinum Vrabienſem, venit in notitiã maris auſtralis. In hoc itinere duas ex quatuor Carauellis amiſit, reliquæ rimis fatiſcentes nauigationi penè inutiles erant, quapropter Hiſpaniolæ repetendæ conſilium ſumpſit, ſed hiſcentibus affatim nauibus, in inſulâ Iamaicâ per cauſam reficiendæ claſsis ſubſtitit. Dum hic hæret, militum corpora diuturnæ nauigationis, & maris nauſeâ, morbis tentabantur, reliqui quibus integræ adhuc vires, inter ſe diſcordes, Columbo parum audientes, *Seceſsio Porreſii.* duce Franciſco Porreſio, tumultuosè per ſeditionem ſecedere, & in Hiſpaniam redire tentarunt. Columbo propter ægrorum multitudinem nauigare haud erat integrum: cúmque à validioribus militibus derelictus eſſet, inſulani per contemptum commeatum quoque recuſabant. Columbus in tanta rerum con-

ſternatione

ſternatione ex caſu conſilium ſumpſit, vocatiſque ad ſe inſulanorum primoribus, commeatum militibus ſuis vt præſtarent enixè petijt, ac ni faciant, totam breui a ſtirpe gentem ab irato numine peſtiferâ lue exterminandam iri denunciauit: In cuius rei euidens ſignum lunæ faciem (quod deliquij fere tempore euenit) ſanguinolento ore fœdatam infra biduum apparituram prædixit, Inſulani conſpicati lunæ deliquium, vt erant naturalium cauſarum ignari, timuerunt ne magnum aliquod ipſis malum impenderet, multiſque lachrimis erratorum præteritorum veniam poſcentes, abundè commeatum & neceſſaria ſubminiſtrarunt: ſic milites morbis & ediâ debilitati, infra paucos dies recreati, ſanitatē recuperarunt. Sed Franciſcus Porreſius vaſti oceani fluctus metuens, animoque reputans, nauem quam ſecedens a Columbo abduxerat inflati oceani fluctibus ceſſuram, & malè tutam in Hiſpaniam nauigationem promittere; aliam præterea celocem abducere in animo habebat: cuius rei occaſionem circumſpectans, vicinis in portubus hærebat. Sed Columbus de Porreſij aduentu certior factus, paucis ſuos adhortatus omnia vicina littora portúſque colluſtrans, Porreſium terrâ marique conquiſitum commiſſo atroci prælio ſuperauit, & vtrumque fratrem cœpit, reliqui in ordinem redacti quieuêre. Portui in quo pugnatum eſt, Sanctæ Gloriæ nomen indidit, is portus conſpicitur in Siuigliâ Iamaicæ. Primum illud ciuilium armorum in occidentē initium

Primum Hiſpanorum in Indiâ ciuile bellum.

fuit, quæ ad inſaniam poſtmodum exercita, triſtiſsimæ lanienæ memoriam ad omnes gentes tranſmiſêre. Columbus in inſula Iamaicâ, aliquot menſibus ſubſtitit, donec Mendocius, quem ad proregem Hiſpaniolæ miſerat, duas celoces adduceret, quibus Hiſpaniolam adnauigauit, prouiſoque commeatu, fœlici paucorum dierum nauigatione, in Hiſpaniam rediјt, regibúſque nauigationis ſuæ caſum, terrarúmque hac vltimâ ſuâ nauigatione detectarum ſitum expoſuit, magnâ audientium regum voluptate. Tandem, vt erat multis laboribus corporis & animi confectus, in febrem incidit, quâ inualeſcente poſt non multos dies ex hac vitâ cōmigrauit, anno milleſimo quingenteſimo ſexto. Corpus Hiſpalim delatum, in eccleſiâ Carthuſianorum humatum eſt. Erat Columbus bonæ ſtaturæ, membris decorè compoſitis, rubicundulus, ingenio ſubtili & perſpicaci, ſed ad iram procliui, laborum patientiſsimus: Inuentor proculdubio ingentium, & omni memoriâ incognitarum terrarum, quæ longè latéque in vaſto latebant oceano, noſtro orbi incognitæ, ampliſsimúmque Hiſpanico nomini imperium peperêre. Inuidorum tamen calumnias effugere non potuit, quo minus (quantumuis detecti noui orbis laudē auferret) fiſcalibus actionibus implicaretur, quæ toto illum vitæ tempore exercitum tenuêre. Didacus Columbi natu maior filius, patris in maris præfecturâ ſucceſſor, priùs deceſsit quam litis finem obtineret. Quatuor Indicis profectionibus diuerſas & ingentes

Columbi reditus.

Columbi Mors

gentes prioribus ſæculis incognitas terras adiuit & detexit. Mortalium etiam primus Americæ Iſthmum vltimâ ſuâ nauigatione attigit, nullum tamen nomen impoſuit. debebatur credo, tantæ orbis parti, Americæ (quod poſtea conſequuta eſt) nomen. Inſignem etiam Columbi modeſtiam arguit quod in tanta terrarum à ſe detectarum multitudine nullam vrbem aut portum Columborum nomine inſigniuerit; Sed virtus ſui ipſius pulcherrima merces, id in quo Colũbus ſibi indulgere noluit, hoc eadem cumulatiſsimè illi reddidit, quando vno ore grata poſteritas, non Iſthmi aut portus alicuius, ſed totius occidui cardinis notitiam Columbo multis ſeſe nominibus debere, lubens teſtetur. Duos filios reliquit ſuperſtites, Didacum & Ferdinãdum. *Columbi filij.* Didacus viginti annos patri ſuperfuit: vxorem duxit Mariam Ferdinandi Toletani filiam, ex qua Ludouicum Columbum tertium Indici maris præfectum genuit. Ferdinandus inter domeſticos pueros principis Hiſpaniæ educatus, patrem tertiâ Indicâ protectione ſequutus cœlebs manſit, ſed vir ſtudijs deditus, varijſque diſciplinis excultus, coaceruato ingentis bibliothecæ theſauro mille ducentorum amplius codicũ, tali ſe patre dignum filium præſtitit. Sed Ferdinandum regem poſt Columbi obitum, ingens inceſſit cura, vt regiones nouiſsimâ hac Columbi expeditione detectas teneret ac præſidijs firmaret, nam & Columbus antequam fatis concederet, codicillos ea de re ad regem perſcripſerat, quibus prudẽter mone-

Alphonſus Hoieda & Didacus Niqueſa Duces in Indiā deſtinantur.

bat, vt primo quoque tempore Veraguam & Vrabam colonijs firmaret. Alphonſum itaque Hoiedam & Didacum Niqueſam Anno à nato Chriſto milleſimo nono ſupra quingenteſimum Duces delegit. Niqueſam Veraguæ, Hoiedam Vrabæ cum imperio præeſſe iuſsit, addito mandato vt ante omnia, Indianorum animos religionis opinione emollirent. Hoieda conſcriptis quadringentis militibus, Martino Anciſo Baccalaureo (qui iuredicundo prouincijs illis præeſſe iuſſus erat) cùm reliquis militibus, equis, tormentis & commeatu ſubſequi iuſſo, nauibus Cartagenam delatus eſt, exſcenſuque in terram facto, pacem abnuentibus incolis, nudos palanteſque adortus, multos interêmit, auri aliquantum ex prædâ collectum eſt. Dehinc mediterranea penetrans ducentibus commonſtrantibuſque captiuis, Barbarorum vicum, ſtrenuè ſeſe defendentibus incolis, magno ſuorum damno oppugnauit, deſiderato Iohanne Coſſa & ſeptuaginta militibus, quos Indi ferali ritu deuorarunt. Sed ſuperueniente Niqueſa animum reſumens communibus viribus oppugnatum denuò barbarorum vicum cœpit & incendit. Inde ſoluens Hoieda nouæ Carthaginis oram prætereuectus Vrabienſem ſinum ingreditur & ad Caribanæ littus in orientali Vrabienſis ſinus parte expoſito milite, & commeatu, nouæ Coloniæ (quæ prima fuit Hiſpanorum in Indiæ continente) fundamenta molitus, crebris excurſionibus Indos infeſtabat. Tiripium deinde barbarorum municipium,

Hoieda expeditio.

opinio-

opinione opulentiæ celebre, irrito conatu oppugnauit. Cúmque commeatus inopiâ premeretur indicio cognouit, non procul abeſſe vicum omni commeatus genere abundantem, eò repentè contendens locum inuaſit, vnde annona laxior & captiuorum ingens numerus, inter quos reguli quoque vxor abducta eſt, cuius redemptionem cùm maritus promiſſo auro impetraſſet, die præſtituto lytrū adferre ſimulans, Hoiedam cōtumelioſè compellat, & ſagittâ veneno infectâ Capitanei femur, vltus iniurias amicorum viciq́ue nuper ab Hoieda exuſti, ſauciat. *Hoieda vulneratur.* Regulus cum vxore & octo ſocijs in conſpectu Hoiedæ à circumfuſis vndique militibus obtrūcati, barbaræ magnanimitatis pœnas dedêre. Sed cum multis militibus per acies aut vulnera abſumptis, reliquorum corpora valetudo tētaſſet, cœliq́ue intēperie vulgatis morbis multi indies interirēt, fremitu totis caſtris orto, gubernatorem probris inceſſebant, ſed aduentu Bernardini Talaberæ qui militum ſupplementum & commeatum aduehebat recreati, paululum quieuêre, mox vehementior exarſit ſeditio, Hoieda per contubernia ſingulos conſolatus hortabatur, bono fortíque animo eſſent, quando relatione Talaberæ, Baccalaureum Anciſum cum commeatu magniſque ſubſidijs breui adfuturum ſcirent. Sed ſurdis hæc canebantur: iámque indicio cognouerat nonnullos deſtinaſſe occupatis nauibus fugam moliri: *Hoieda Hiſpaniolā repetit.* optimum itaque ratus eos præuenire, relicto proprætore Franciſco Pizarro acerrimo iuuene, cui *Franciſcus Pizarrus.*

Peru-

Peruuiæ ampliſsimæ opulentiſsimæque prouinciæ detectio reſeruabatur, itineri ſe accinxit, promittẽs, breui ſe reuerſurum cum commeatu & recentium militum ſupplemento, ac niſi intra quinquageſimum diem rediſſet, omnes iuramento liberare & quocumque illis viſum eſſet abeundi poteſtatem ſeſe facere teſtatus eſt. Sic Talaberæ nauem conſcendit & Anciſum quærens multis circumuentus ærumnis vix tandem Hiſpaniolam tenuit, vbi ex vulnere nuper accepto, ſiue quod nulla ſubſidia militibus ſuis ad manum eſſe perſpiceret, ingenti animi mœrore correptus poſt paucos dies moritur. Elapſis quinquaginta diebus cum ne ſexageſimo quidem quiſquam comparuiſſet, aut ab Hoiedâ quidquam nunciaretur, Pizarrus cum acri fame premeretur, reliquis tantùm ſeptuaginta ex trecentis militibus, conſcenſis duobus nauigijs execratus diras terras, Hiſpaniolæ repetendæ conſilium ſumpſit: vix dum in altum prouectus vela dabat, cum ſæuæ tempeſtatis iactatus procellis, nauium alteram cum omnibus militibus & armamẽtis aquis hauſtam amiſit, alterius verò clauus à miræ magnitudinis piſce in fruſta excuſſus eſt. Sic Pizarrus ſemi-naufragus in inſulam Fortem è regione Cartagenæ & Vrabici ſinus eiectus, ab inſulanis etſi pacis amicitiæque ſigna præferret, quum aquatum deſcendiſſet armis feriſque vlulatibus prohibitus, littus aliud magis propitium quærere coactus eſt: continuatóque inter omnia cœlo terráque infeſtâ, infauſtæ nauigationis curſu, inter Cartagenã & Cachibacoam Bacca-

Hoieda mors.

Pizarrus cum reliquijs exercitus Vrabam deſerit.

Baccalaureum Anciſum cum commeatu, & militũ ſupplemento quod Hoiedæ adducebat, obuium habuit. Pizarrus mirabiliter recreatus, ſæuæ fortunæ aduerſos caſus & Hoiedæ diſceſſum exponit, militéſque omnium egenos, morbis, fame, ac ſiti penè ſubactos, permiſſu præfecti, iuriſiurandi religione ſolutos, Hiſpaniolam repetere pronunciauit. Anciſus aliud atque erat ſuſpicatus, more militiæ, tanquã deſertores proditoréſque ſui legati corripuit, mox certiora edoctus, Hoiedæ militúmque caſum miſeratus, tamen pro iure imperij milites ponè ſubſequi ſeſe iuſsit; Pizarrus commilitonum nomine ſupplex obteſtabatur, vt miſerrimi exercitus vltimas reliquias ſaluas eſſe vellet ac conſeruaret, petendæque Hiſpaniolæ poteſtatem faceret: conſtanter idipſum recuſante Anciſo, milites oblato magno auri pondere communibus votis idipſum petere, & vt ſui miſereretur obteſtari cœperunt. Tum Anciſus humaniter illos conſolatus quòd nouo commeatu recreati priſtinas vires breui reciperarent, ad antiquam militiam reduxit turbidos & inuitos. Prima in terram exſcenſio, aquandi gratiâ, facta eſt in Comagræ littus, vbi à barbaris ſine maleficio dimiſſus eſt, cum neque Hoiedæ, neque Niqueſſæ naues agnoſcerent, à quibus haud ita pridem caſas ſuas ſuccenſas & deuaſtatas iracundi fremebant: Pace cum Caramarenſibus firmatâ, Anciſus Vrabienſem prouinciam denuò petere inſtituit, ſed naucleri inſcitiâ in ipſo portu vnde digreſſus erat

Pizarrus Baccalaureum obuium habet.

Anciſus Hoiedæ reliquias ad militiam reducit.

Hoieda, naufragium fecit, nauíſque prætoria ſcopulis illiſa, merſa ſimul cum armis, equis alijſque animalibus propagationis cauſà aduectis perijt, ipſi milites nullà præter vitam re incolumi ægre ſeruati in littus euaſêre: Anciſus abſumpto reliquo commeatu quum iam milites præ inopiâ radicibus pomíſque ſyluestribus veſcerentur, ad ſubleuandam diræ famis neceſsitatem, aſſumptis centum militibus, mediterranea penetrare ſtatuit, vix quatuor miliaria emenſis, ingens ſagittariorum globus Hiſpanos nihil tale timentes audacter incurſat, nauéſque repetere compellit. Anciſus in tantâ alimentorum penuriâ penè inops conſilij, cum ex captiuis didiciſſet non procul inde in aduerſo littore campeſtrem, frugibus vitæque alimentis abundantem eſſe regionem, eò proras conuertit, deſertóque orientali Darienis littore, occidentale latus occupauit, iamque propugnaculum & caſas moliebatur, cum hoſtiliter ingruens Indianorum manus, aduenas patriâ terrâ expellere nitebatur. Anciſus arma expediri iuſsit, acie inſtructâ, milites anteaquam ad teli iactum venirent, in genua prouoluti infenſi numinis iram deprecabantur. Ipſe Anciſus nuncupato voto diuæ virgini cui celebre ab antiquitate Hiſpali cognomē eſt, ſi voti compos foret, ſe ædem ſacram è Cemaci Cacici domo exſtructurum, eiuſdémque Virginis antiquæ nomine conſecraturū vouit. Commiſſo atroci prælio Hiſpanus victor diſceſsit, inuaſiſque eius gentis pagis, commeatus abundè ſuppetijt. Cumque biduo

Anciſus Vrabã repetens in portu naufragium fecit.

Votum Anciſi.

duò poſt aduerſo flumine nauigarent, Barbarorum ſupellectilem aurique ingentia pondera inuenerunt, quæ à Comaco rege ante conflictum eò comportata atque abdita fuerant, ne in Chriſtianorum manus venirent, mirum in modum gaudentibus militibus, tantam ſeſe commeatus vbertatem, tantámque auri copiam conſecutos. Anciſus obtentâ hac præclarâ victoriâ, ſocios quos in aduerſâ ripâ reliquerat accerſit, molitúſque nouæ coloniæ fundamentâ, ædem Diuæ Virgini conſecrauit, & locum Antiquæ Darienis nomine celebrem fecit, Sed Niqueſa digrediens ab Hoiedâ aſſumptâ Carauellâ vnâ & duabus biremibus, cæteris ſe ſubſequi iuſsis, verſùs occidentem ſolem ſimiliter curſum dirigit, quærens Veraguam littoribus occidentalibus Vrabæ contiguam. Sed intempeſtæ noctis tenebris abreptus, ſocios amiſit: Lupus de Olando vnius biremis rector, ex incolis cognouit ſeſe Veraguæ portũ à tergo reliquiſſe, repetitâ itaque ad orientem nauigatione, Petrum Vmbriam qui nocte à curſu aberrauerat obuiũ habuit. Cum Niqueſæ Carauella nuſquam cõpareret, cõuerſis velis Veraguã petiere ſi fortè Niqueſam illic inuenirẽt. Sed nuſquã inuẽto aut comparẽte Niqueſâ, ſumma imperij Olando delata eſt: is maizium ſeminare & caſas fabricare inſtituit, infauſtóque & funeſto conſilio (vt omnem ſocijs fugæ ſpem præſcinderet) naues temerè ad littus ferri, & inter ſe collidi paſſus eſt: ſed temerarij conſilij errore deprehenſo, è fractarũ tabulis, carauellam vnam,

Antiqua Darienis.

Niqueſa caſus & errores.

Lupus de Olãdo in Niqueſa locum ſufficitur.

ad neceſſarios & ſubitos vſus fabricari iuſsit. Hoc rerum ſtatu, vnus ex naualibus ſocijs è ſpeculâ mare deſpectans, cum ex occidentis latere nauiculam velis inſtructam conſpexiſſet, lintea vela ſeſe videre acclamauit: cúmque portum ſubiſſet ſcapha, deprehenſum eſt cymbam Niqueſæ eſſe, de Niqueſâ interrogati, illum amiſſâ carauellâ in Zorobarenſium inſulis, omnium rerum egenum oberrare, & tertium iam menſem radicibus & ſylueſtribus pomis victitantem decreuiſſe pedibus Veraguam petere, nunciant. Olandus extemplò biremem ad deuehendum Niqueſam miſit, quam paucis quos ex militibus ſuis reliquos habebat comitatus conſcendit, & fœliciter ad exercitum reuerſus eſt. Sed ingratus, Olandum in vincula coniecit, & proditionis reū peregit, quin & infauſtis illis terris ſeſe excedere velle teſtatus, milites extēplò itineri ſeſe parare iuſsit, qui meſſem inſtantem & frugum maturitatem cauſati, exigui temporis moram orabant. Sed Niqueſa propoſiti tenax, vela orientem verſùs intendens, portum, cui ab egregiâ tutâque ſtatione belli nomen à Columbo inditum fuerat, tenuit. Sed Indi appulſum Niqueſam cum magnâ militum iacturâ retro ad naues compulerunt. Ad Marmoris itáque promontorium progreſſus ſubitario opere illicò propugnaculum Nominis Dei exſtruxit & cōmuniuit, manſit loco nomen, vel quod. XVIII. Calend. Februarias (in quem diem Dominici Nominis celebritas incidit) Niqueſa eo appulerit, vel quod terræ

Niqueſa in exercitum reuertitur.

Olādus in vincula coniectus.

Niqueſa Veraguam deſerit.

Nominis Dei propugnaculum a Niqueſa exſtructum.

ſucce-

ſuccedens fœlicioremque ſibi rerũ ſtatum promittens, bono omine, ſuos adhortatus, in nomine Dei inquit exiliamus in terram. Tale hăbuit initium celebratiſsima illa Septentrionalis Indiæ ciuitas, quæ bonis auibus ſuccedentibus temporibus in immenſum excreuit, & quicquid diuitiarum auſtralis maris vndis aduehitur, recipit, noſtriſque Europæis tranſmittit, Cæterum ex ſeptingentis octogenis Niqueſæ militibus vix centum reliqui erant: Nam cum Veragua excedens Caput Marmoris quæſeret, Nominiſque Dei propugnaculum communiret, pluſquam ducentos, maris nauſeâ, & aſsiduis hoſtilibúſque barbarorum incurſionibus amiſerat. Sed Darienſes feralibus odijs diſcordes in partes ſeceſſerant, alijs ad Prætorem Anciſum, alijs ad Vaſcum Nunnium imperium deferentibus, re ad extremum penè certaminis deductâ, ſuperuenit Rodericus Colmenares cum recenti commeatu & nouorum militum ſupplemento, is in itinere continentis oram legens, cum Gairam velis tenuiſſet, nauales ſocios militéſque aquatum miſit, ſed parum memores quam ignotis in locis verſarentur, temerè in terram egreſsi, ab Indis circumuenti, & ad vnum omnes interfecti ſunt. Colmenares malè tutam aquationem expertus, execratus iniquum litus, ſublatis dolonibus Vrabam verſùs curſum tenuit, Hoiedam & Anciſum requirens, ſed repertis tantum Hoiedanæ Coloniæ (à Pizarro nuper deſertæ) quibuſdam veſtigijs, primùm animo vehementer conturbari, & omnes à

Colmenares Hoieda ſupplementum adducit.

barbaris dilaniatos fuiſſe timere cœpit. Sub veſperam ad naues regrediens, cum vnam ex alia cogitationem duceret, ſuſpicari cœpit, coloniam tranſlatam & vicinis in vallibus commodioris vſus gratiâ deductam fuiſſe, pluribus itaque in collium ſummitatibus excitatis ignibus, ſimul vniuerſum duarum nauium æneorum tormentorum apparatum diſplodi iuſsit, vt ab Hoiedanis, ſi fortè in vicinis vſpiam locis conſediſſent exaudiri poſſet. Antiquani audito Colmenaris ſigno viſiſque ignibus Hoiedam Præfectum ſuum adueniſſe rati, ſummis & ipſi in montium iugis ingentibus exſtructis pyris, magnóque viciſsim tormentorum fragore, Colmenari haud ſe inde procul abeſſe ſignificarunt. Colmenares ſequutus volitãtem in aëre fumum Antiquã deuenit. Viſo Colmenare mutuis inter duces gratulationibus certatum, inter milites ſalutatio facta eſt. Nuſquam militares manipulos lætioribus animis conueniſſe relatum ſcio: nam Colmenares rebus Darienſium deſperatis, cum aſsiduis Indianorum excurſionibus clauſi tenerentur, & exiguus eſſet commeatus, neque cibum ab infenſis infeſtiſque vt peterent progredi tutum eſſet, laceríque & ſeminudi arborum frondibus, radicibus & pomis ſylueſtribus vitam difficulter ſuſtentarent, ſerum penè auxilium venerat. Veſtimentis & commeatu recreati, pacem tamen oderant, neque diſcordiarum vllus erat finis, Colmenari alijſque quibus pax placebat, conſultius viſum fuit, Niqueſam euocare, qui diſcordes regeret,

& ſub-

& ſublatis contentionibus, imperij curam ſuſciperet, donec Catholicorum regum voluntas exquiritur, quē potiſsimum ſummæ rei præeſſe velint, huic ſententiæ ab Anciſo & Valboâ (qui omnia quam Niqueſam malebant) acriter reſiſtebatur, vicit tamen pacis ſtudium, & Niqueſam requirentium votum. Colmenares delectu militari iuſſus proficiſci, ad requirendum Niqueſam, conſcenſo Anciſi myoparone Niqueſam apud nominis Dei portum inuenit, ſqualidum & omnis rei egenum; Niqueſa Colmenarem complexus in lachrimas effuſus, caſus acerbos, & miſeram ſuam ſortem exponit: Colmenares apertis ſuæ legationis cauſis, bono fortique animo eſſe iubet, veterúmque malorum obliuiſci, quando nouo arridentis fortunæ beneficio, prioris conditionis haud dubia ſpes affulgeret. Niqueſa itaque in nouam ſpem erectus cum ſeptuaginta quinque Hiſpanis militibus quos ex amplius octingentis, reliquos habebat, Vrabam velis contendit, ſed ferox & immodicus linguâ, in itinere multa intemperanter de Valboâ & Anciſo Baccalaureo iactitans, cum quoſdam gradu atque dignitatibus ſeſe moturum, alijs pecunias & facultates ablaturum profiteretur, eáque complurium auribus excepta Darienſibúſque properē relata eſſent, exitium Niqueſæ maturarunt: Nam Anciſus atque Valboa antea diſcordes naui egreſſum Niqueſam multis probris onerarunt, nauémque cum ſuis militibus repetere cōpulerunt. Ille mœrens receſsit, neque vſquam amplius

Niqueſa repulſa & fatum.

plius

plius comparuit, creditur fluctibus hauſtus aut à barbaris cæſus & comeſtus. Hunc habuit exitum infœlix Niqueſa. Fugato Niqueſâ haud tamen Darienſibus inter ſe pax conſtabat, ſed priore fœdior ſeditio exarſit. Valboa audax manu, præoccupat, & Anciſum in vincla conijcit, bonáque eius fiſco regio aſcribi iubet, paulò poſt quorundam interceſsione dimiſſum, abitúmque parantem, retinere conabatur, oblatâ prætoris dicundi iuris priore dignitate. Sed Anciſus repudiato beneficio, indignabundus in Hiſpaniam conceſsit & Valboam maieſtatis accuſauit visiſque informationibus atrox in Valboam lata eſt ſententia. Valboa cum ſublatis æmulis ſolus rerum in Antiquâ Darienis potiretur, deficiête commeatu Coibam expugnauit, & Caretã regulum quòd imperatos commeatus recuſaret, cum vxoribus & familiaribus captiuum abduxit, Dehinc pace cõciliatâ Poncam Caretæ hoſtem perſequutus, & in mediterranea progreſſus, vrbem expugnauit, ſed nihil prædæ fuit: nam Ponca fugiens omnia ſua abſtulerat. Valboa Antiquam Darienem reuerſus, periculoſum iudicans mediterranea vlterius penetrare, tutiúſque fore ſi ſecundùm maris littora expeditiones ſuſciperentur, aduerſùs Comogrum, Comogræ prouinciæ regulum duxit, ſed intercedente vno ex domeſticis Caretæ, pace amicitiáque inter illos contractâ, Hiſpani pacato agmine prouinciam intrarunt: Nam Panquiacus Comogri filius maior, homo ingenio minimè barbaro, patri

Anciſus a Valboâ capitur.

Valboæ expeditiones.

Comogrus.

Panquiacus Comogri filius.

patri perſuaſerat, cum hoc peregrino hominum genere blandiendo moderatius agendum eſſe, enitendúmque imprimis ne gens auara & crudelis, vllam cauſam diſsidij inueniat, quâ totius regni ſubuerſionem & expilationem cõmittat aut prætexat: Vaſquio itaque Valboæ & Colmenari quatuor auri laborati drachmarum milia, cum ſeptuaginta Indicis ſeruicijs Comogrus dono miſit. Sed obortâ forte inter milites rixâ, cum Valboa in veſtibulo regiæ, detractâ quintâ vectigali, appenſum aurum diuideret, Panquiacus ſubiratus, fertur excuſſâ lance, aurum per aream diſperſiſſe; Indignum clamitans, viros ratione præditos & tam longinquis profectos ab oris, pro re nihili, quæque ad humanæ vitæ ſuſtentationem in nihilo vſui eſſet, inter ſe digladiari, inimicitiáſque ſuſcipere aduerſùs poſſeſſores talium rerum; ſi tamen tam vaſta tamque inſana foret auri cupido, vt illius cauſâ expeditiones peregrinationéſque difficillimas ſuſcipere, bellúmque poſſeſſoribus tam vilis metalli mouere, operæ precium ducant, omitterẽt rixas, ſeſe aliam illis regionem commonſtraturum vbi abundè huius metalli ſitim expleant. Quærente Valboâ nomen regionis, per interpretem reſpondit, ſex dierum itinere abeſſe, ſed mediterranea à Caribibus alijſque feris gentibus habitari, maioribus itáque copijs opus eſſe, anteaquam ad mare poſsit deueniri. Valboa audiens maris mentionem, ratus quod erat, Panquiacum complexus, gratias illi egit pro ſuâ in ſe ſuóſque

Maris auſtralis notitia.

Maris auſtralis poſſeſſionem capit Valboa.

Petrus Arias Darienſibus præficitur.

benevolentiâ, perductúmque ad Chriſtiana ſacra Carolum nuncupauit, eóque duce ſuſceptâ poſtea expeditione maris auſtralis, deuictis, aut pacatis diuerſis regulis, poſt multas ærumnas ad mare auſtrale penetrauit, & Catholicorum regum nomine ſeſe illud poſsidere conſtituit, anno reparatæ ſalutis decimo tertio poſt milleſimum quingenteſimum, quarto Calendas ſeptembres. Inde fœlici ſucceſſu magnâ auri & margaritarum copiâ auctus, XIX. Ianuarij inſequentis anni, Antiquam Darienis redijt. aduentantem ſocij ſolemni pompâ & feſtis velationibus ſuſceperunt: miſſis deinde ad Catholicum regem codicillis, auſtralis maris à ſe ſuſceptam expeditionem perſcribit, ſimul ſpecimen auri, margaritarúmque ingentẽ vim tranſmittit vnâ cum pelle tigridis à Darienſibus captæ. Authores habeo qui ad viginti caſtellanorum millia collecti auri & CC. ingentes margaritarum vniones pro regiâ vectigali quintâ ceſsiſſe ſcribant. Rex acceptis Valboæ literis & vectigali auro, cæteriſque muneribus, latam aduerſus Valboam ſententiam antiquauit, repertíque Auſtralis pelagi illi Adelantadum ſiue præfecturam detulit, cum mille Hiſpanorum ſupplemento. Sed Petrum Ariam Darienſibus impoſuit, miſſo eódem præſule, ad muniendam illis in partibus viam Euangelio. Venientem gubernatorem, Valboa cum Darienſibus honorificẽ ſuſcepit, hoſpitióque ſuſceptum Petrum Ariam benignẽ fouit. Vocato conſilio cum de ſtatu rerum agitaretur, Nunnius Valboa di-

lucidè de totâ expeditione auſtralis maris locutus, nihil eorum quæ conueniebat omittens aut ſupprimens, totius prouinciæ ſtatum declarauit, & Petrus Arias publicè collaudatum Valboam, regiâ gratiâ beneuolentiáque dignum dictitabat. Sed puncto temporis omnis illa gratia euanuit, quantumuis domeſtico fœdere malè conglutinata; Nam Valboam occupatum expeditione auſtralis pelagi, ad ſe vocatum in vincula coniecit, & proditionis inſimulatum, ſocer ſecuri percuſsit. Hic finis magni illius Valboæ Nunnij, cuius ductu auſtralis pelagi detectæ opes. Indignam tanti viri mortem rex totúſque Indicus ſenatus perquàm egrè tulêre, cuius rei inuidiâ cum cõflagraret Petrus Arias, eidem mox abrogatum eſt imperium, nullâ memorabili re in continente geſtâ, niſi quod Panamam & Nominis Dei ciuitates, colonis repleuit, & quinquagies mille paſſuum iter inter vtrúmque mare, ſyluis, lamis, rupibúſque inuium, vrſis tigribúſque infeſtum aperuit atque complanauit. Sed Valboæ expeditio auſtraliſque pelagi detectio, ſecundâ vbique famâ celebratur & celebrabitur ſemper, propter inexhauſtas opum facultates quas Hiſpanico nomini contulit. Celebratur & Ioannis Grialui nauigatio, cuius auſpicijs in Mexicani regni, & nouæ Hiſpaniæ cognitionem deuentum eſt: Nam cum Franciſcus Ferdinandi Cordubenſis parum fœlici euentu Iucatanas terras tentaſſet, & præter diuitiarum famam nihil indè retuliſſet, Didacus Velaſcus præfectus Cubæ inſulæ, Ioan-

Nunnij Valboæ mors.

Iohannis Grialui expeditio.

Ioannem Grialuum nepotem ſuum quatuor carauellis inſtructum, miſit, vt certiora de Iucatanâ regione cognoſceret. Grialuus die decimâ Maij, anni milleſimi quingenteſimi decimi octaui, è portu Cubenſi ſoluens, Acuſamillam ſiue ſanctæ crucis inſulam petijt, inde ad ſeptentrionem nauigans cum in reflexu littorum continentem eſſe deprehenderet, continuatâ nauigatione Ciampatonem delatus eſt, vbi haud ſecus atque Ferdinandus Cordubenſis, malè ab infeſtis incolis exceptus, multis ex ſuis vulneratis, & occiſo Iohanne Guetario, ipſi Grialuo, ſaxo os dentéſque comminuti. Crudeles itaque linquens terras, Tauaſcum, quem Grialuum nunc vocant fluuium inuectus, annuentibus incolis pro rebus exigui momenti res incredibilis pretij permutatione Indianorum abſtulit. Hinc ad Sancti Iohannis vſque fluuium deuentum, cuius oræ recentem poſſeſſionem nomine auunculi ſui cœpit. Hic quoque mutuis permutationibus merces benignè commutatæ ſunt, tantúmque diuitiarum hac nauigatione cōſequutus eſt Grialuus, vt veri fidem excedat. Quod ſi coloniam hiſce in partibus deduxiſſet, eadem illum quæ Corteſium fortuna ſequuta eſſet. Grialuus hinc Aluaradum cum permutatis mercibus Cubam præmiſit, ipſe borealia littora ſequutus, enauigato Guaſtacano ſinu nuſquam exſcenſione factâ, ſatis ſe ſupérque terrarum luſtraſſe ratus, conuerſo curſu Cubam repetijt. Velaſcus intereà de nepote ſuo ſollicitus, cum diutiùs quàm par

Tauaſcus ſiue Grialui fluuius

Aluaradus.

eſſet

eſſet abfuiſſet, Chriſtophorum Olidum miſit vt de illo inquireret, aut illi ſubſidio eſſet: ſed Chriſtophorus nuſquam inuento Grialuo Hauanam redijt. Intereà appulit Aluaradus cum relatione terrarum quas Grialuus viderat adierátque, & permutatis mercibus; Velaſcus auditâ Aluaradi relatione, nepotis ſui fortunam laudabat: ſed metuens ne inueſtigandis alijs terris intentus, tempus tereret, cum Ferdinãdo Corteſio tranſegit, vt claſſe communibus expenſis paratâ nouas haſce oras detegeret & ſubijceret. Poſt reditum Grialui Velaſcus mutato conſilio, proprijs auſpicijs claſſem deducere in animo habebat. Sed Corteſius propoſiti tenax, obtentâ à Rectoribus Hieronymianis, poteſtate nauigandi, ſub annum M. CCCCC. XVIII, vndecim nauium claſſe, quingentis quinquaginta militibus inſtructâ, ex vltimo Cubæ portu qui in occidentem rectâ protenditur, & Sancti Anthonij nomine celebratur, curſum ad Cathocum Iucatanæ peninſulæ promontorium intendit: ſed aduerſis iactatus procellis in Acuſamillam inſulam eiectus eſt. Maris accolæ viſâ claſſe relictis mapalibus, in ſolitudines perfugêre: Reguli vxorem inter abruptas ſaxeáſque rupes cum prolibus latitantem, Corteſius ad ſe deductam comiter excepit, donísque cultam, ad ſuos remiſit: Regulus ſubditíque, hac aduenarum humanitate prouocati, depoſito metu, domos ſuas rediêre: cúmque conciliatis hoc modo inſulanorum animis, frequentes ad littus indiès ventitarent, nauiúmque mag-

Ferdinandi Corteſij Hiſpaniæ nouæ detectio.

Acuſamilla inſula.

magnitudinem, & Hiſpanorum barbas mirarentur, Corteſius indicio Indianorum cognouit, in Iucatanâ continente tres quoque barbatos (ſic Chriſtianos deſignabant) degere: erant ij ex reliquijs infœlicis Baldiuij: Qui à Niqueſâ in Hiſpaniolam miſſus, vt vectigale aurum deferret, & turbatum diſcordijs Darienis ſtatum, ſimúlque rerum omnium quâ premerentur penuriâ Didaco Columbo Indici tum maris præfecto exprомeret, cum haud procul Iamaicâ, in Viperinos ſcopulos impegiſſet, demerſo myoparone, in piſcatoriâ ſcaphâ cum viginti ſocijs ſeruatus poſt infinitas ærũnas amiſsis in itinere aliquot ſocijs, Iucatanis tandẽ oris applicuit, vbi egreſſus in littus cum omnibus ſuis captus eſt. Ipſe Baldiuius cum quatuor militibus, à recenti irâ ad Idolorum delubra raptus, ferali more cæſus & comeſtus eſt. Hieronymus Aquilaris Aſtigetanus cæteríque ſocij, cum ad proximum ſacrificiorum tempus clauſi aſſeruarentur, ruptis vinculis effugére, & apud propinquum Regulum comiter habiti delituére, donec iuſſu Corteſij accerſerentur. Sed reliquis omnibus defunctis ſolus Aquilaris ſupererat, & cum illo Gonzales Guarrerius Nauarchus, qui auribus naribúſque perforatis, cum corpus faciémque puncturis fœdaſſet, & Cacici Chetemalenſis ſororem vxorem haberet, ſiue pudore retentus, ſiue coniugis liberorúmque amore præpeditus, nunquam induci potuit vt ad ſuos rediret: ſolus Aquilaris venit, magnóque poſtea vſui fuit. Cæterum Acuſamillenſes Idololatræ,

Baldiuij & ſociorum infortunium.

Baldiuij mors.

Hieronymi Aquilaris caſus.

Gõzales Guarrerius Nauarchus.

Aquilaris ad Corteſium venit.

idola

idola lignea atque aurea, varijs ferarum & draconum effigiata formis, tanquam deos colebant, atque his placandis inhumano more captiuorum cruore ſacrificabant. Corteſius per Aquilarem blandiſsimis ſermonibus, promiſsis, atque item muneribus illos permulcens, hortatúſque vt abdicato idolorum cultu, Chriſtiana ſacra ſuſciperent, annuentibus incolis Idolorum ſtatuas confregit, & erecto ſalutiferæ crucis ſigno, Chriſto Seruatori ſolemnes aras dicauit: Deinde vt prima mari tranquillitas data eſt, ſecundis ventis ex Acuſamillâ inſulâ ſoluit., flexóque Catochi promontorio, emenſus Iucatanæ terræ ſeptentrionales oras, Campecium, inde Grialui fluuium nauibus tenuit. Duobus indè paſſuum millibus aberat Pontonchana vrbs ampliſsima, viginti quinque familiarum millibus habitata. Incolæ primò commeatum benigne præbuêre, deinde contemptâ aduenarum paucitate, Corteſio per interpretem denunciarunt, vt quãprimùm terris ſuis excederet: Corteſius cum tentatis nequicquàm per colloquia incolarum animis, nihil pacati reſpóderetur, oppugnatam vrbem cœpit, multis barbarorum cæſis, maior oppidanorum pars, inter cædem & incendia in ſyluas perfugit. Ne verò deſertam haberet vrbem, dimiſsis aliquot captiuis, Regulo profugo cum ſubditis redeundi poteſtatem fecit: lege imperatâ, vt ab humanis carnibus abſtinerent, & euerſis Idolorum aris, veri Dei cultum amplecterentur, Hiſpaniæque regum maieſtatem agnoſcerêt.

Acuſamillenſium Idololatria.

Corteſius annuentibus Acuſamillenſibus idola confregit

Pontonchana ciuitas.

Pontonchana ciuitas oppugnata capitur.

A victoriâ ibi partâ, Victoriæ vrbi nomē impoſitum, quia omnium ciuitatum prima armis tentata & occupata fuit. Inde Corteſius præteruectus Aluaradi fluuium, vſque ad Calcioecam, nunc Sancti Iohannis portum progreſſus, à Tendillo Motezumæ Mexicanorum regis præfecto, benigne ſuſceptus eſt; ſed inter idiomate prorſus diuerſos, linguæ commercium aberat, nihilque inter illos conferri potuit, nam Aquilaris, huius gentis linguam nullo modo intelligebat; quapropter Corteſius diſcedere, & à littoris huius vlteriore inueſtigatione abſtinere decreuerat. Sed à Tēdillo digrediens, mulierem vnam ex Indicis mancipijs, quæ à Pontonchano rege habuerat, cum Tendilli domeſticis diſerte & non minus familiariter vernaculâ linguâ loquentem deprehendit. vocatam ad ſe mulierem ingētibus promiſsis vltra libertatis æſtimationem impleuit, & interpretis loco cum Aquilare retinuit. Marinæ huic poſtmodùm Chriſtiana ſacra ſuſcipienti nomen inditum, plurimúmque momenti ad Mexicanam hanc expeditionem attulit. Xaliſanâ regione, quæ nunc noua Gallicia, oriunda erat: nata parentibus Vilutanis, locupletibus dominóque loci affinitate coniunctis; in primâ ætate per belli tempus rapta, à Iucatanis mercatoribus diuendita, in Pontonchani reguli poteſtatem venerat. Corteſius itaque commode nactus interpretem, cum Tendillo de nouo colloqui cœpit, prolixâque ſermonis communicatione, cum multa de Mexicani regni amplitudine, & Mote-

Corteſius à Tēdillo Motezumæ præfecto ſuſcipitur.

Marina.

Marinæ patria & origo.

Colloquium Tendilli & Corteſij.

Motezumæ Regis potētiâ magnificentiâque accepiſſet, cupido illum adeundi videndíque huius regni cœpit: itaque & munera Motezumæ miſit, & renunciari iuſsit, ipſum ex regis ſui mandato adeundum eſſe, vt Maieſtatis ſuæ intentionem legationíſque ſuæ cauſas explicet. Tendillus per hemerodromos ſiue Indicos curſores, Motezumæ, aduenarum nauiúmque & equorum formam, in panno laneo affabrè depictã, vnà cũ Corteſij donis trãſmiſit: Motezuma auditis ijs quæ adferebantur, viſiſque Corteſij muneribus ingẽti curâ angi cœpit; nam anno fere priusquam hæc contingerent, ieceràt in Mexicano ſinu anchoram ingens myoparo. Cotoſtani maritimi huius tractus accolæ, viſo procul nauigio linteiſque velis, inſolitâ hac re territi, cũ eminùs difficulter diſcernerent quid hoc rei eſſet, quibúſue ab oris nauis illa veniſſet; ſtudio rei certius cognoſcendæ, cõmeatum quæque alia in pretio habebant, ad peregrinã hanc nauem merciũ permutandarum cauſâ, patrijs phaſelis ſiue canois detulêre. Hiſpani illi quicúnque fuerint (licet ſuſpicari Ferdinandum Cordubẽſem, aut Grialuũ fuiſſe) benignè exceptis Indis, prolixè ex ijſdẽ, & Regis & terræ illius nomen potentiámque didicerunt, recedentibúſque Indianis torquem varijs vitreorũ globulorum coloribus diſtinctũ, regi ſuo deferendũ tradiderunt, eidẽ renunciãtes, nunc illis non eſſe integrũ in terram exſcẽdere, in reditu ſuo tamẽ ſeſe regẽ adituros. Cotoſtani recepto hoc mãdato, & collari vitreo, quod ipſi adulterinarũ gemmarũ

Tendilli diligentia.

Motezuma cur ad conſpectum munerum Corteſij cõturbari cœperit.

inſcij, tanquam ex nobilibus lapillis coaceruatū, magni faciebant, ad Motezumam venêre, deferentes in telâ laneâ depictam militum nauiúmque formā, vnâ cum vitreo collari. Motezuma perturbatus viſis auditiſque ijs quæ limitanei nunciabant, eiſdem imperauit rem vt ſilentio tegerent. Relatâ deinde re ad concilium, cum pannum & collare protuliſſet Motezuma, placuit per totā Septentrionis maritimam oram, in ſpeculis frequentes cuſtodias diſponi, déque omnibus quæ occurrerent Mexicanum regem quamprimùm certiorem fieri. Nunc igitur nunciato Corteſij aduentu vehementer cōmoueri cœpit, quia in Mexicanis terris conſtans fama erat, tempore Motezumæ venturos exteros, qui Mexicanum imperium ſubuerterent: ne tamen in vulgus hæc ſiniſtrè excepta publici ſtatus cauſam turbarent, aut nouandi occaſionem darent,

Motezumæ aſtus.

Heroum aliquem, hoc eſt Quatzaltoalum, aeris Deum, antiquum ſuum dominum hâc claſſe aduentaſſe, per euulgatores nouorúmque rumorum authores in vulgus ſparſit. Haud obſcura quippe apud hoſce Mexicanos opinio inualuerat, olim ante aliquot ſæcula præcipuum quendam principem illinc receſsiſſe, qui ſeſe aliquando ex orientis partibus rediturum prædixiſſet, & quo famæ aduerſa, periculáque quæ metuebat faciliùs contegeret, eâdem ſimulatione legatos ad Corteſium miſit,

Motezuma ad Corteſium legatio.

qui aduentum illi gratularentur ſuáque omnia illi deferrēt, quādo ſciret Quatzaltoalum dominum ſuum nūc adueniſſe, cui omnia

proſpe-

proſpera precabatur: Stoliditas aut diſsimulatio hæc Motezumæ & Mexicanorum, contrario penè dolo, pacificam Mexicanorum regnorum poſſeſsionem Hiſpanis præbuerat, nam Corteſius per Marinam certior factus de Mexicanorum perſuaſione, modeſtè intentionem Motezumæ per ſimulationem fouebat, nam hactenus Mexicani oratores illum Quatzaltoalum eſſe, aut inueniſſe ſeſe putabant: Sed militum nauiúmque Præfecti qui Mexicanorum regnorum potentiam & amplitudinem ex magnifica Motezumæ legatione intellexerant: magnum rerum ſuarum, ſuſceptæque expeditionis momentum, in eo verti æſtimantes, ſi apud barbaras haſce gẽtes, ſtrenuorum virorum, fortiúmque bellatorum nomen opinionémque adipiſcerentur, quia tutiorem hoc modo, minúſque deſpectam, quantumuis numeroſo in populo paucitatẽ ſuam fore arbitrarentur, vniuerſum colubrinarum & æneorũ falconum apparatũ è nauibus in terrã exponi mandarunt. Tormentorũ iſte apparatus inſolitus, & nunquã ab Indis antea viſus, ingentẽ Mexicanis terrorẽ iniecit. Milites inſuper vibrantes arma, minaci vultu Mexicanos ad pugnam, viriúmque ſuarum periculùm faciendum prouocabant, detrectantibúſque illis ſeu metu ſeu pudore pugnæ aleam, prolatis loricis, machæris, amazonijs, ſecuribus, frameis, pertiſanis, alijſque militarium armorum terriculamentis, quibus obuijs hoſtibus, truncatis corporibus, aut deſectâ ceruice, vnico ictu capita brachiâque

Præfectorum militúmque inconſulta feſtinatáque alacritas.

ſeſe amputaſſe iactitabant, magnum barbaris terrorem incuſſére. armorum itaque hac oſtentatione & apparatu, vrbiſque inſuper Pontonchanæ recenti clade attoniti, mutatâ opinione, non dominum ſuum aut heroûm aliquem, ſed deorum ſuorum inimicum hac claſſe aduectum perſentiſcebant, domúmque reuerſi, alia omnia, quàm ſperauerat Motezuma, retulêre. Exinde Motezuma omnibus modis adniti cœpit vt peregrinam gentem regni limitibus arceret, vocatiſque idolorum adminiſtris, petijt vt deos Mexicani regni præſides aſsiduis votis ſacrificijſque fatigarent, donec aduenas latè regni finibus arcerent. Alijs deinde atque alijs legationibus Corteſium à Mexicano itinere retrahere conatus eſt. Zempoalenſes armis Mexicanorum vectigales effecti, cum Corteſij aduentum, eáque quæ fortiter aduerſus Pontonchanos geſſerat intellexiſſent, ad Corteſium venêre, rerum ſuarum ſtatum & Motezumæ potẽtiam, Mexicanorúmque tributorum difficultatem aperuêre, petentes auxilium aduerſùs exactionum acerbitatem, & Mexicanorum vim atque ſuperbiam. Corteſius vbi animaduertit in hoc quoque climate libidine dominandi gentes tranſuerſas agi & lethalibus armis decertare, inito cum Zempoalenſibus fœdere, iiſque bono animo eſſe iuſsis, Mexicani illos tributi ſolutione liberauit, & Tizapanziucanum Motezumæ præſidium, quod Zempoalenſium agrum propter tributi vectigaliſque recuſationem infeſtabat, armis oppido decedere

Motezuma Corteſium Mexicanis regnis arcere nititur.

Zempoalenſes Corteſium adeunt.

dere compulit. Vrbis deindè aduerſùs fortunæ incertos caſus condendæ conſilio, veræ Crucis coloniam deduxit, vbi cum depoſitis Didaci Velaſqui Cubenſis præfecti auſpicijs, à nouæ vrbis magiſtratu, nomine Caroli imperatoris, veræ Crucis totiúſque continentis præfectus declaratus eſſet, aſſumptis nouis titulis relictóque ibi Petro hircio Prætore, naues ad littus ferri & inter ſe collidi paſſus eſt, magnanimo prorſus conſilio, vt omnem ſocijs militibúſque ſpem fugæ præſcinderet. Inde totus in Motezumam conuerſus, nequicquã diſſuadente deprecantéque Tendillo, Mexicanam expeditionem ſuſcepit. Ex itinere Zempoalenſes adijt, à quibus humaniter ſuſceptus & 1000. ſeruicijs Indicis donatus eſt: hos Tamanes patriâ linguâ vocant, qui cuncta armorum onera, commeatum & minora tormenta trahebant, aut ſuccollantes humeris portabant. Corteſius hinc diſcedens Idolorum cultum aboleuit, ciuitatíſque mutato nomine Siuigliam nouam ſiue Hiſpalum nominauit, cœptúmque iter proſequens duodecimis caſtris Zaclotanam vrbem attigit: cum vlteriùs tenderet in medio circumiectæ vallis, murum ingentem deprehendit, qui duorum montium crepidines claudebat: altitudo erat nouem pedum, latitudo vicenos pedes æquabat, diſpoſitis ordine propugnaculis, quæ quadraginta paſſuum ſpatio diſtinguebantur, anguſto tantùm in medio tranſitu, denûm paſſuum latitudine, itinerantibus relicto: Ktacmixtlitani aduerſùs ſubitas Tlaſcalenſium per-

Veræ Crucis colonia.

Corteſius Mexicanum iter ſuſcipit.

Tamanes.

Zempoalenſium idola abolentur.

Ktacmixtlitanorum murus.

Tlaſcalēſes armati, Corteſij iter impedire nituntur.

petuorum ſuorum hoſtium incurſiones, hunc murum erexerant protraxerántque. Tlaſcalenſes Corteſij aduentu exterriti, ob famam Pontonchanæ cædis, hic armati occurrêre, cum nonaginta armatorum millibus, vt Corteſium finibus ſuis arcerent; ſed Hiſpani vico occupato eo euentu pugnarunt vt temere incurrentes, ſclopis, tormentorum bombis, equorúmque ſtupendâ ſpecie, & multâ paſsim cæde facile ſuſtinerent, multis quóque mortalibus captis: quos omnes Corteſius dimiſit, & per Marinam Tlaſcalenſibus ſuis referre iuſsit, plurimùm ſe mirari cur frequentes aduerſùs ſe armati conuenerint, cum in nullo vnquam illos læſiſſet, expeditióque non aduerſùs Tlaſcalenſes, ſed Mexicanum Motezumam ſuſcepta eſſet. Hiſce rebus intellectis ingens ſtatim animorum commutatio in Tlaſcalenſium exercitu facta eſt, nam Tlaſcalenſes, infeſti perpetuíque Mexicanorum hoſtes, vbi aduerſùs Motezumam à Corteſio exercitum duci cognouêre, ab armis ilicò receſſêre. Ipſe Xicoteucatlus ſupremus gentis magiſtratus ad Corteſium venit, excuſans quod per errorem in armis ſuos habuiſſet, petentíque pax data eſt; ex eo tempore in hodiernum vſque diem Tlaſcalenſes maieſtatem Hiſpaniæ Regum agnoſcunt, tributorum expertes. Corteſius continuato itinere Tlaſcalam venit, vbi magnâ omnium lætitiâ exceptus eſt, obuiàm effuſâ ciuitate cum coniugibus & liberis. Mexicanis mirum in modum diſplicebat pax cum Tlaſcalenſibus hoſtibus ſuis inita;

Pax cum Tlaſcalenſibus inita.

Corteſius Tlaſcalenſes viſit.

Itáque Motezuma, quantúmuis peregrinam gentem odiſſet, per legatos tamen Corteſio ſuaſit, nē vllo modo ſalutem ſuam Tlaſcalenſibus committeret, qui aliud loqui, aliud pectore clauſum gerere conſueuiſſent; pauperem & egenum populum, facilè ad ſcelus & perfidiam impelli poſſe, eſſe non procul iſthinc Ciollolam vicinam & amicam vrbem, hominum frequentiâ celebrem & omni commeatus genere abundantem, poſſe Corteſium tutò eò commigrare, vnde ex propinquo melius de communibus rebus acturi ſint: itáque ad inſtãtiam Motezumæ Ciollolam profectus eſt, comitantibus penè centum Tlaſcalenſium millibus, ſed in itinere dimiſſâ copiarum meliori parte, ſex tantùm millia retinuit. Motezuma interpoſitis multis difficultatibus, cœptum denuò iter per legatos omnibus modis diſſuadere cœpit: offerebat inter cætera Cæſari ſeſe vectigalem facere, annuúmque cēſum perſoluere, ſi Corteſius Mexicanũ iter omiſiſſet. Sed cum nullis quantúmlibet amplis precibus, ſpecioſiſue oblatis cōditionibus, à ſentētiâ abduci poſſet, Mexicanis re deliberatâ optimum eſſe, & expedire viſum eſt, in vrbe Ciollolenſi gentem hanc exteram opprimere: communicatóque ſuper eâ re cum Ciollolenſium primoribus conſilio, facilè inter illos conuenit. Mexicani ad hoc facinus patrandum euocarant triginta expeditorum Indianorum millia. Sed Ciollolenſes parum tutum æſtimabant eiuſcemodi militatem manũ intra mœnia admittere: Itáque Mexicanorum exercitum

Motezuma Corteſium à Tlaſcalenſibus alienare nititur.

Ciollola celebris vrbs.

Corteſius Ciollolam proficiſcitur.

Motezuma iterum Mexicanum iter diſſuadet.

Mexicani Corteſio inſidias ſtruunt.

citum duobus indè paſſuum millibus conſidere iuſſerunt, ſeſe porrò inuiſum hoc genus hominum, ligatum ſubactúmque in Mexicanorum manus tradituros receperunt: indignantibus Mexicanis, qui eâdem operâ, & concidere Corteſij exercitum, & occupare

Ciollols diripitur

oportunam vrbem in animo habebant; Ciollolenſes tamen initæ pactionis memores, vxores liberóſque in deuios auióſque montes deportabant. Inter hæc Ciollolenſis quædam nobilis matrona inſtantis periculi cõſcia Marinam monebat, vt & illa ſecum pauliſper ſecederet, ne ſimul cum alijs ſuis dominis occideretur; Itáque indicio Marinæ proditione euulgatâ detectâque, Corteſius iuuantibus Tlaſcalenſibus Zempoalenſibúſque, impetu in ciues facto, paucis horis Ciollolenſium ſena penè millia ſunt cæſa, vrbs direpta eſt. Tlaſcalenſes auxiliares, quorum in terris neque goſsipium neque ſal prouenit, veſtem bombycinam omnem, ſaliſque ingentes cumulos aſportarunt: Hiſpanis aurum factum infectúmque ceſsit. Qui ſuperfuerant ex magnâ clade, metúque profugerant, deprecãtibus poſtero die Tlaſcalenſibus, in grãtiam recepti ſunt,

Corteſius Mexicanis bellum denunciat.

Motezumæ verò implacabilius iraſcebatur. Itáque conuerſus ad Mexicanos legatos illis edixit, non paſſurum ſeſe iniuriam hâc inultam, ſed fidei violatorem Motezumam, Mexicanóſque qui ſub regno eius eſſent, ſibi in animo eſſe ob iniurias armáque per ſummum

Mexicanorum purgatio.

ſcelus illata iuſto pióque bello perſequi. Mexicani oratores factum conſtanter excuſabãt, & culpam in Aca-

in Acacuicanos & Azacanos Ciollolenſium fœderatos reijciebant, blandiendóque tantum effecerunt vt Corteſio perſuaderent, non eſſe quod quidquam de ſuo rege ſiniſtri ſuſpicetur, qui inde ab initio ſyncerâ illum fide dilexit & coluit, venientíque omnia benignitatis munia in vrbe Mexicanâ exhibiturus eſſet. Corteſius hiſce perſuaſionibus delinitus Ciollolâ mouit, retentis tantum VI. Tlaſcalenſium millibus, reliqüos Indianos dimiſit. Motezuma quantumuis aliud atque erat præ ſe ferret, reuerà tamen Corteſij aduentum perhorreſcebat: audiens itáque illum in itinere eſſe, & Tlaſcalenſium hoſtium ſuorum auxiliarem manum adducere, miſsis oratoribus impenſius rogare inſtitit vt Mexicanam profectionem omitteret. Sed Corteſius qui iam tantum Motezumam ſpectabat, nihil intermiſſo itinere Themiſtitanam vrbem ingreſſus eſt. Motezuma igitur totus, in ſimulationem officij beneuolentiæque compoſitus, ad primum fere ab vrbe lapidem magno nobilium procerúmque comitatu venienti Corteſio obuiàm proceſsit. Geſtabatur Motezuma humeris quatuor primorum regni procerum, ſub vmbellâ, auro, plumis intertextis ſcitè exornatâ: tanta vndiquè hominum multitudo vias feneſtráſque & vrbis compita compleuerat, vt haud facilè diſcerneres, plus Indi animo admirationis conceperint conſpectis Hiſpanis barbatis, equorum tormētorúmque nunquam antea viſis formis, an Hiſpani viſâ innumerabili hac virorum feminarúmque vnâ in

Corteſius Mexicum verſus proficiſcitur.

Mexicanam vrbem intrat Corteſius.

vrbe multitudine, Motezuma Corteſium cum cætero militum, Indianorúmque comitatu, ad maius celebriúſquè palatium deduxit, paucíſque cum Corteſio collocutus mox ad aliud palatium diuertit. Mexicanæ vrbis amplitudo ſitúſque inacceſsibilis, & inhabitantium incredibilis & penè infinita multitudo, Corteſium in ſummam admirationem traxit, ſollicitum tamen reddidit, iámque veniebat in mentem Ciollolenſis factionis quódque antè triduum Mexicanorum Indianorúmque inſidijs penè oppreſſus fuerat, obſeruabatur quoque oculis deſignati ſibi palatij hoſpitijque ſitus quem eiuſmodi eſſe contemplabatur, vt ſi quid aduerſus ſe auderent Mexicani, tanquam ergaſtulis clauſus teneretur, nullo modo inde euadere poſſet.

Corteſius Motezumā ſub cuſtodia tenet.

Quibus malis vt occurreret, vocatum ad ſe Motezumam per aliquot dies ſub cuſtodia tenuit: poſtea dimiſſus comitérque habitus ſe ſuáque omnia dedidit, cunctóſque imperij ſui populos ad authoritatem Hiſpaniæ Regum contulit, magnámque auri vim Corteſio tradi, theſauriſque regijs, quantumuis frementibus & indignantibus ſubditis, inferri iuſsit. Sed ſiue quod ditionis leuiter factæ peniteret, ſiue ab alijs inſtigatus populares rurſus ad rebellandum animaſſet, contractis ſecreto plus quam centum Indianorum millibus, Corteſium ad ſe vocauit ſumma poſtulatorum erat, vt vrbe Mexicanâ totiúſque regni finibus excederet: Corteſius, quaſi nullam moram decedendi facturus, nauium tantùm penuria ſeſe detineri reſpondit, pate-

Motezuma imperatori ſeſe dedit.

Motezuma à Corteſio petit vt Mexicanis regnis decedat

retur

retur itáque iuberétque continuò materiam cædi, nauésque commodè fabricari ac inſtrui. Huic petitioni cum haud grauatè annuiſſet Motezuma, citis nuncijs à maritimæ oræ cuſtodibus allatâ ſyndone Hierogliphicis Mexicanorum notis depictâ contextâque, nunciatum eſt quindecim nauium claſſem veræ Crucis portum ſubijſſe, eâque aduehi octoginta equites, cum octingentis peditibus & aliquot æneis tormentis:

Pamphili Naruesij aduentus.

Ad primum huius claſsis nuncium re ad ſecretius concilium delatâ, erant qui Motezumæ ſuaderent, vt Corteſium cum omnibus militibus ſtatim e medio tolleret, antequam nouo milite, equis, tormentíſque recreatus, vires augeret, Hiſpanicæque legiones illis terris aſſueſcerent. Sed cauſâ in concilio ventilatâ vicit illorum ſententia, qui recipi in vrbem nouum hunc militem ſatius ducebant, ne intellectâ ſuorum clade factâ ad naues fugâ è manibus elaberenturt: ſpectatam quippe & vtilem magis fore hanc victoriam internecione cæſâ totâ gēte, pluribúſque captiuis in cauſam ſacrificij reſtantibus. Motezuma itáque de aduentu huius claſsis Corteſium certiorem fecit: poſtmodum Petrus Hircius Corteſio nunciauit Pamphilum Narueſium hac claſſe à Didaco Velaſquo miſſum, vt eius actiones turbaret: Sed Naruefius cum à veræ Crucianis receptus non eſſet, Hiſpalim nouam ſeceſsit, vbi ab Indis, qui Corteſij illum ſocium & amicum eſſe putabant benigniter receptus eſt. Corteſius neceſſario ſibi Veræ Crucis profectionem ſuſcipiendam ratus, vt

Cōſultatio Mexicanorum.

Corteſius iter aduerſus Narueſium parat.

Narueſium ſibi conciliaret, aut renuentem armis repelleret, antequam aliquas turbas in continente excitaret, aut aliquam ſeditioni cauſam daret: Motezumam adijt, retulitque illi aduenisse nuper nouâ hac claſſe, aliquot amicos ſociôſque ſuæ gentis, quos quàm fama eſſet ad ſe contendere, & Themiſtitanam vrbem verſùs iter parare: & cum ipſe in animo haberet breui Mexicanis terris decedere, conſultius ſibi viſum, apud claſſem illos continere quoúſque inſtructis deductíſque nauibus ipſe quóque naues conſcenderet & in orientem vela intenderet, petere itáque ſe vt dum ipſe abeſſet, fratres ſociôſque ſuos cum auri argentíque aceruis quos Mexicanâ in vrbe relinqueret, in fidem cuſtodiámque ſuam reciperet. Seſe viciſsim pro taciti beneficij haud ingratâ memoriâ in Motezumæ gratiam ſimulátque fabricatæ deductæque eſſent naues, relictis Mexicanis regnis, pacato agmine domũ vnde venerat reuerſurum. Motezuma quia iam breui in itinere fore Narueſium ſatis ſciebat, & vtriúſque militem vnâ victoriâ debellare cupiebat, paucis placide reſpondit, omnia ſe ex fide, quæ cuperet facturum. Corteſius itáque Themiſtitanâ in vrbe relicto Petro Aluarado cum CC. militibus, magnis itineribus aduerſus Narueſium contendit, ſtolidéque tumeſcentem & ferocientem, paucos poſt dies ex improuiſo, nihil tale ſuſpicantem, claſſe militibúſque exuit, ipſomet Narueſio capto, ſed parum abfuit quin Aluaradus Mexicanâ in vrbe relictus interea, ab Indianis

Corteſius cauſam ſui itineris Motezumæ aperit.

Petrus Aluaradus in Mexicanâ vrbe relictus à Corteſio.

Narueſius capitur.

dianis cum omnibus ſuis cæderetur, nam Mexicani, arreptis armis Aluaradum obſederant. Sed audito Corteſij aduentu, qui capto Narueſio redibat, omnes dilapſi ſunt. Poſt paucos tamen dies haud abſimili de cauſâ ſed pertinacioribus animis denuò ad arma conſternati, palatium coronâ cinxêre, cúmque lymphatis ſimiles vltra centum hominũ millibus ingruerent, neque falconum aut ingentium ſclopetorum ictus perhorreſcerent, eorúmque metu ab inceptâ obſidione dimoueri aut reuocari poſſent, & iam in palatij arcem euaſuri viderentur, Corteſius à Motezumâ petijt, vt furentem populum placaret, ſuáque autoritate à pertinaci oppugnatione retraheret: ſicuti alias quoque Motezuma ad Corteſij nutum, imperij poteſtatem verbis explicauerat, tali euentu vt hactenus ſemper etiam in atrocioribus mãdatis Motezumæ iuſsis obedirent. Motezuma itáque hortante Corteſio, vt nunc quóque tumultuantes reprimeret, in ſuperiore porticus parte, aut vt alij malunt, in murorum aggere cum vno purpuratorum, protectus duorum militum clipeis, profectus popularibus ſuis Mexicaniſque populis ſeſe exhibuit. Viſo Motezumâ, alto ſilentio defixi pauliſper quieuêre; Motezuma vehementi obteſtatione pro iure imperij poſtulabat, vt ab armis recederent, néue vlterius aduerſus Corteſium aut Hiſpanos tenderent, ſed æquis animis periniquam hanc fortunæ ſortem ferrent ne grauius tumultuando, quem ſeruare contenderent, irritatis animis, omnino perde-

Petri Aluaradi periculum.

Mexicanorum motus

Motezuma nititur popularē motum ſedare.

 rent.

rent. Tum Quicuxtemocus ſiue Quahutemocus, procax linguâ & manu iuuenis populari gratiâ (quando iam puſillanimitatis Motezumæ omnes pertæſi eſſent) ad regnum deſtinatus; intento ſurſum arcu, Motezumam increpans, ſemiuirum eſſe, & muliebria improperabat: nulliſque amplius Mexicanos eidem legibus obſtrictos vociferabatur, proinde non eſſe, quod in poſterum obedientiam ab vllo expectet, poſtquam puſillanimitate animi faſtigio regni deciderit, & ſeruili probro aſperſus cunctis Mexicani imperij populis ludibrio factus ſit, deſertor ſuorum fideliſſimorum ſubditorum, quibus regni tuendi & noui Regis eligendi animus eſſet. Simul vndiquè ſaxa ingerebantur: Motezuma itáque lapide ictus interijt.

Motezumæ interitus.

Mexicani tamen nihilo ſegnius repugnantes Hiſpanos expulêre: In hoc receptu ſiue diſceſſu, Mexicanorum libris relatum eſt Motezumam interfectum eſſe, vtcúnque fuerit haud equidem in magno ponam diſcrimine, conſtat Motezumam in hoc Mexicanorum motu perijſſe. Cum Motezumâ Mexicanorum regum familia intercidit: regnatum in Mexicanâ vrbe omnino ſub regibus nouem per annos. C.XXX. poſt DC.XIX. annos quam à Chichimeicis Mexicana terra primùm occupata fuit.

Mexicana vrbs à Corteſio capta.

Corteſium recedentem Tlaſcalenſes confœderati benigniter recepêre: vnde mox rediens vrbem Mexicanam acri obſidione preſsit, & poſt tertium menſem, & ſexaginta acerrimas dimicationes cœpit, captóque rege Quahutemoco Mexicani

cani

cani domini temerariæ rebellionis pœnas dedêre: capta eſt vrbs Idibus Auguſti, anno à partu Virgineô M.CCCCC.XXI. Subactis Mexicanis Cazonus Mechuacanæ prouinciæ rex, miſsis oratoribus, imperatori ſe ſuáque dedidit, beneficiarióque iure ab illo tenere profeſſus eſt, dedentibúſque ſeſe paſsim alijs populis, Corteſius cùm opima pace frueretur, expiatis ritè templis, Chriſto & Deiparæ virgini ſolemnes aras dicauit, reſtaurādæque vrbi (quæ præcedentibus motibus penè euerſa erat) intentus, Mexicanam ciuitatem in hanc quam nunc retinet amplitudinem euexit. Et cum Mexicanas regiones auro ſcatere, & gemmis margaritiſque abundare, nec longè abeſſe Oceanum varijs percunctationibus didiciſſet, nouam expeditionem ad detegendam occidentis maritimam oram ſuſcepit, totúmque Auſtrale nouæ Hiſpaniæ littus ad vſque Culiacanas & Californiæ terras nauigās, Rubrum mare quod alij Corteſij vocant detexit. Sic vt meritò poſt Columbum & Nunnium Valboam, detecti occidui orbis præcipuus honos Corteſio deferatur. Occiduarum hanc terrarum detectionem, & Mexicani regni tranſlationem, atque immutationē, Cometes multo lumine ex Orientis partibus coruſcans denunciaſſe creditur. Ipſi Mexicani flammantem tremulóque ſplendore micantem ex Guaſtacano ſinu & Veræ Crucis portu venientem, ab oriente ad occidentem ferri multo tempore conſpexêre. Quin & humana effigie auguſtiorem ſpeciem cuius caput inter

nubila

Mechuacana prouincia deditio.

Templorum erectio in Mexicanâ vrbe.

Corteſij nauigationes.

Mare Corteſij.

Prodigia trāſlationem Mexicani regni antecedentia.

nubila condi videbatur, Mexicanis apparuiſſe ferũt: Ingentia quoque bellatorum agmina Hiſpanico ritu in aëre decurrere viſa ſunt. Quæ res ſermonibus occaſionem præbuit, futurum vt Motezumæ tempore, barbati ex vltramarinis regionibus ablatum naturalibus imperiũ vſurpent. Tezcucanus & Tlacopanus regulus conſternati nouitate eorum quæ afferebantur, Motezumæ improperabant, aëriorum horum bellatorum arma veſtimentáque in nihilò differre ab ijsque penès ſe recondita habebat. Cúmque petentibus iterum regulis vt prolatum gladium vaginâ educeret, neque Motezuma quantumuis totis connixús viribus ferrum dimouere poſſet, pro infelici omine gentes, quantumuis barbaræ, accepêre. Motezumà vt offenſos regulos placaret, multa excuſando, perſuadere illis nitebatur arma veſtimentáque illa in maiorum ſuorum archiuis repoſita aſſeruatáque fuiſſe. Viſum eſt quibuſdam arcam illam veſtiariam in maris littore repertam, cum à maritimis habitatoribus ad Motezumam cum gladio pariter & aureo annulo delatam fuiſſe. Ab alijs relatum eſt, præfatos regulos conturbatos fuiſſe ad conſpectum munerum, quæ Corteſius ante aduentum ſuum Motezumæ per Tendillum præfectum miſit, ſubijſſe tum primum cogitationem, armis exuuijſque eiuſcemodi, legiones in aëre depugnaſſe. Sed hiſce omnibus memorabilior eſt viſio apparitióque, quæ paulo ante Corteſij aduentum cunctis Mexicanis inſpectantibus ſeſe obtulit: Captiuus qui-

dam in expiationem regni cum multis alijs idolis ſacrificandus hoſtia ducebatur: is deteſtatus ferales ritus, verum Deum cœli ſupplex inuocans vt ſui miſereretur, multis lachrimis orabat: Protinùs duo viri veſte candidâ amicti deprecanti viſibiliter aſtiterunt, hortantes, moriturus bono vt animo eſſet, quando cæleſte numen cui ſeſe enixè commendauerat illi propitiaretur: ſacrificulis tamen idolorúmque miniſtris denunciaret, crudelem lanienæ & ſacrificij morem, primo quoque tempore diſiectis prophanis aris finem habiturum, iámque in procinctu eſſe quibus huius rei executio demandaretur, hæreditariúmque harũ terrarum imperium, venturis temporibus cõcederetur. Inter has voces miſer ſanguine ſuo terram conſperſit, multi aſtantium nouitate rei attoniti, verba interfecti mactatique antè aras, & vultum habitúmque iſtiuſcemodi præconũ accuratè notarunt: poſtmodum diſiectis Mexicanâ in vrbe idolorũ ſimulachris, expiatíſque templorum delubris, cum Angelorum figuras, alis albâque inſignes, depictas conſpicerent, præcedẽtis viſionis perſonas habitúmque agnoſcebant pariter & mirabantur. Parte aliâ fortuna ſub annum ſeſquimilleſimum quingenteſimum vigeſimum quintum, vaſtas immenſáſque Peruuianarum prouinciarum terras, inexhauſtis opibus celebres aperuit, ductu Frãciſci Pizarri, deuicto & capto potentiſsimo rege Atabalixâ. Huius conquiſitionis initia & progreſſus, nunc quoque breuiter recenſere inſtituti operis ratio monet.

Peruuia ſiue Peruana prouincia detectio per Frãciſcum Pizarrum.

I In ciui-

In ciuitate Panamanâ quæ in faucibus Iſthmi illius ſita eſt, qui Auſtrales Americæ terras Mexicanis cæteriſque ſeptẽtrionalibus regionibus coniungit, cõmorabantur Frãciſcus Pizarrus, veteranus miles, Hoiedæ quondam infortunijs clarus, Didacus Almagrus & Ferdinandus Lucius, qui cum opulentiâ atque facultatum copiâ cæteros longe anteirent, communicatis inter ſe fortunis omniúmque bonorum ſocietate initâ, in id vnum erant intenti, vt nouâ ſtupendâque nauigatione, detecto aliquo terræ tractu nominis ſui æternam memoriam ad poſteros tranſmitterent: hæc inter ſe quotidianis ſermonibus agitando, eo deuenêre vt proponerent, occidentalia littora æquatori vicina aut ſubiecta, nouâ perquiſitione tentare, quum Vaſquij Valboæ, & Corteſij labor, alios terrarum tractus magis ſeptentrionales detexiſſet. Franciſcus itáque Pizarrus, cui ex ſocietatis capitulis audendi profiſciſcendique prouincia euenerat, impetratâ nauigandi veniâ à Petro Ariâ Terræ firmæ ſiue Darienis cõtinenti præfecto, inſtructâ diligenter brigantinâ ſiue myoparone, poſt diuturnam ignoti littoris explorationem cum C. XIIII. militibus ad Peruanam obſcuram & ignotam tunc temporis gentem appulit; à Peruano littore ad Ambuſtorum gentem venit, ſed occurrentibus paſsim barbaris infeſtis telis, amiſsis aliquot militibus, ipſe in prælio ictus retrocedere & in propinquiorem Iſthmo portum deflectere coactus eſt. Almagrus interea cum fauſti benignique rumores de

Franciſci Pizarri Almagri & Ferdinandij Lucij ſocietas.

Franciſcus Pizarrus ad explorãdum mittitur.

Almagri nauigatio.

de Pizarro ſubinde vulgarentur, adornato inſtructóque nauigio in quo ſeptuaginta viri fortiſsimi erant, Pizarrum ſequutus, ſimilem nauigationem aggreſſus eſt, delatúſque ad Sancti Iohannis portum, qui centum paſſuum millibus à Panamaide diſtat, nuſquam inuento Pizarro, luſtrabundus tamen inſtitutum curſum proſequens, circa hæc littora hæſit: ſed cum Pizarrum ad Ambuſtorũ fines penetraſſe intellexiſſet, huc quóque contẽdit, nihilo tamen benigniorem fortunam expertus eſt, nam ingruentibus barbaris venenatis ſagittis, Almagrus infœlici ictu altero oculo orbatus eſt, multíſque ſuorum cæſis, in fugam actus, cum paucis ad naues fugiendo vix euaſit. Damni tamen accepti ſolatium fuit Pizarri inuentio, quem iniquo hoc littore diſcedens conſequutus eſt. Tum quidem inter ſe gratulatione factâ, communicatíſque cõſilijs viribúſque, inſtructis duabus nauibus & tribus Indicis Canois cum. CC. militibus eidem ſeſe rurſus nauigationi accinxêre, in quâ pericula laboréſque grauiſsimos perpeſsi ſunt: littora námque ingentium fluminum, quæ à præcelſis rupibus, magnis oſtijs in pelagus euoluuntur, agmine vndarum obruta & conſtrata ſunt, cæcíſque occultorum vadorum ſyrtibus infeſtantur, difficilémque aduenis exſcenſionem præbent; quin & ipſa hæc fluminum oſtia ſtridentibus immanibúſque hydris plena ſunt, quæ XX. aut XXV. pedum longitudinem æquant aut excedunt, Indi Caymánes vocant, hæ magnâ vbique frequentiâ flumi-

Almagrus ab Ambuſtis male mulctatus.

Pizarrus & Almagrus cõiunctis viribus exploratum proficiſcuntur.

num acceſſus obſidentes, diram proficiſcentibus cladem inferunt: In terram quoque exeunt oua repoſituræ quæ in arenâ littoris recundunt, vt ſolis calore excludantur, tardo inceſſu per arenarum aceruos gradiuntur (Niloticis Crocodillis perſimiles) ſi quid in aquis ſentiant confeſtim ad ima detrahunt & dilaniant: canibus præcipue delectantur. Harum belluarum incurſu Pizarrus & Almagrus magna ſæpius, dũ littora illa perluſtrãt, incommoda accepêre. Incredibili inſuper fame premebantur, cùm abſumpto longinquâ peregrinatione commeatu, in regione incultâ neglectâque nihil ad victum alimoniámque præparare aut nanciſci poſſent, præter vnos littoralium retarum, quas manglas vocant, fructus inſuaues & inſipidos ac mariæ ſalſugine infectos. Quamcúnque in partem proras conuerterent aderant infeſti barbari, qui telis veneno infectis, nauigantes ſine intermiſsione fatigabant, probroſíſque clamoribus onerabant, quod orbis terrarum exules, & veluti nebulonum ſcurrarúmque ſentina ab omnibus expulſi in modum piratarum vagabundi errarent. Hiſce circumuenti difficultatibus cum etiam ex CC. militibus vix LXXX. incolumes ſupereſſent, communi ſententiâ placuit Almagrum ad nouum, in mortuorum locum, legendũ militem proficiſci: interea Pizarrus ad Galli inſulam ſeceſsit, vbi inter ſummas anguſtias delituit. Sed Almagrus dum procuratis negotijs ſcriptíſque militibus ad Pizarrũ redire cogitaret, à Petro Rio Iſthmi Darienis

Almagrus Panamam reuertitur.

Pizarrus ad Galli inſulam venit.

Almagrus Panamæ retinetur.

rienis præfecto præter exſpectationem retentus eſt, quod milites pertæſi periculoſæ & infructuoſæ nauigationis,per litteras clam præfectum rogaſſent, ne plures in profectionem omni periculorum generi obnoxiam abducendi Almagro poteſtatem faceret, vtque ſibi redeundi licẽtiam daret, Didaco igitur Almagro Panamæ retento,præfectus,reliquis per Tafurum legatum ſuum recedẽdi poteſtatem fecit:deſerto itaque relictóque Pizarro, Panamam pene omnes rediere, ſic vt ex LXXX. militibus, duodecim tãtum multis precibus deliniti apud Pizarrum remanſerint, inter quos recenſentur Nicolaus Riuerius,Petrus Cretenſis,Iohannes Torræus, Alphonſus Briſenius, Chriſtophorus Peralta, Alphonſus Trugillanus, Frãciſcus Cuelarius, & Alphonſus Molinus. Quos Pizarrus blandâ oratione cohortatus, vt paululum ſuſtinerent, meminiſſéntque ad ingentis laudis honores diuitiáſque enitentibus, per omnes difficultatum anguſtias fortiſſime gradiendum, eaque in vitâ demum dulciſsimâ ſuauiſsimâque accidere, quæ magnis laboribus periculorúmque anguſtijs parta eſſent; hiſce dictis confirmatos ad ſuſtinendas fortiter ſecum quaſcúnque preſentis inopiæ anguſtias animauit, ſed paucitatis ſuæ conſcius, non auſus illic morari, ad Gorgonam inſulam deflexit. Didacus Almagrus ægre obtentâ veniâ, vnâ naui commeatum Pizarro in Gorgonâ degenti ſubmiſit,ſine vllo tamen militum ſupplemẽto, Pizarrus itaque neque hic propter ſuorum exiguum nume-

Pizarrus à militibus ſuis deſeritur.

Pizarrus ſecum remanentes adhortatur.

Pizarrus ad Gorgonam deflexit.

rum diuitius auſus morari, relictâ Gorgonâ naues cõſcendit, perpetuiſque iactatus ventorum tempeſtatibus, aduerſique maris furenti æſtu, id tandem littus tenuit, quod inter S. Michaëlis, & Trugilli colonias eſt. Sed cum præ ſuorum paucitate longius progredi non auderet, ouium gregem ad Chiræ amnis ripas depaſcentem cum aliquot barbaris cœpit, inde fugienti ſimilis Tumbæum peruenit: de eâ vrbe ex barbaris didicit, celebrem quondam fuiſſe, regiámque Peruanorum regum celeberrimam habuiſſe, ſed Punenſium inſulanorum irruptione prope euerſam, à priſtino nitore decidiſſe.

Tumbaum urbs.

Pizarrus cum nonnullos dies explorabundus hic hæſiſſet Panamam redijt poſt trienníum quam inde receſſerat.

Pizarrus Panamam reuertitur.

Et quum conatus ſuos à Præfecto Darienis impediri animaduerteret, in Hiſpaniam contendit; expoſitâque Cæſari Carolo ſuæ nauigationis fortunâ, huius regionis detegendi præfecturam petijt, & obtinuit.

Pizarrus in Hiſpaniã profectus Peruuiam præfecturam à Cæſare petit.

Confectâ itáque claſsiculâ Panamam redijt, comitatus quatuor fratribus, Ferdinando, Iohanne, Franciſco Martini, & Conſaluo, quorum poſtremi ſemigermani, ipſe Franciſcus & Conſaluus diuerſâ matre orti naturales erant.

Pizarri fratres Franciſcum comitatur

Almagrus cum intellexiſſet Pizarrum in conuentionum tabulis, pro ſuo commodo omnia cum Cæſare tranſegiſſe, oblitúmque amicitiæ & opis antea præſtitæ nullum ſibi locum reliquiſſe, vehementer commotus, Pizarro implacabiliter iraſcebatur, intercedente tamẽ Ferdinando Pontio, promiſſâ aliquâ imperij portione, Alma-

Almagrus Pizarro iratus cur fuerit.

Almagrus in præſentiarum quieuit. Pizarrus inſtructâ liburnicâ cum fratribus in altum prouectus, aliquantò tardius, quàm ſecundùm regionis littoriſque naturam conueniret, Peruuinum littus tenuit, expoſitiſque militibus ad Coaccios populos peruenit. Hi continuis negotiationibus exercentur, terrámque habent omni commeatus genere abundantem, & ingẽti ſmaragdorum prouentu nobilem, cuius opulentiæ fidem vt faceret Pizarrus, eâque ſpe ad ſigna ſua plures milites confluerent, ſmaragdorum ſpecimen & aureorum nummûm triginta millia quæ apud Coaccios hoſce populos conflarat duabus celocibus Panamam remiſit, inde ad Portum Veterem conceſsit vbi caſas coloniæque fundamenta moliri inſtituit. Ad famam Peruuianorum diuitiarum, Benalcazar & Iohannes Foreſius, duabus nauibus, cum ſingulis equitum peditúmque turmis, ex Nicaraguâ ſoluentes Pizarrum conſequuti, oportunum illi auxilium attulêre. Portus Veteris rebus conſtitutis cum verrucarum ſerpigine militum ora infeſtarentur, Tumbæum proceſsit, atque in inſulam Punam continentis littoribus obiectam traiecit. Inſula hæc aquæ dulcis cum primis, & piſciũ ferarúmque copiâ abundans, incolas habet gnauis ingenijs & natiuâ virtute præſtantes, obiectis ſibi littorũ accolis formidabiles, multâ nauigandi peritiâ vicinis cogniti, quâ Tumbæum quondam expugnatũ euaſtarunt. Nauigant enim duobus tignis ſuper tabulatis, lignorum ſic contignatorum baſi, ne fluctuum aſſultu ſeden-

Pizarrus in Peruuiam nauigat.

Coaccij Populi.

Portus vetus.

Benalcazaris et Iohãnis Foreſij aduentus.

Puna inſula.

Punenſium nauigia.

ſedentes moleſtentur, aſſerum contabulationem ſuperſtruunt, tantæ firmitudinis atque capacitatis vt equos perferat,& amplius quinquaginta vectores traducendos excipiat, quantumuis ſolo funium nexu iūcta & colligata ea ſit compages. Punenſes, prius quàm Pizarrus traijceret, aduenarum hanc manum antequàm littoribus hiſce aſſueſceret,& maiore appellentium indies numero augerētur, finibus ſuis arcere cupiebant, ſed cum æquo marte nihil proficerent, ad notas fraudes delapſi, Pizarrum militéſque nauigijs ſiue pontonibus ſuis receptos, diſſolutis tignorum vinculis ſubitò demergere decreuerāt, perfeciſſéntque; ſed ſiue Philippilli & Franciſci Pochecanorum interpretum indicio, detecto dolo, ſiue quia barbaris nunquam fidendum eſſe præcedentibus militiæ ſuæ tyrocinijs Pizarrus didicerat, milites diſtrictis gladijs intentiſsimè remiges obſeruare iuſsit, eâque ſingulari induſtriâ cladem auertit, nam barbari deterriti micātium gladiorum fulgore, à fœdo incepto deſtitêre. Exſcenſione in terram factâ, Pizarrus humaniter à gubernatore ſuſceptus, ſed poſtea fallaciſsimæ gentis inſidijs penè oppreſſus eſt, nam copijs oportuno loco abditis, eruptionéque in ſequentis noctis tempus deſtinatâ, legatos de pace & communibus rebus tranſigendis ad Pizarrum miſerant, oratione in perfidiæ ſimulationem tam aptè compoſita, vt Pizarrus ſyncerè ſecum agi crederet, neque tantum fraudis perfidiæque rudibus barbarorū ingenijs ineſſe ſuſpicari poſſet, itáque prolixe collau-

Punenſes Pizarricis inſidiantur.

Diligentia & prudentia Pizarri.

Punenſium perfidia.

datos

datos benigno reſponſo dimiſit. Sed vbi rem certius cognouit magna cæde incautos nihilque tale timentes oppreſsit, inſulámque populabũdus percurrit; póſtero die barbari canois ſuis, nihilo ſegnius lembis Pizarricis adnauigantes, Conſaluum Pizarrũ qui nauibus præſidio relictus erat, magnâ vi adorti, penè circumuenerant, cum nullo ſuorum damno, aut ſclopettorum tormentorúmque fragore deterreri, vel vt cederent impelli poſſent, iámque vulnerato in femore Conſaluo, non dubia clades imminebat, niſi in tempore à Franciſco Pizarro ſubmiſſum equitum præſidium, nauium propugnatores; cæſis quam plurimis barbaris, metu periculóque liberaſſet. Tumbæum inde petere ſtatuit, ſed priuſquam in continentem traijceret, demulcẽdos accolarum animos & noui beneficij gratiam ineundam ratus, ſexcẽtos vtriúſque ſexus captiuos carceribus liberatos, domum remiſit, miſsis vnà tribus militibus, qui regionis vrbíſque ſitum cognoſcerent. Sed barbari ſimul atque terrã contigêre, beneficij accepti immemores, omníſque humanitatis expertes, tres hoſce Hiſpanos, barbarâ ſuperſtitione, veluti receptæ libertatis hoſtias, idolis ſuis crudeliter immolarunt: eadem ſors Ferdinandum Sotum, Floridæ poſtea Adelantadum manſiſſet, qui nauigio captiuos aliquot in aduerſum amnem Tumbæo vicinum deducebat, niſi à Didaco Aquerio & Roderico Laſannio de Indianorũ perfidiâ edoctus, mutato curſu ad ſuos celeriter redijſſet. Tumbæi maritimæque oræ

Tumbaenos captos à Punenſibus Pizarrus dimittit.

Tumbai bellum Pizarro mouent.

Pizarrus Tumbaeos ſuperat.

Colonia S. Michaelis.

Payta portus.

accolæ interea iubentibus regulis dynaſtiſque, cum vxoribus, notâque ſupellectile deſerto littore, ad mõtes celeriter perfugerant: quæ res Pizarri conatus retardauit, nam barbari ſcaphas canoáſque quibus in terram exponere milites poſſet, fugientes abdiderant; per ſummas itáque difficultates expoſitis tandem copijs, Pizarrus Tumbæum proceſsit, miſsiſque ad vicinos barbarorum principes legatis, vt metum deponerent, ad colloquia conferenda, armiſque omiſsis pacem amicitiámque firmãdam inuitabat. nuſquam benignè audita legatio eſt, ſed infeſti exterorúmque peroſi, pabulatum profectos, aut commeatum quærẽtes longius à ſocijs progreſſos, repentinâ incurſione opprimebant: cuius pertinaciæ contumeliæque vindicandæ cauſâ, Pizarrus ſub veſpertinum crepuſculum cum quinquaginta equitibus Chiram amnem traiecit, celeritérque inde per aſperos ignotóſque mõtium calles in aurorâ ad hoſtium caſtra peruenit, barbaróſque rei nouitate attonitos, tumultuariè pugnam excipientes, caſtris exuit, omnibúſque belli calamitatibus afflixit, donec pacem petentes oratores mitterent cum aureis argenteiſque muneribus. Huius victoriæ ſucceſſus, Tangaranæ prouinciæ regulos accoláſque, ad pacem amicitiámque ſimiliter illexit. Coloniam inde S. Michaelis ad Chiram fluuium in Tangaranâ valle deduxit, portúmque Paytam, quo Panamâ Nicaraguâque deſcendentibus, fidelis tutúſque receptus eſſet, communiuit. Pizarrum hiſce rebus intentum,

legati

legati Guaſcaris Ingæ adiêre, opem aduerſûs vim & iniuriam Atabalipæ orantes, nam Atabalipa Gynacauæ filiorum minimus, pro regni Quitonici poſſeſſione fratri bellum mouerat. Hunc Gynacaua pater, Quitonico regno ſubiugato & in prouinciam redacto, cum ob loci amœnitatem diutius ibi permanſiſſet, relictis Cuſcone Guaſcare cum duobus alijs filijs, Mangone & Paulo, ex alia vxore genuerat, eúmque ſupra modum diligebat, Cuſconémque reuerſus, in Quitonico regno paruulum nutriri iuſſerat, cúmque aliquamdiu Cuſconicâ in vrbe hæſiſſet, Quitonici agri & Atabalipæ filij, quem præ cæteris diligebat, viſendi deſiderio ductus, cum Atabalipæ filij conſuetudine & aſpectu ſeſe oblectaſſet, legato eidem Quitonico regno, vitâ exceſſit. Atabalipa defuncto patre legatis nuncijſque ſtatim ad Guaſcarem miſſis, parentis mortem deplorans, & fœlicem fratri paterni regni Ingariatum ſiue imperium precatus, petijt vt eius pace atque conſenſu, legati ſibi Quitonici regni extra Cuſconici imperij limites remoti, poſſeſſionē cōcederet. Sed Guaſcar auerſatus Atabalipæ petitionē, regni Quitonici poſſeſſionem nullo modo ſibi dimittēdam cenſuit, quia ſine imperij Cuſconici eneruatione nullo modo fieri poſſet, Atabalipæ nihilominus ſi conceptâ regni cupiditate voluntarie liberaliterque decederet, in eius rei detrimētique cōpenſationē alia loca offerebat cum immēſis regiæ gazæ theſauris, quibus ſecuræ vitæ trāquillitate, regij ſplēdoris decus tueri poſſet, ſin cōtra tende-

Guaſcaris Inga legati ad Pizarrum veniunt.

Atabalipa Gynacaua filius.

Atabalipa defuncto patre Quitonici regni confirmationem à Guaſcare fratre petijt.

Guaſcaris reſponſum.

ſequens ducem, Cuſconem verſùs contendit, atrociſsimâque crudelitate Canares populos aggreſſus, regionem euaſtaſſe & plus quam LX. hominum millia interfeciſſe creditur. Tumbæum inde progreſſus, ciuitatem deſtruxit totúmque hoc Peruuiæ latus quod à Quitonicis finibus ad Caxamalcam vſque extenditur ſubiugauit, Punam inde obiectam Tumbæis littoribus inſulam quoque tentauit, ſed magnâ ſuorum ſtrage repulſus incepto abſtitit, cùm Guaſcarem fratrem numeroſo exercitu aduentare certis explorationibus didiciſſet. Guaſcaris itáque legati Pizarrum adiere orantes auxilium aduerſùs manifeſtam Atabalipæ rebellionē. Pizarrus Guaſcari Regi nunciari iuſsit, cauſam ipſius ſibi curæ fore, ſic dimiſsis legatis Ferdinandū fratrem Tumbæum remiſit, vt militū manipulos qui iſtic adhuc hærebant properè adduceret. Ipſe interim ad Sancti Michaëlis fanum contendit, relictíſque illic antiquis debilitatíſque militibus cum reliquis Caxamalcam aduerſùs Atabalipam contendit. Guaſcar propterea quod Pizarri aduentum exſpectabat Cuſconicam ante vrbem ſtatiua habebat. Atabalipa qui antea fratrem Guaſcarem magnis itineribus aduentare audierat, miratus quænam illum res teneret, Quiſquiſium & Calicuchimam ſtrenuos duces cum quinque hominum millibus Cuſconem vſque præcurrere hoſtiúmque conſilia, & ſitum caſtrorum explorare iuſsit. Qui cum haud procul ab hoſtium exercitu eſſent, vt latentiores hoſtem fallerent, propiúſque

Atabalipa Punam inſulam tentat.

Legatorum Guaſcaris petitio.

Pizarri reſponſum.

ſine periculo hoſtilibus ſtationibus ſuccederent, alterius viæ diuerticulum ingreſsi, Guaſcarem venationi intentum, longiúſque à caſtris cum octingentorum tãtum hominum comitatu prouectum obuium habuerunt; Atabalipani ad primum hoſtium conſpectum arma expediunt, Guaſcarẽ circumſiſtunt, & nihil auſum capiunt. Ad famam capti regis, quæ paucorum fugâ per medias hoſtium ſtationes in caſtra non procul inde perlata erat, primò ſtupor & metus omnes inuaſit, dehinc pudore amiſsi regis accenſi, Imperatori & commilitonibus à paucis graſſatoribus interceptis ſubueniendum eſſe conclamarunt; ſumptis itáque armis & expanſis quam longiſsime alis ne quà hoſtis fallere aut elabi poſſet, Atabalipanos adſequuti, ingenti coronâ circundedêre: iámque inſtans dimicatio, & ingens regem repoſcentium clamor penè omnes ita exanimauerat, vt cõtra Guaſcarianos ordines ac coronam, trepidi nihil auderent. Sed duces Atabalipani nouo conſilio Guaſcarem circumſiſtunt, ſtrictóque ferro terribili voce præſentem mortem comminantur niſi ſuos illico inde faceſſere iubeat: tũ Guaſcarem inter libertatis ſpem, & præſentis mortis metum æſtuantem, tantus repente horror ſtupórque inuaſit, vt vitã libertati præferens, vehementi obſecratione ab incepto ſuos deſiſtere iuſſerit, miſérque in certâ ſuorum victoriâ, victus & captus manſerit: Guaſcariani tanquam ſupremo erga reluctantem principem officio functi, cum operam ſuam regi ſuo inutilem

Guaſcar Inga ab Atabalipanis capitur.

Guaſcarianus exercitus in auxilium ſui Imperatoris properat.

Atabalipanorum ducum preſens conſilium.

Guaſcarianus exercitus delabitur.

lemeſſe viderent dilapſi diſperſique domos ſuas abiêre: ita Atabalipa nullo reſiſtēte Caxamalcam victor tenuit: Pizarrus audito Guaſcaris infortunio, confeſtim per vaſtas Motupianas ſolitudines Caxamalcam verſus iter intendit:

Pizarrus Caxamalcam verſus mouet.

in itinere Atabalipæ legatum obuium habuit, pictos deauratóſque calceos, aureáſque armillas Pizarro deferentē, vt quum his indutus veniret, ab Atabalipâ internoſci poſſet:

Atabalipa legati ad Pizarrum.

Pizarrus dimiſſo legato cœpto itineri inſtitit donec Caxamalcam contingeret. Altera hic Atabalipæ legatio occurrit, ferôciter vetans ne abſque Atabalipæ conſenſu hoſpitium deſumeret.

Altera Atabalipæ legatio.

Sed Pizarrus nullo dato reſponſo caſtra more militari locauit & communiuit. Ferdinandum deinde Sotum ad Atabalipā cum viginti equitibus miſit, vt Atabalipæ voluntatem, qui inde mille ferme paſsibus conſederat, pacem an bel-bellum mallet certius intelligeret.

Barbari equorum conſpectum vitant.

Sotus cum equitibus prouectus ad vſque hoſtium caſtra, cum liberiore & concitatiore curſu procurreret, ingentem barbaris terrorem attulit, & cum nonnulli fugâ aut corporis declinatione, in ſe ruentium equorum impetum deuitaſſent ne currentium pedibus protererentur: hos Atabalipa vt alijs metum demeret interfici iuſsit: nam Atabalipa Hiſpanorum paucitatem equorúmque nūquam viſum impetum contemnebat: Miacabalica quippe Pochechicanorum regulus necdum expertus equorum ferociā aut Hiſpanici mucronis aciem cum per legatos de aduenarum aduentu Atabalipam monuiſſet,

nuiſſet, per contemptum addiderat, barbatos hoſce exiguo tantùm numero aduenìſſe, aſsiduóque proficiſcendi labore adeò fatigata corpora trahere, vt immẽſi itineris magnitudine victi pedibus vlteriùs progredi nõ poſsint, ideóque ouibus grandioribus vectos inſidere, quos vt terrorem alijs incutiãt, equos vocitent. Cæterũ venientem ad ſe Sotum Atabalipa nullo alloquio dignatus, per interpretem Pizarri poſtulata excepit: poſtmodum miſſus Ferdinandus Pizarrus, quæ in mandatis à fratre habebat breuiter expoſuit: nempe Franciſcũ Pizarrum traiecto enauigatóque Oceano, Regis Hiſpaniarum auſpicijs aduenìſſe, vt de communibus rebus cum ipſo tranſigeret, regiſque ſui nomine pacẽ amicitiámque firmaret. Atabalipa ſolam eam ſupereſſe cõcordiæ amicitiæque ineundæ conditionem reſpondit, ſi Pizarrus extemplò regnis illis decederet, aurique & argenti ſpolia quæ Punenſibus Tumbæiſque abſtuliſſet ſtatim reſtitueret, tum licere illi vt de cæteris diſceptaturus ad ſe Caxamalcanam in regiam veniat. Ita Ferdinandus re infectâ dimiſſus, prælio decernendum fratri ſuo renunciat, plurimâque de hoſtium caſtris ac multitudine commemorans, haud dubia timoris ſigna edebat: Sed milites interriti & inuictis animis omnem ſpem in diuinam opem, ſuáſque dextras contulerant. Ipſe Pizarrus paucis ſuos cohortatus, equites omnino ſexaginta quos habebat occultos, loco ad inſidias oportuno conſidere iuſsit, ipſe peditem ducendum ſuſcepit. Atabalipa in aciem ſimili-

Ferdinandi Pizarri & Atabalipę colloquium.

Atabalipa reſponſum.

Ruminaxis in inſidijs ab Atabalipa collocatus.

ter deſcendit, locandiſque ordinibus intentus Ruminaxim ducem cum quinque militum millibus in cauâ valle pugnæ ſignũ expectare iuſsit, vt auerſos in pugnam hoſtes, nihil tale metuẽtes adoriretur, aut refugientes exciperet. Ipſe ſublimis Satraparum humeris aureâ lecticâ geſtabatur: præcedebãt trecẽti delectæ iuuẽtutis, regijs inſignibus cõſpicui, à tergo purpuratorũ turba ſequebatur aureis quoque geſtaminibus inſignes, tãtâ victoriæ fiduciâ vt ſolo aſpectu Chriſtianos in fugã ſeſe acturos cõfiderent: nam equorũ priſtinus ille terror, qui Miacabelicæ denũciatione ſatis reſederat, cũ equitẽ nullũ cõſpicerent, omnẽ timorẽ Atabalipanis ademerat: ipſe Atabalipa in ſubiectã Caxamalcanæ vrbis planitiẽ progreſſus, Hiſpanorũ manũ nullo equitũ præſidio firmatam deſpiciẽs, Pizarrũ nihil auſurũ exiſtimãs, iã illos, inquit, tenemus. Interea Vincentius Valauerdrus Epiſcopus, bibliorũ ſacrũ codicem manu geſtãs, qui de creatione mũdi, humani generis lapſu, reſtitutione alijſque indubitatâ fide à Chriſtianis credita, ſatis longâ oratione explicauit: addens ſummo æterni numinis beneficio Carolũ V. Hiſpaniarum regem, præfectum ſuum huc deſtinaſſe, ad ſynceram eius opinionis fidem publicandam, vt ſacrâ religione imbutus in cæleſtis hæreditatis ius atque partem cum ſubditis ſuis cooptari poſsit: quod ſi huius religionis placita amplecti, & beneficiario iure in Caroli Cæſaris clientelam concedere velit, egregiè ipſum ſuæ cum primis ſuorúmque ſaluti & paci atque

quieti conſulturum, ſin veræ religioni idololatriam & paci bellum atque vim præponere in animum induceret, Pizarrum ferro & igne & quibuſcúnque bellicarum ærumnarum incõmodis vniuerſum regnum euerſurum.

Atabalipæ reſponſum.

Atabalipa paucis reſpondit ſeſe fœlici victoriâ Guaſcaris fratris ſuperbam fortunã euertiſſe, eóque belli iure capto, in ſuam poteſtatem vertiſſe, ideóque nihil ſibi eorum quæ Pizarrus regis ſui nomine agitaret curæ eſſe, neque ſcire quorſum tẽdant quæ de nouâ religione Chriſtianorum loqueretur, quando nullos ex maiorum ſuorum recepto præſcripto Deos, præter Solem & Pagacamam agnoſceret, mirum eſſe vnde hæc ipſi adferâtur. Cum codice, Antiſtes, quem manibus tenebat omnia contineri dixiſſet, Atabalipa ſuſcepto codice, verſatiſque aliquot folijs ſubridendo eundem abiecit, addens: nihil ſibi hunc librum fari. Tum ad ſuos recurrens Antiſtes, retulit quæ viderat Atabalipanæ contumaciæ ſigna.

Prælium Pizarri cum Atabalipa.

Pizarrus intelligens vlterius cunctãdum non eſſe, fratribus ſuis cum equitibus ex inſidijs conſurgendi ſignum dedit, ipſe aduerſùs primum agmen, in quo Atabalipa vehebatur, impetum fecit. equites eodem momento tripartito agmine inuecti, tormentáque in confertas barbarorum cateruas immiſſa ingentem miſerorũ ſtragem edidêre, nam cátenis ardentibus ferreiſque globis puncto temporis integræ virorum cohortes diſcerpebantur. Incumbentibus ferociter equitibus, Atabalipani metu præcipites in ſuos conuerſi pro ſe quiſque equorum ob-

tritu

tritu eripere ſeſe contendebat. Ingens certamen circa regiam lecticam contractum eſt, quod quidquid inter barbaros roboris erat, ibi ad ſupremam opem intentum paratûmque ſtaret, & ſeruandi regis magis quã ſui periculi memores geſtantes baiuli, alij alijs incredibili celeritate ſuccederent. Pizarrus metuens ne ſuis continuâ pugnâ defatigatis, barbari quantumuis in fugam palati, vires reſumerent, atque prælium regis ſeruandi cauſâ redintegrarent, ſuos cohortatus, incumbi atque vrgeri acrius iubet, ibi prope nouo certamine cœpto, Hiſpanorum globus obiectos acerrimè pugnantium cuneos perrupit, & ad regem per barbarorum ſtolidè in vltimam dimicationem pugnantium aceruos peruenit. Illum trepidantem, cælémque ac fugam ſuorum circumſpectãtem, Pizarrus arreptum promiſſâ ceſarie lecticâ detrahere nitebatur, tantúſque lecticam impellentium impetentiúmque Hiſpanorum ardor erat, vt Pizarrum, detractum lecticâ regem retinentem, vulnerarent. Capti ſolóque deiecti regis rumor, fauſto militum clamore vulgatus, veluti omni amiſſâ ſpe, barbaros omnes in fugam dedit, tantâ ruentium vi, vt dum pro ſe quiſque primum effugiendi locum quærit, miſerabili ſe inuicem impedientium turbâ inuoluerentur, ac niſi murum Caxamalcanæ vrbis aream cingententem, metu vires addente perrupiſſent, multi mortales nouiſsimis primos impellentibus proculcãtibúſque, compreſſo intra viſcera ſpiritu ſuffocati perijſſent. Ruminaxis auditis tor-

Pizarrus Atabalipã lecticã deijcit & capit

Ruminaxis fuga.

mentorum bombis, cum fruſtra erumpendi ſignum expectaſſet, inter primum tumultum Quitonem iter intendens profugit. Nuſquam ab omni hominum memoriâ tantum prædæ militantibus ceſsit, iacebant toto campo aureæ argẽteæque occiſorum exuuiæ quæ omnem auaris etiam ingenijs auri ſitim demere potuiſſent: vltra ingentem aureorum argenteorúmque vaſorum operoſis artificijs elaboratorum multitudinem, ſolius Atabalipæ caſtrenſis ſupellex ſexcenta aureorum millia exceſsiſſe fertur. Atabalipa cum captum ſe videret rogauit vt comiter pro priſtinâ ſua fortunâ ſecum ageretur, ſpondens ſi à Pizarro priſtinæ libertati reſtitueretur, in redemptionem illam præter amiſſam direptámque ſupellectilem tantum ſeſe cælati auri argentique impenſurum, vt quadratam aream Caxamalcanæ regiæ, quoúſque exporrectis brachijs contingere poſſet oppleret. Pizarrus ſtupens ad tãti promiſsi amplitudinem, cum Atabalipæ oblationem omnino ſibi acceptandam duxiſſet, Atabalipa è veſtigio in omnes partes ac præcipue Cuſcum, ad totius prouinciæ theſauros Caxamalcam comportandos, citos nuntios miſit, breuíque ingens auri copia in caſtra delata eſt, maiórque indies comportabatur, promiſsi tamen perficiendi impoſsibilitas quam Hiſpani animis cõceperant, præſertim cum receptæ promiſsionis tempus effluxiſſet, effecit vt ſuſpicari cœperint, inanibus tantum verbis, ſeſe à rege, aliud in illorum perniciem moliente, nouáſque copias

Atabalipæ promiſsio.

con-

contrahente, deluſos & ludificatos, vt reparatis interea viribus, fractiſque carceribus effugeret. Atabalipa ſentiens quàm apud ſuſpicacia ingenia magno in diſcrimine ſua ſalus verſaretur ex dilatione promiſsi auri, cum Pizarro multis ſuper eâ re egit: ſubdens neque tantum temporis promiſsi elapſum eſſe, vt moram importandi auri, iniquâ interpretatione ad fruſtrandi artes detorquere deberent, quãdo non diligẽtiæ intermiſsione, vlla auro conuehendo mora facta ſit, ſed locorum interuallo, præcipue Cuſconæ vrbis diſtantiâ: neque eſſe quod eum quidquam nouaturum timeant, quem carcere & vinculis clauſum in ſuâ poteſtate teneant. Si certiſsimis tamen iſtis rationibus à conceptâ fraudatæ fidei opinione abduci non poſsint, mitterent ipſimet legatos Cuſconem, qui præſentiâ ſuâ auri conuectionem feſtinarẽt. Cum ſuper hac re ſentẽtijs variaretur, exiſtimantibus cunctis periculoſum eſſe, infidæ barbarorum genti cuiuſquam ſalutem committere. Fertur Atabalipa ſubriſiſſe, cur enim iter ingredi fideiue ſuæ committere ſeſe vererentur, dum interea ipſe cum vxoribus & liberis vinctus obſes aſſeruaretur. Miſsi itaque Ferdinandus Sotus, & Petrus Barus, hi vſitatis in geſtaminibus; expeditis ſexaginta barbarorum humeris ferebantur; qui citato greſſu iter capeſſebant, alijs atque alijs eodem fere numero per diſtincta viarum ſpatia ſuccedentibus. In itinere Atabalipanos duces qui Guaſcarem captiuum trahebant obuios habuerunt: Guaſcar compellans legatos

Atabalipa excuſatio.

Ferdinandus Sotus & Petrus Barus Cuſconẽ mittuntur.

Legatorum & Guaſcaris colloquium.

rogabat, vt omiſſo Cuſconico itinere, ad Pizarrum redirent, ſuíſque verbis peterent & obteſtarentur, vt quando ambobus iam fratribus in ſuam poteſtatem redactis, totius prouinciæ imperium fortuna illi ſubiciſſet, æquo iure litem hanc & de imperio quæſtionem dirimeret: quod ſi faceret, & Atabalipæ promiſsis ſeſe pleniſsimè ſatiſfacturum, & vlteriùs Caxamalcanæ regiam ad vſque ſummum tectorum faſtigium ſolido auro contecturum, quod ſibi exequi facillimum eſſe prædicabat, quando paternorum theſaurorum ineffabilem cumulum poſsideret, neque ſibi neceſſum foret ſacrilegâ manu, templis ornamenta detrahere, ſicuti Atabalipa faceret, qui pro redēptione ſuæ promiſsionis, Cuſconicum Solis delubrum ſpoliare inſtituiſſet. Erant vera quæ Guaſcar adferebat, nam in ipſis fraterni belli initijs eam ipſam paternorum theſaurorum gazam, magno foſſarum numero occultiſsimè defoderat, omnéſque eius rei conſcios barbarâ feritate immiſſo crudeliter milite trucidarat. Sed Sotus Barúſque, ſiue quod captiui regis infirmam ſpem, quaſi impoſsibilia polliceretur riderent, ſiue quod deſtinatæ legationis ſuæ munus intermitti non poſſe exiſtimarent, nihilo ſegnius Cuſcum verſùs perrexêre: benignè tamen compellato Guaſcare, cuius cauſam expeditis Cuſconicæ legationis negotijs cordi ſibi fore promittebant.

Atabalipæ cõſideratio & nequitia.

Atabalipa præmiſsis citis nuncijs de aduentu Guaſcaris, colloquióque cum Ferdinando Soto Baróque habito certior factus, facile periculum ſuum æſti-

æſtimans, ſi Guaſcaris poſtulata ad Pizarri aures perueniſſent, fratris interimendi conſilium cœpit, cuius facinoris deliberatione eſtuantem, à concepto ſcelere tardabat, quod inſtitutis Chriſtianorum acceperat fratricidia certis ingẽtibúſque ſupplicijs vindicari: Itaque in lachrymas & mærorem cõpoſitus, cum ſæpius illachrimando cibo potúque ac omni aliâ ciuili conuerſatione abſtinendo luctum ſatis ſimulaſſet, percũctanti Pizarro doloris cauſam, Guaſcarem fratrem, audito captiuitatis ſuæ infortunio à præfectis ſuis præcipiti vindictæ ſtudio è medio ſublatum eſſe, reſpondit, cuius mors tantùm animo ſuo luctus attulerit quãtum fraternæ conditionis ac neceſsitudinis ius poſtularet; ſummo enim ſeſe eum ſemper perpetuæ venerationis cultu obſeruaſſe, & quamquàm belli fortuna captiuum in poteſtatem redegerit, non eam ſibi vnquam mentem fuiſſe, vt vel regni faſtigio deijcere, aut vitâ illum mulctare in animum duceret, ſpectaſſe enim ſeſe tantum Quitonicæ prouinciæ paterno ſibi teſtamento legatæ fortunam & pacificam poſſeſsionem. Pizarrus Guaſcarem communis naturæ leges impleuiſſe miſerando commonſtrans, rogabat Atabalipam bono vt animo eſſet, ſi iniquum adeò id ſibi facinus videretur, poſſe de homicidio quæſtionẽ exerceri, poſtquam præſentes belli tumultus reſediſſent. Atabalipa ſentiens conceptum fraternæ necis ſcelus eleuari poſſe, maturare facinus ſtatuit, itaque extẽplò ducibus ſuis clã interficiendi Guaſcaris negotium

Pizarri conſolatio.

Guaſcaris mors.

dedit,

dedit, quod tantâ celeritate patratum eſt, vt nunquam ſatis reſciri potuerit, vtrum ante cædem, an poſt eam cõficti luctus ſimulationẽ ediderit. Ferdinandus Sotus Barúſque Guaſcarianæ mortis inuidiâ penè conflagrarunt. Seditio militaris deinde ſiue Guaſcaris miſeratione, ſiue auri ferendi morâ ſuſcitata Atabalipæ mortem quæ paulo poſt ſecuta eſt, ſecus ac ſperauerat, accelerauit. Captiuum deinde aurum diuiſum eſt. Regium vectigal CCCC. Caſtellanorum millibus æſtimatum eſt, equiti octo aureorum nummûm millia, & D. CLXX. argenti libræ; pediti IIII. M. CCCCL. Caſtellani auri & CCLXXX. argenti libræ ceſſêre. Capitanei ſinguli triginta argenti, & quadraginta aureorum millia abſtulêre. Pizarro vt Adelantado & expeditionis Peruuianæ præfecto, plus cæteris euenit: menſam quoque ſolido auro fabrefactam quæ in lecticâ Atabalipæ fuerat & XXV. Caſtellanorum millibus æſtimata creditur, præcipuam habuit. Didacus Almagrus intellectâ fortunâ Pizarri, maximámque deuicto Atabalipâ auri vim in caſtra eius conferri, ex antiquâ bonorum communione aliquam huius opulentiæ partem affectans in tempore adfuit: huic Pizarrus vt aliquali animi gratitudine incolumem adhuc priſtinæ familiaritatis memoriam declararet, exulceratúmque hominis animum leniret, centum aureorum Caſtellanorum nummûm millia donauit, militibúſque eius quantumuis in nullam capti regis de iure, fortunam admittendi viderentur, ſingulis

Partitio auri Peruuiani.

Didacus Almagrus in Peruuiam venit.

viritim

viritim CCCC. aureos diuiſit. In tantâ auri argenti'que affluentiâ, plurimi qui damnato nefandæ aleæ luſu, delatam ſibi partem diſsiparant ſordidi & egeni aliorum fortunam ſuſpiciebant. Alio inſuper malo auri argenti'que poſſeſſores premebantur, nam multiplicatis loculis, ſubito omnium quoque rerum caritas inuaſit, nam ocrearum aut caligarum par XXX. Caſtellanis, cappa Hiſpanica centum aureis, vini menſura XX. aureis appretiabatur: equorum quoque vltra modum, ad tria, quatuor aut quinque ducatorum millia auctum eſt pretium: tenuitque quaſi malo damnatam, hæc rerum omnium caritas ſequentibus aliquot annis hanc prouinciam.

Auri affluentiam omnium rerum caritas inſequitur.

Vectigale aurum cum relatione huius Peruuianæ expeditionis Pizarrus per Ferdinandum fratrem ad Imperatorem tranſmiſit.

Quinta regia ſiue vectigale aurum Ferdinandus Pizarrus in Hiſpaniam defert.

Plurimi militum tam vaſtâ prædâ aucti impetrato commeatu in patriam remeantes famâ Peruuianarum diuitiarum, totam Hiſpaniam compleuêre, materiámque vulgi ſermonibus præbuêre, arrectis plurium animis in rerum nouarum & ſimilis arridentis fortunæ ſpem. Petrus quoque Aluaradus veteranus Corteſij miles, qui pacatis Mexicanis regnis, Guatimalam Darienis Iſthmo proximam ſubegerat, permiſſúque Cæſaris gubernandam ſuſceperat, intellectâ Peruuianorum regnorũ affluentiâ, inſtructis aliquot nauibus atque liburnicis in ſpem Quitonici regni occupandi, ad portum veterẽ exſcenſione factâ, per Arcabuxios montes ſecundùm æquinoctij circuli tractũ, pòſt varios

Petrus Aluaradus claſſe in Peruuiã cõtendit

Aluaradus difficultatibus Quitonici itineris penè expugnatus.

labores in Quitonicum tandem agrum peruenit. Aſperis hoc iter & incultis montibus penè inuium erat, nam ſupra verticem nihil niſi rupes aut confragoſæ & infrugiferæ valles, ſed torrida peruſtáque omnia ſolaribus radijs conſpiciebantur, nullis etiam vſquam fontium fluuiorúmque ſcaturiginibus propter loci aëriſque inclemētiam emergentibus. In ea quoque regionis parte mons cæteris excelſior erat, Hiſpani *Volcanes* vocant, qui ad inſtar Siculæ Ætnæ igneas flammas euomit, itinerantéſque bituminoſis glebis defœdat. Per inhoſpitas haſce terras, ſibimet viam molientes errabundis ſimiles gradiebantur, labore, ſiti & inediâ confecti, vna ſupererat miſeris commoditas, quod magna in ijs aſpretis copia arundinum eſſet, quæ matutino rore madidæ mediocrem aquæ abundantiam arentibus miſerorum faucibus præbebant. Calentem hanc & arentem æſtu plagam, frigida madidáque regio excepit, vbi plurimùm moleſtiæ amoliēdis diſijciendiſque niuibus inſumptum eſt, quæ non montium tantùm vertices lateráque, ſed & profundiſsimas valles altè contexerant. Rigebat in dextris ferrū, iámque præ nimio frigore arma manibus corporibúſque retinere aut ſuſtinere vix poterant: cùm vias quidam ſcrutarentur niuoſis voraginibus hauriebantur, tantáque in ſummâ mordaciſsimi frigoris vis erat, vt euntium pedes in ipſis veſtigijs conſtringerentur: Sexaginta milites obrigentibus membris veluti ſomno ſopiti, exanimati, in viâ hæſêre, inter hos quoque relatum eſt, cùm vxorem

filiáſque

filiáſque, quas adduxerat miles, viarum moleſtiâ frigoríſque intolerandis malis deficere, neque pedem amplius promouere poſſe cerneret, ipſe in conſpectu chariſsimorum pignorum obrigeſcere maluit, quàm celeri gradu commilitones inſequendo infœlici orbitatis memoriâ cruciari. hiſce igitur difficultatibus ſuperatis in plana viciniora Quitoni loca, aëris & vallium ſalubritate præſtantia Aluaradus amiſſâ in itinere pene tertiâ ſuorum parte peruenit. Inde ad Almagrum & Benalcazarem opprimendos contendit, ſed pace poſtmodum initâ, Almagrus ſummam centum millium ducatorum pro inſumptis in claſsiculam & milites impenſis Aluarado dependit, quos poſtea Pizarrus Aluarado numerauit, & Aluaradus ad Guatimaliæ præfecturæ functionem receſsit.

Aluaradus aduerſus Almagrum proficiſcitur.

Pax inter Almagrum & Aluaradum.

Fœdus quoque poſt Cuſconicum tumultum, leuiter ſatis, adiuncto ſibi Soto ab Almagro ſuſcitatum inter Pizarrum & Almagrum his conditionibus renouatum eſt.

Fœdus inter Pizarrum & Almagrum renouatur.

Vt Almagrus ad Chiliacos populos detegendos proficiſceretur, quámque ea in parte regionem occupare poſſet eam vt Cæſaris permiſſu Præturæ nomine obtineret. quod ſi nihil labore dignum occurreret, tum ipſe & Pizarrus prouinciæ fines inter ſe partirentur. Sic Almagrus in Chiliaces abijt, ſed mox accepto Cæſaris diplomate omiſſâ infructuoſâ Chilienſium oppugnatione, Cuſconicum in agrũ redijt, Cuſconem occupauit & Ferdinandum atque Conſaluum Pizarros cœpit, ita vt momento penè tantum durauerit huius fœderis

M 2 reno-

Franciſci Pizarri mors.

renouatio, quæ res exitium Almagro poſtea attulit. Sed & ipſe Franciſcus Pizarrus fraude Didaci Almagri Iunioris & Iohannis Erradæ circumuentus perijt neque Almagro impune fuit. Poſtea Conſaluus Pizarrus arreptâ tyrannide, omnia cæde, ruinâ & incēdio compleuit, totámque prouinciam exactionum cōtributionibus, bellicíſque calamitatibus ita afflixit, vt odioſum & deteſtabile Pizarrorum nomen in Peruanis regnis, omni tempore ſit futurum. Ipſe çaptus in eâ pugnâ quæ in valle Xaquiſaguanâ parabatur, perpetuis militum ſuorum tranſitionibus deſertus, arreptæ tyrannidis pœnas dedit. Multi alij inſuper viri celebres citra vltráque æquatorē ad occaſum meridiémque nauigantes detectis immenſis terrarum ſpatijs ingentem rerum geſtarum famam retulêre: horum inferius ſuo quandóque loco prout res incidet mētionem faciemus. Hæc nunc in genere, pro ſequentium tabularum introductione ſufficiant.

Conſaluus Pizarrus.

FINIS PRIMÆ PARTIS.

ORBIS TERRARVM VTRVMQVE HEMISPHERIVM.

IN PARTIVM vniuerſi deſcriptione veteres Geographi terrarum orbem in Europam, Aſiam & Africam diuiſere: Europa ſeptentrionem, Aſia orientem reſpicit, ſed Africa meridiem verſùs excurrit, quæ partes ſic ſibi mutuo cohærent, vt continentis formam in planò repræſentent. Aſiæ cohæret Europa in partibus ſeptentrionalibus dorſo terræ inter Mæotidis paludē, & Sarmaticum Oceanum excurrente. In meridie Aſiæ iungitur Africa Iſthmo Iudaico ſeu terræ anguſtijs inter mare mediterraneum & rubri maris ſinum coarctatis, reſiduum vniuerſi, veteres, aquis & ſpumantibus vndique Oceani vndis concludi & impleri crediderunt. Cumque vnaquæque prædictarum partium vnam ex mundi plagis inſederit, ſolus Occidēs, illorum opinione vacuus, nihil ex eâ diuiſione obtinuit, aut conſecutus eſt. Huius quoque cogniti orbis partes, duas tantum temperatas habitabiles, reliquas tres propter frigoris immenſi aſperitatem, & perpetuum gelu, aut nimium commeantis & impendentis ſolis æſtū, inhabitabiles eſſe exiſtimabant. Sed rerum vſu compertum eſt, veteres illos, quantumuis acres & in illarum rerum diſquiſitione apprimè diligentes, toto (quod aiunt) cœlo erraſſe, neque plenam aut integrā

Veterum Geographorum orbis diuiſio.

Veteres occidētem terris vacuum eſſe putabant.

triquetræ continentis propoſitæ notitiã habuiſſe: quando ipſe Ptolemæus, ſummus harum rerum indagator, tantum octoginta latitudinis, & vnius ſemicirculi longitudinis gradus nouerit: ad quorum ſitum & proportionem coſmographiæ ſuæ deſcriptionem extendit. In ſeptẽtrione námque extra ſuam deſcriptionem reliquit Iſlandiam, Lappellandiam, Norwegiam, Sueciam ſiue Gothiam, & Scaniam inſulas, in meridie magna Africæ pars ipſius quoque cognitionem effugit. Et iam recentiorum obſeruationibus deprælenſum eſt, partes illas orbis quas antiqui inhabitabiles iudicabant, non ſolum eſſe habitabiles, ſed & commodè habitari, muniente naturâ incolarum corpora aduerſùs caloris vehementiam, & frigoris intemperiem, neque rurſus omnia pontum, aut Oceanum patrem vaſto maris fluxu atque refluxu agere aut implere: nam terrarũ longè maxima pars Aſiæ & Africæ obiecta lateribus, Hiſpanorum & Luſitanorum nauigationibus nuper detecta eſt, quando auorum noſtrorũ memoriâ, annuis & victricibus claſsibus orientem & occidentem peruagati, inſinuatíque terris incognitis, pleniorem harum rerum notitiam, vacuúmque antiquorum opinione Occidentem ingentibus terris habitatum retulêre. Vt iam deinceps quadripartito diuiſâ vniuerſi machinâ occidentem maximis opulentiſsimiſque populis decoratum noſtra ætas cõſpiciat, cui tantum ab vtroque æquatoris latere terrarum obuenit, vt merito multo maxima terrarum pars

Orbis terrarum vbique habitabilis Hiſpanorum & Portugalorum nauigationibus deprehenſus eſt.

æſtimetur:

æſtimetur quando in vtroque polo incipiat aut finiatur, & ſecundum longitudinem ad vltimum vſque Occidentis limitem pertingat, Aſiámque intercedentibus tantùm Aniani freti anguſtijs, & interiacente Iaponum inſulâ contingat. Incognitas haſce terras quidã à Platone in Timæo ſub nomine Atlantidis inſulæ, quam terræ motu perijſſe refert, deſcriptas eſſe autumãt: alij Senecam poëtico oeſtro aut furore percitum, de hiſce terris vaticinatũ arbitrãtur, de poſteriore nihil moror: nam quidquid id ſit, caſu potiùs quàm ratione dictum eſſe arbitror, haud ſecus ac noſtris temporibus anno M.D.LX. in Antwerpienſium comicis exhibitionibus, quædam circa ſequentium temporum ſtatum effuſa feruntur. Sed Plato cùm de Atlanticæ ſubmerſione loquitur non de aliquâ particularium terrarum inundatione, ſed de generali cataclyſmo agit, vt rectè & ſcitè monet Auguſtinus Eugubinus lib. VII. cap. V. perennis philoſophiæ. Omnium verò primus incognitas haſce terras agnouit Euangelicus vates Eſaias. cap. 18. & cap. 24. vbi de hiſce terris adhuc agens, & cœptæ orationis filum proſequens, ſubiungit: *Secretum meum mihi.* quaſi harum terrarum detectio in ſecreto diuinæ mentis, nouiſſimis hiſce temporibus reſeruata fuerit: quâ de re doctè & piè Frederic. Lumnius lib. 1. c. 12. de vicinit. extremi iudic. Dei. Et lib. 2. c. 1. 4. & 5. vbi tamen ab eo cauendũ. cap. 3. quando poſt Theod. Zwinger. lib. 1. theat. vitæ hum. Atlanticam Platonis, exiſtimat eſſe nouum orbem,

Atlantica Platonis.

patrum

patrum noſtrorum memoriâ ab Americo Veſpucio inuentum. Florentibus ſanè Carthaginenſium rebus, relatum eſt, mercatores quoſdam extra Herculeum fretum, nauigaſſe ad terras quaſdam incognitas nimirum ad Fortunatas, aut Capitis Viridis inſulas, ſed ad has terras quarum inuentio in mente diuinâ reſeruata erat, delatos fuiſſe Carthaginenſes, neque credibile eſt, neque veritatis apparentiam habet, propter viæ longinquitatem, & ingentem procelloſi æquoris diſtantiam, quum neque triremibus, neque minoribus nauigijs eò transfretari potuiſſe certum ſit. Verius itaque eſt, totum hunc terræ tractum veteribus incognitum manſiſſe, vſque ad reparatæ ſalutis annum M.CCCC.XCII. quo tempore Chriſtophorus Columbus Hiſpaniolam primùm detexit, mox ſecundâ nauigatione Dominicam, totúmque Antillarum archipelagus, tertiâ deinde nauigatione Pariam & Cubaguam inuenit, poſtmodùm Fonduram, & occidentalis Indiæ Iſthmum attigit. Dehinc Americus Veſpuccius Florētinus, ductu Luſitaniæ regis, vltra æquinoctialem nauigans, & ad Moluccas tranſitum quærens, ad ingentem hanc continentem fœlici ſydere delatus, Americam à ſuo nomine nuncupauit. Quod nomen, niſi me fallit animus, retinebit ſemper, vaſti dum ſtabit machina mundi. Americus ad Argenteum vſque fluuium progreſſus, ſubiens immēſi fluminis oſtium, optatum ad Moluccas tranſitum ſeſe inueniſſe ratus, nihil vltra moratus, repetitâ nauigatione in Hiſpaniā redijt,

Columbi nauigationum relatio.

Americi Veſpucij nauigatio.

rediјt, Debebatur credo diuinâ diſpenſatione Ferdinando Magellano tantæ rei honos, qui poſteà anno reparatæ ſalutis vigeſimo ſecundo poſt milleſimum quingenteſimum, vlterius verſus Auſtrum nauigans, primus mortalium anguſtias illas inuênit aut ſuperauit, & de ſuo nomine fretum Magellanicum nuncupauit. Neque quenquam mirari conuenit poſt antiquorum in deſcribendo orbe diligentiam, & ampliſsimorum imperiorum poteſtatem & opulentiam, humaníque ingenij diram ac inſatiabilem auri famem, ad hæc noſtra vltima vſque tempora, harum terrarum detectionem dilatam fuiſſe: quando vt dixi, detectionis illarum tempus latebat in ſecreto diuinæ mẽtis, quæ omnia diſponit ſuauiter: Quis enim cognouit ſenſum domini, aut quis conſiliarius ei fuit? quin hoc potius mirandum, quod ij qui poſtremi ſunt vocatione, primi fiant deuotione, dum ex orbe noſtro, ad vltimas vſque terræ partes, & paulò ante fabuloſos antipodes, exagitata prauis dogmatibus tanquam indignabunda profugit religio. Sed ad rem: America ob immenſam & incredibilem magnitudinem vnamini geographorum & hydrographorum noſtri temporis conſenſu, quarta totius orbis pars reputatur. Sunt qui quintam adijciant aut expectẽt, quorum opinionem vt ſequar, haud facilè induci poſſum: nam auſtralis terra quà ſeptentrionem reſpicit anguſtijs tantum Magellanici freti ab Americâ ſeparata, ipſius potius portio cenſenda eſt, vt conſtet quadripartita diuiſio, vnicuíque

Ferdinã. Magellani nauigatio.

Magellanicum fretum.

Noui orbis detectio in mente diuina latuit.

America quarta orbis pars.

cardini ſuam terræ plagam aſsignans: aliterque reputantibus, Lappelandia, Suedia, Norwegia, Gotlandia, & Scania, quæ extra Ptolemæi deſcriptionem in ſeptentrione remanſére, & in oriente vtraque Iaua, maris orientalis inſulæ, nouæ quoque orbis partes integrales cenſerentur, cum tamen ab omnibus, nullo diſcrepante, Aſiæ aut Europæ aſcribantur. Fortaſſè rectius ille qui terrarum orbem tribus continentibus diſtinguit, quarum prima Europam, Aſiã, & Africã, ſecunda Americã, lõgo totius propemodùm orbis tractu ſupra & infra æquatorem, tertia Auſtralem terrã paucis hactenus tantum littoribus detectã comprehẽdat, quæ vndique mari clauſa, nuſquam partium alicui coniungitur, ſed vndique ſpumante ſalo inſulæ formã retinet, ſuis ſe clauſtris & munimentis continens. Hæc cõſideratio ſuperiorem diſtributionẽ ſingulis cœli cardinibus peculiares terræ partes aſsignantẽ, nihil impedit aut impugnat. Neque Ptolemæus ſi in hæc tẽpora incidiſſet, aut terrarũ orbis integram notitiã habuiſſet, ab hac ſententiã abhorruiſſet, quãdo qualecũnque hoc ſuo tẽpore cogniti orbis ſpatiũ tribus continentibus ſeiunxit, lib. 7. cap. antepenulti. Et vt ipſemet interpretatur terrã habitabilẽ, tribus terræ firmæ partibus diſtinxit. Cæterum occidentalis huius Hemiſpherij tractus vbique circumnauigatus, & detectus eſt, præter illum qui ad ſeptentrionem magis inclinat, & imum meridiei tractum contingit. Cæterùm ex ſeptentrione in meridiem deſcendentibus ſpectandam ſeſe terra

offert,

offert, ſub formâ duarum peninſularum, quæ tenui & perexiguo Iſthmo diſtinguuntur: quarum ſuperior pars quæ ſeptentrionem reſpicit, Hiſpaniam Nouã, Mexicanam prouinciam, & infinitas alias terras cō-prehendit: altera quæ ab æquatore in Auſtrum vergit, humani cordis ſpeciem præferens, Peruuiam, Braſiliam, Platani, Chicam pluréſque alias prouincias continet, & Papagallorum terram reſpicit, à quâ freto Magellanico dirimitur. Cæterum in occidentalibus hiſce peninſulis, maximæ ſunt temporum rerúmque mutationes, quando & Zonis, & tropicis diuerſimodè ſubijciantur. Cōtemplatione tam vaſtæ tamque admirandæ magnitudinis, huius Hemiſpherij tellus, à quibuſdam India occidentalis vocatur, ab alijs noui & nuper reperti orbis nomine ſignatur, non quaſi plures ſint mundi, aut ita cum Democrito, Epicuro, aut Anaxarcho cæteriſque veteris ſapiētiæ magiſtris, quorum iam dudum exploſa eſt ſentētia, ſentiendum ſit: nam re verâ vnicus tantum eſt ſol, & vnicus eſt mundus, & Iohannes Euangeliſta, & antè illum multis ſeculis, Moyſes vnius mūdi à Deo creati diſertè meminêre, quod ſi plures fuiſſent, nequaquam ſilentio hoc inuoluiſſent: vt mirum ſit quorſum Oſiorum olim veſania euaſerit, qui mundi pluralitatem ex Chriſti veri, viuíque verbi authoritate obſtinatè aſtruebant, quia Chriſtus regnum ſuum non eſſe de hoc mundo teſtetur: nam inde non efficitur plures eſſe mundos, nam verè regnum Chriſti non

Noui orbis forma.

Noui orbis nomen.

eſt de hoc mundo inferiori & perituro ſcilicet, ſed eſt ſpirituale & intellectuale, durãs in æternum, & vltra. Eodem ſenſu loquimur, ſi quando ex mente ſcripturarum alterius mundi, alterius vitæ, aut ſæculi mentionem facimus: & nos in hoc geographico opuſculo, interdum noui orbis, aut noui mundi nomen vſurpabimus, relatione factâ nõ ad nouam aliquam mũdi conſtitutionem aut creationem, ſed inuentionem & recentem detectionem: nam noſtris hiſce temporibus eadem & prorſus talis eſt mũdi conſtitutio, qualis ab initio olim erat cum cœlum & terram creauit Deus. & ſi verum amamus, noui orbis nomen non eſt nouum apud claſsicos ſcriptores, nam & Germaniam Ouidius ad Liuiam ſcribens, & Hegeſippus Angliam, noui orbis nomine cohoneſtat. Pomponius Mela alibi alterius orbis, Lucanus ignoti orbis meminit lib. 5. loquens de Arabibus in auxilium Pompei properantibus. Et Iureconſultus Vlpia in leg. XVII. Digeſt. de ſtatu hominum, orbis Romani meminit. Huius quidem cogniti orbis vulgatum ſchema appoſuimus, quod monere viſum eſt; in reliquis, nouiſsimis nauigantium membranis atque relationibus fere adhæſimus.

CON-

VTRIVSQVE HEMIS
DELINEATI
AMERICA SIVE INDIA NOVA
Circulus Arcticus
Chilaga
Tropicus Cancri.
Archipelago di S. Lazaro.
MARE
Circulus Aequinoctialis.
DEL ZVR.
Noua Guinea
Castilla del oro
Amazones
Circulus
Peru
Tropicus Capricorni.
EL MAR PACIFICO.
Archipelago minore.
TERRA AVSTRALIS.
Circulus Antarcticus.

E HEMISPHERII
NEATIO .
EVROPA
ASIA.
China
Tartaria
Russia
AFRICA.
MEDITERRANEVM
Arabia
MARE RVBRVM.
Abiſsini.
Tropicus Cancri.
Aequinoctialis .
MARE DI INDIA .
Tropicus Capricorni.
OCEANVS
AETHIOPICVS.
TERRA AVS TRALIS .
Circulus Antarcticus

CHICA
SIVE
PATA GONVM REGIO.
AVSTRALIS TERRE
EL MAR PACIFICO.
Insulæ Salomonis.
NOVA GVINEA
TERRA AVS
Terra
Circulus
C. Primero
C. de tres montes
C. de S. Jago
C. della Victoria
R. Hondo
C. de fuego
P. de Misericordia
C. de Rollan
R. de fuego
R. Grande
P. de Nort
B. de gente grande
Philippopolis
Lucach regnum.
Maletur regnum.
Beach
Iaua maior
Iaua minor
Sumatra
295
300
305
310
50
55
60

315
320
325
50
55
60
C. de Norte
C. delle Isolette
C. de Crepusculo
PARS
Terra incognita
Antarcticus
TRA
LIS
Tropicus Capricorni
CHICA
SIVE
PATAGONI-
CA ET AVS-
TRALIS
TERRA.
1597.

CONTINENS TERRA AVSTRALIS ET CHICA.

EX vltimo Oriente per meridiem progredientibus Auſtralis terra occurrit. Inde noui orbis partiúmque eius deſcriptionẽ ordiri viſum eſt, deìn ſenſim æquatori, mox ſeptentrioni ſuccedendo, beneuolum lectorem, antiquorum Geographorum deſcriptionibus abductum, ad proprios auitóſque lares domum deducere. Auſtralis igitur terra omnium aliarum terrarum auſtraliſsima, directè ſubiecta antarctico circulo, Tropicum Capricorni vltra ad Occidentem excurrens, in ipſo penè æquatore finitur, tenuíque diſcreta freto Nouam Guineam Orienti obijcit, paucis tãtum hactenus littoribus cognitam, quòd poſt vnam atque alteram nauigationem, curſus ille intermiſſus ſit, & niſi coactis impulſíſque nautis ventorum turbine, rarius eò adnauigetur. Auſtralis terra initium ſumit duobus aut tribus gradibus ſub æquatore, tantæque à quibuſdam magnitudinis eſſe perhibetur, vt ſi quando integrè detecta erit, quintam illam mundi partem fore arbitrentur. Guineæ à dextris adhærent Salomoniæ inſulæ multæ & vaſtæ, quæ nauigatione Aluari Mendanij nuper inclaruêre. Mẽdanius namque ſtudio inquirendi noui & incogniti cœli regiones, cum ex Limano Peruuienſi portu ſoluiſſet, perpetuis prouectus Euris, poſt trium menſium nauigationem

Auſtralis terra

Noua Guinea

Salomoniæ inſulæ.

Salomonia claſſis in orientem nauigauit.

ad inſulas haſce delatus, Salomonias ex libito potius quam certâ aliquâ de cauſâ nominauit. Nam Salomoniam claſſem quam ſacrorum librorum annales Reg. 3. c. 9. & 10. in Ophir & Tarſis miſſam aurũ & argentum cum lignis Thyinis, ebore, ſimijs & pauis attuliſſe referunt, in orientem vela intendiſſe, vt exiſtimemus multis magniſque argumentis ducimur: nam præterquam quod neque ligna Thyina neque ebur ex Americâ hactenus allata memorentur, terra Ophir ſic dicta perhibetur ab Ophir filio Iectan qui vt Ioſeph lib. 1. cap. 14. antiquit. Iudaic. teſtatur, ſedem in Oriente conſtituit, quam regionem à Syriæ finibus vſque ad Coſmũ Indiæ fluuiũ lõge lateque extendi, & auri ditiſsimam fuiſſe perhibet. Vnde aurũ Ophir ſiue Ophirizum quaſi dicas obriſum celebratur quod ad alterius regionis aurum collatum, puritate vincat & principem locum teneat. Inde Hebræis Ophir per tranſlationem quamcunque auriferam regionem deſignare cœpit, ad ſimilitudinem Iectanæ regionis quæ puri obriſique auri fertiliſsima fuiſſe traditur. Quapropter vero ſimilius eſt Salomoniam claſſem, ad terram Ophir dimiſſam, non ad Iectanam hãc mediterraneam regionem, ſed ad Taprobanam, Malacham, Auream Cherſoneſum aliaſque orientis auriferas terras nauigaſſe. In orientem quoque deſtinatas fuiſſe Salomonias naues ex præallegatorum biblicorum annaliũ libro 3. cap. 9. apertè conuincitur, quãdo Idumæo in littore, ſiue Aſiongabar,

Ophir ſignificatio.

maris

maris rubri maritimâ ciuitate claſſem hanc adornatam, & ſtationẽ habuiſſe, in eamque Tyrios Sydonióſque nautas, ſyderũ obſeruatione, gnaros maris à rege Hyram cooptatos & Salomoni trãſmiſſos fuiſſe aperte illic referatur. Quod ſi in occidẽtem nauigatio parabatur nihil opus erat Tyrios Sydonióſque naucleros per immenſa terrarum ſpatia requirere, ſed in Tyrio aut Sydonio littore deduci inſtruíque poterat claſsis, & rectà per fretum Herculeum, flexiſque dehinc modicè ad ſiniſtram velis, continuis orientis flatibus in Hiſpaniolam aliáſque circumiacentes aurarias auriferáſque terras dirigi. Neque mouere quem debet quod Ioſephus in littore Tharſico Iſraeliticam hanc claſſem adornatam fuiſſe referens, videatur indicare in occidentem nauigationem factam eſſe, quia mare Tharſis ad Iudeæ occiduum latus & mediterraneum mare vergat, vti clare demonſtratur, ex fugâ Ionæ prophetæ, qui anchoram ex portu Ioppenſi in occidentem prono ſoluẽs, fugit à facie domini in Tharſis: Inde enim non efficitur occiduum illam mare tenuiſſe aut ſulcaſſe, nam Tharſis hic neque ad Ciliciæ maritimam ciuitatem refertur (quæ Tarſus alioqui proprie dicitur & ſine aſpiratione ſcribitur & profertur) aut alterius cuiuſuis regionis terrarum partem denotat, ſed Hebræorum effuſo & indefinito loquendi more, pro ratione ſubiecti aut, mare immenſum, aut procul à noſtro orbe remotas diſsitáſque regiones ſignificat, nulla factâ diſtinctione ad ortum an ad

Tharſis ſignificatio.

occaſum,

occaſum, à Septentrione ad Auſtrum aut ab Auſtro in Septentrionem vergant, haud aliter atque noſtris hiſce temporibus diſiectas longe à noſtro climate regiones, Indiarum nomine deſignamus, quo ſenſu verum eſt, Salomoniam claſſem in littore Tharſico conſtitiſſe, & in Tharſis & terram Ophir orientem verſùs nauigaſſe: verum quoque eſt Ionam occidentem verſùs ex Ioppe in Tharſis profugiſſe, nam vtroque loco generico nomine immenſa maria, & regiones remotæ ſignificantur.

Termini Auſtralis terræ.

Cæterum Auſtralis terra ſub ipſo Occidente vtramque Iauam, Sumatram & Moluccas reſpicit, ex Oriente Africam habet & AEthiopicum Oceanum, Septentrio anguſtijs Magellanici freti obijcitur & Patagonum terris.

Chica.

Chica viciſsim eodem freto ab Auſtrali continente dirimitur, ac eoi occiduíque æquoris pulſata fluctibus, à Septentrione montibus Chilianis & Platâ finitur, ſic vt triangularem Patagonum terræ referant formam, cuius angulus incipit in ipſo Auſtralis æquoris limite, & æquinoctialem verſùs paulatim ſurſum aſcendendo, latitudine penè vtrinque æquali extenditur.

Auſtralis terræ detectio.

Auſtralis terra laciniatis vndique littoribus, erumpentibúſque fluminibus portuoſa eſt, eoque nomine nautis primùm ex Orientali India commeantibus, cognita: & quà Patagonum terris propior eſt, à Ferdinando Magellano primum luſtrata & detecta eſt, cum fœlici auſu maris Auſtralis anguſtias ingreſſus, mortalium primus nouam ad Moluccas viam monſtrauit.

Is ſiquidem

Ferdinandi Magellani expeditio.

Is ſiquidem poſt præfecturam regiæ claſsis in Africâ & Oriente, indignatus, pro bene nauatâ operâ, ſibi denegari exiguum duplicati ſtipendij augmentum, relictâ regis Emanuelis aulâ, in Hiſpaniam ſeſe contulit, & Moluccas, intra limites Caſtellanorum ſitas eſſe, aliámque per Occidétem viam ad Orientis regna penetrantem ſeſe commonſtraturum edocuit, quâ compendio, minoribus ſumptibus, temporiſque iacturâ, quàm Luſitani hactenus nauigaſſent, Orientis merces inuehi poſsint. Tenuerat antea aliquoties Hiſpanos de Moluccis controuerſia, & à Columbi temporibus per intercurſantis freti anguſtias ad Oriētem indefeſſo ſtudio viam quærere inſtituerat; ſed cum optatis fortuna nuſquam reſponderet, agitatum aliquando fuiſſe memoriæ proditum eſt de Iſthmo Darienis perfodiendo, vt Auſtro mixtus Septentrio, expeditâ vtrinque nauigatione, merces tranſueheret & commutaret ſuas: quâ in re cum ſententijs variatum eſſet, negantibus pleriſque committendum eſſe, vt refractis naturæ clauſtris, maria inter ſeſe committerētur; quia ingruentibus Septentrionalibus vndis metuendum eſſet, ne in adiacentia erumpens mare, totam regionem inundaret. Haud abſimili olim metu Seſoſtratem AEgypti Regem, & nuper patrum memoriâ Solymannum à cogitatione perfodiendi Cathabatmicum Iſthmum abſtitiſſe: alijs verius videbatur cautes duriſsimi maximíque montis quem natura vtrique mari obiecerit nullo ferro penetrabiles, neque vllis

Occaſio expeditionis Magellanica.

Iſthmus Darienis.

humanis viribus domari aut complanari poſſe, optime naturam rebus mortalium conſuluiſſe, quæ ſuos curſus fluminibus, atque originem & fines mari dederit, debitíſque omnia terminis concluſerit, quos tranſcendere velle curioſitatis immenſæ, & nullius conſilij eſſe. Quinimo metuendum eſſe dictitabant ne ipſum cæleſte numen, cuius imperueſtigabili conſilio, in ipſâ mundi cõſtitutione, omnia bene ordinata ſunt, moléſque & montes inſuper altos hiſce anguſtijs impoſuit, temerarios hoſce conatus auerſetur, naturæque temeratores dignis ſupplicijs perſequatur. Siue ratio hæc valuit, ſiue difficultas operis, in eorum ſententiam itum eſt, qui nihil mutandũ cenſuerunt: Rebus igitur huiuſmodi concertatione ſuſpenſis, oportune ſuperuenit Ferdinandus Magellanus tentaturus núm duo hæc maria, in peruiâ vſpiam aliquâ mundi parte coniungerentur. Magellano itaque comiter habito & promiſsis onerato, quinque naues attributæ ſunt, addito mãdato vt cõtinuatâ nauigatione Americæ Auſtralia littora proſequeretur, donec illius regionis terminos aut peruij alicuius freti anguſtias deprehenderet.

Ferdinandi Magellani expeditio.

Magellanus anno à nato Chriſto M.D.XIX. ex Hiſpalenſi portu in altum ſoluens, prætervectus Canarias maritimáſque Braſiliæ oras, ad Sanctæ Mariæ promontorium delatus eſt, quod fauces Platanæ prouinciæ, & fluuij tuetur: inde Sancti Iuliani portum tenuit, vbi ſinus vaſtus, vertentis freti ſpeciem edebat. Hic Magellanus iactis anchoris

ſitum

ſitum regionis explorare conſtituit, milites mediterranea peruagati Gigātum ad terras ſeſe delatos cognouerunt: viri erant proceri decem pedum altitudine, ferinis pellibus contecti, vtque Hiſpanis ſui admirationem facerent, in ſignū auitæ veræque fortitudinis, ſeſquipedales ſagittas abſque nauſeâ per guttur ad imum vſque ſtomachi demiſêre. Hiſpani caſam duabus māſionibus diſcretam inuenêre, quarum vna trium gigantum, altera mulierum puerorúmque ſtatio erat. Nocte hinc inde mutuo metu tranſactâ, Hiſpani cum primùm illuxiſſet, ſignis nutibúſque gigantes ad naues ſecum pertrahere nitebantur, conſtanter recuſantibus, vim quoque Hiſpani cum adhibituri viderentur, gigantes vxorum ſtationem ſubiêre: vnde mox prodeuntes, picti deformatíque coloribus, alijſque pellibus vſque ad genua prominentibus horridi, ferociter arma vibrabant, Hiſpanóſque nouo hoc ſpectaculo attonitos, tugurijs ſuis expellere parabant, ſed diſploſo Hiſpanico ſclopo, ingens gigantes timor inceſsit. Petitâ itaque datâque pace, ſimul ad naues pergebant: ſed cum immanibus paſsibus Hiſpanos anteuerterent, duo gigantes quaſi feram (quam in viâ conſpexerat) conſectarentur, dilapſi effugêre, tertius ad Magellanum deductus, humaniter exceptus eſt. panis biſcocti corbem vnico paſtu, & vini ſitulam facili hauſtu deglutijſſe fertur. Horrebat ſui ipſius formam cum ſe in ſpeculo contemplaretur: tantæ porrò fortitudinis erat, vt octo hominum labore vixdum

Gigantum regio.

vinciri potuerit cum vinctum ſeſe vidit, mærore contabuit. Magellanus ſoluens ex portu Sancti Iuliani, ad Sanctæ Crucis portum deuẽnit, indè portum tenuit, quem vndecim mille virginũ nominauit, quòd die diuæ Vrſulæ dicato hic anchoram ieciſſet. Regione ad Auſtrum inclinante, continuatâ nauigatione ſenſim inde enauigans, tandem freti illius anguſtias ſuperauit, & vtrumque promontorium, deſideratum nominauit. Fretum hoc altiſsimis vndique rupibus cinctum, CXX. paſſuum millia in longitudine occupat: latitudo non reſpondet, neque vſquam ſui ſimilis eſt, aliquando duo aut tria, nonnunquam decem aut quinque miliaria patet, quàque anguſtiſsimum eſt, vnius miliaris ſpatio concluditur. Ipſe Septentrio ex orientis latere inter vtriuſque terræ anguſtias per ſeptuaginta & amplius paſſuum millia inuectus, auſtralibus vndis miſcetur, quæ ab occidente promontorijs illis deſſeadis ſiue deſyderatis inſinuatæ, Septentrionalibus aquis occurrunt, magnóque inter ſe molimine concurrentibus vndis, horrendo fragore totum in ſpumas vertitur mare. Placidius Auſter fluit refluitque, nam occidentis hæc pars cum incredibilis ſit profunditatis, extenuatíſque paſsim littoribus maiorem in modum terra ſeſe aperiat, quietum fluitanti mari acceſſum præbet. Sed Orientale huius freti littus, vadis breuibúſque infeſtum, interiacentibus pluribus inſulis, frequentibus æſtibus agitatur & ingentes aquarũ motus ciet: littora altiſsimis ingẽtibúſque vndique

Magellanici freti deſcriptio

arboribus

arboribus conſita, viridantibus pratis gratum pecori pabulum prebent. Formidatum hoc nautis littus hyberno cœlo innauigabile eſſe perhibent, propter ventorum inter pendentes rupes incluſos vortices; ſtatis alioqui temporibus maris acceſſum & receſſum patitur. Huius freti inuentio Magellano debetur, nam reliqui nauium præfecti conſtanter fretum eſſe negabant, & quidam deſperatione viæ Hiſpanias repetiuerant. Præterea in tabula hydrographica Martini Bohemi, quam Emanuel Luſitaniæ Rex in ſuo muſæo aſſeruaſſe dicitur, compertum eſt, nullum fretũ adſcriptum, ſed locum tantum Moluccarum deſignatum fuiſſe. Merito igitur Magellanicum à Magellano inuentore nomen obtinuit, quando ipſe Magellanus anno ſalutis M.CCCCC.XXII. primus mortaliũ fœlici auſu, Auſtralis huius maris anguſtias ſuperauit, nouam & compendiariam viam ad Moluccas cõmonſtrans. Stabit igitur durabítque huius viri memoria dum pater Oceanus Borealibus inuectus vndis, Meridionales inuiſet nymphas. Trimeſtri deinceps ſpatio Magellanus enauigato hoc Archipelago Pacifici illud nomine inſigniuit: ſiue quia vento plerúmque ſecundo, minúſque tempeſtuoſo vſus fuerat, ſiue quia propter ingentem vaſti æquoris amplitudinem nullos ibi ventorum gyros verticéſque expertus erat. Sed Magellanum in medio curſu gloriæ, acerba mors ſuſtulit, nam ad Moluccas prouectus, à Mãtanenſibus in inſidias præcipitatus, fortiter pugnans occubuit,

Magellanicum fretum à Magellano inuentore nomen habet.

Pacificum mare.

Magellani Mors.

Nauis Victoria.

Auſtralis terra deſcriptio.

Terra del fuego.

occubuit. Nauis cui bono omine, nomen Victoria erat, meliori ſucceſſu læta, per ipſum orientem, ſuperato bonæ Spei promontorio in Hiſpaniam redijt. prima omnium nauium ſine controuerſiâ, quæ circumnauigato vniuerſo orbe, de ipſo Oceano celeberrimum triumphum reportauit. Dum in Auſtralibus hiſce partibus per ſemeſtre circiter ſpatiũ hæſit Magellanus, nihil fere præter littora detexit & perluſtrauit, interiora tamen regionis penitùs incognita manſere, quâ tamen antarctico circulo vicinior eſt, conſtat magnâ ex parte montoſam ac ſylueſtrem eſſe regionem, continuis niuibus rigentem; non defuêre qui cyanæi coloris niuem illic inueniri vellent, quod ego in medio relinquam. Auſtralem hanc terram Magellanus ab igne ſiue ignibus, *del fuogo* nominauit, propterea quod dum hoc fretum luſtrabat pernauigabátque, nullos vſquam mortales, ſed frequentes longeque porrectos ignes in ſiniſtro latere noctu ſæpius conſpexerit. Auſtrales breuioris ſtaturæ eſſe perhibẽtur, Septentrionales Chicæ incolæ, vaſtâ ingentíque corporis mole, duodecim aut tredecim pedum paſsim longitudinem æquant aut excedunt; colore ferè ſunt albo, perinde atque ſeptentrionaliores noſtri: voce adeo ſonorâ & horribili, vt bouis mugitum, aut elephantorum barritum potiùs, quam hominis vocem exprimere videantur. tantæ quoque ſunt agilitatis, vt pernici curſu ceruos anteuertant, ideóque difficulter ſclopis vulnerantur, niſi cateruatim ſimul incumbãt,

aut ex improuiſo occurrant. Ingentis fortitudinis roboríſque argumentum eſt, quod vini dolium ſublatum, ſinguli nauibus inferant, & tres aut quatuor, nauem in profundum detrudant quam vix triginta noſtratium à terrâ molirentur, magnitudinis & albedinis cauſa, regionis frigiditati & humiditati adſcribitur, quãdo terra perpetuis horridíſque obſita niuibus, præduras & penè perpetuas efficit hyemes. Vtriuſque ripæ regio ſterilis eſt nullo frugum beneficio recreata, ſatis tamen paſcuâ proceris ignotíſque arboribus conſita eſſe perhibetur. Veſtitum incolis præbent ferarum & marinorum ingentia luporum tergora, quorum apud ipſos venatio aſsidua. ſunt & ſtruthiones, quorum ſeſe plumis exornant, faciémque pluribus foraminibus, ornatus cauſâ excauant, quibus viridis quoddã marmoris genus inſerunt: venatione victum & veſtitum parãt. Sed luporum marinorum non tam carnes, quam pelles amictus cauſâ appetũt, quod duras illas & inſuaues eſſe quotidiano vſu didicerint. Viſuntur illic etiam balenarum agmina, quarum oſsibus mapalia ſua conſtruunt. Gens barbara *Auſtrales brutales.* & ſupra modum crudelis, nullo humanitatis iure, rerúmue cognitione ducitur, naturæ tantum inſtinctu ad id quod inſtat & præſens eſt pecudum more agitur, & quia à nemine vnquam ſubiugata fuit, nulla apud illos Antiſtitij quo alter alteri præemineret, prærogatiua. Inhumaniores tamen reputãtur Auſtrales populi, qui ſub ipſo Antarctico circulo collocati, lõgiſsimè ab omni

ab omni humanitate recedunt: ſi quando peregrinis amicitiæ aut beneuolentiæ ſymbolum exhibere cupiũt (quantumuis id perquàm raró eueniat) inter tripudia & patrios cantus, puluerem capiti inſpargunt, aut ſi alios id facere videant, pro rato amicitiæ ſigno accipiunt. Ad bellum profecturi, Ducem eligunt cui omnes obediant, plurimum arcu valent, quo ita ſcitè & gnauiter vtuntur, vt quidquid oculis aſſequantur, iaculis feriant, & ſi quando ſagitta aliquo nauis tabulato hæſerit, vix multorum operâ reuelli poſsit: arcus habent prægrandes, quorum nerui è ferinis inteſtinis, pollicis craſsitudine conficiuntur: ingentibus quoque ligneis gladijs armantur, vtuntur & fundâ, quâ ſcitè iaciunt & quò deſtinarunt, modo iactus metâ concludatur contingunt & diſijciunt. Hoc modo libertatem ſuam tuentur, credo propter exiguam vtilitatẽ, quando nullum operæ pretium ſit, terras illas perpetuo frigore rigentes adire, & cum ſanguinariis illis gigantibus manus conſerere, aut confligere, nullum ſatis dignum ob præmium. In ipſis Magellanici æquoris faucibus, viſitur noua arx, quæ prudentiâ inuictiſsimi Philippi Catholici regis magnis ſumptibus ad tuẽdas huius freti anguſtias exſtructa eſt, anno à natiuitate Domini, M.CCCCC.LXXXII. poſtquam Frãciſcus Dracus, orbis Archipirata, ſuperatis freti illius anguſtijs, inuectus pacificum mare, Quiuiram vſque nauigauit, exploraturus an vllus per arcticas anguſtias in Angliam pateret reditus, ſed intolerabilibus

Arx noua in faucibus Magellanici æquoris.

penè

pené ſubactus frigoribus, quum altitudinis quadrageſimum ſecundum gradum attigiſſet, anno M.CCCCC.LXXXI. Nonis Iunij conuerſo ad æquinoctialem curſu, ſpoliatâque Iauâ, æmulus decoris Victoriæ nauis, præteruectus Aſiam & totius Africæ maritimam oram, in Angliam reuerſus eſt; narrationes tamen illius plurimum incertitudinis habent, illíque ab Hiſpanis Luſitaniſque naucleris in multis contradicitur, nam & Magellanicum fretum, quod omnes, quinque aut ad ſummum decem millium paſſuum latitudine definiunt, CCXXV. miliarium latitudine deſcripſit, in quo etiam contrarium habet Thomam Caundiſch Anglum, qui poſtea ſimilem tenens curſum, totum terrarum orbem incredibili celeritate circumnauigauit.

CHILI.

CHILI Peruanarum prouinciarũ remotiſsima, in Auſtrum excurrens Chicâ & Patagonum terris clauditur: à Septẽtrione Charchantes & Collaones habitant, ab oriente Platam reſpicit, reliquum Oceano & pacifici maris vndis pulſatur aut abluitur. Propter intenſum illis in partibus frigus, à frigore nomen habet: nã Chili barbarorum linguâ, frigus ſignificat. Regio ventoſa eſt montibúſque aſperrimis clauditur, in vallibus locíſque maritimis propter diurnam cœli temperiem, commodè magnâque frequentiâ habitatur. Maritima multis fluminibus irrigãtur, quæ colliquefactis diurno calore niuibus delapſa ſummis montium iugis, in pacificum aut Magellanicum æquor feruntur, ſed nocturnis conſtricta frigoribus, deficiente fomento vix aquam trahunt. Incolæ vaſta corporis mole Patagonum magnitudinem æquant, vndecim aut duodecim ſpithamas alti: ferarum & hypotamorum pellibus conteguntur. Fœminæ goſſypio velantur aut lanâ verſicolore, quam ſcitè aptare norunt, Gens fera & crudelis, veterem ob inimicitiam aut libertatis tuendæ cauſâ in perpetuo motu eſt. Arma ſunt arcus & ſagittæ, quibus promiſcuè hoſtes arcent, aut feras conſectantur. Huius regionis temperies ſana eſt inter frigidam & calidam, cúmque vltra tropicos procurrat, cum Hiſpaniæ & Europæis regnis ſummam conue-

Chili à frigore nomen retinet.

conuenientiam habet, nam & dierum & noctium æſtatis & hyemis maiora hic penè diſcrimina ſentiuntur, quàm in vllâ aliâ occidentalium regnorum prouinciâ: terra naturâ ſuâ fertilis omniúmque ad vitam neceſſariorum abundantiſsima, melle, pecore, verzinóque ſiue tinctorio ligno abundat. Ingens hic quoque Struthionum copia, quorum plumis ſeſe Chiliēſes exornant: horum venationem aſsiduam Hiſpani exercēt citis equis & per valles ſubſilientes longâ conſectatione conficiunt. Gignit cumprimis piper longum, profert & laudatiſsimum vinum comportatis eò ex Hiſpaniâ palmitibus, auri obriſij hic quoque ingens prouentus. Sed continuis bellis exhauſta rarius habitatur, Ingentibus quoque ſæpenumero terræ motibus infeſtatur, quibus regionis ſtatus miſeris ſæpe modis perturbatur, nam præter hominum iumentorúmque miſerandam ſtragem, integros quoque mōtes ſolo æquat aut ſubuertit, fluuiorum naturales alueos transfert, aut in lacus ſtagnantes commutat, & maris æſtum per aliquot paſſuum millia diuertit, nauéſque in ſicco procul à ſtatione relinquit. Hoc pacto Arequipa nuper anno dominicæ Incarnationis M. D. LXXXII. ab ipſis penè fundamentis corruit. De origine gentis multa fabuloſa narrantur, dum ſeſe primos mortalium maioréſque ſuos è lacu emerſiſſe, aut ex Andium cacumine proceſsiſſe volūt, ſed ea vti vana, hic nihil referre aut refutare attinet. Prima aduerſus Chilienſes, tum famâ tantum cognitos, expeditio fuit

Didacus Almagrus Chiliēſes terras detexit.

Didaci Almagri, cui cum ex renouati fœderis conditionibus cum Franciſco Pizarro initi, ea prouincia obueniſſet, magnis itinerum difficultatibus ſuperatis ad Chilienſes penetrauit, confectus penè intolerādis inediæ, frigoris, ac niuium ærumnis: multos militū equitúmque rigentibus cōſtrictiſque præcordijs, prægelida hyems abſumpſit. Sed Almagrus cū præter viros proceris corporibus metuendos, hiſpidiſque marinorū luporum pellibus terribiles, ſagittis à tergo lateribúſque incurſantes, ſuóſque aſsiduè laceſſentes, nullum adhuc vſquam auri indicium inueniſſet, dimiſſa infructuoſa Chilienſiū oppugnatione retro conuerſus Cuſconem repetijt, totiúſque rei & nauatæ operæ laudem Petro Baldiuio reliquit.

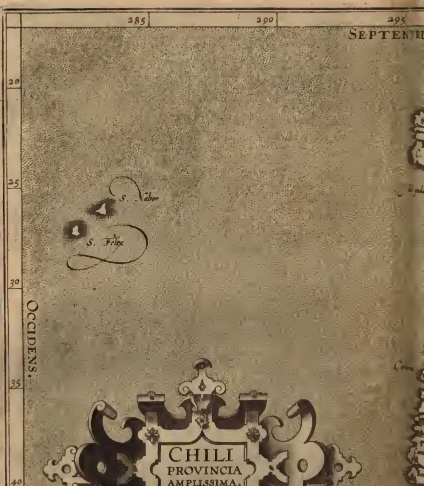
Petrus Baldiuius Chilienſes domat.

Qui poſt Cuſconium præliū capto Almagro, ad Chilienſes proprætor miſſus, gētem diuturno bello domuit, occupatiſque maritimis locis opportunam illis in partibus coloniam deduxit, quæ ſequentibus temporibus mirum in modum coaluit, & nunc gentis metropolis eſt, ſita percommodo loco, ad importandum omne genus commeatus, & quoduis genus mercimonij exercendum.

Noxia Chilienſium montium aura.

In prouinciæ huius montanis peculiaris ventus dominatur, non aliquâ vehementiâ ſed nimiâ ſuâ ſubtilitate noxius. Olim terreſtri itinere ſuperatis altiſsimorum montiū iugis ad has terras primi detectores penetrarunt ſed propter teterrimam metuendámque huius ventuli ſiue auræ vim maritimo nunc itinere, aut ſecundùm maris littus per planas regiones Chilienſes adeuntur.

Auræ

285
290
295
SEPTENTRI
20
25
30
35
40
45
S. Náber
S. Felix
OCCIDENS.
CHILI
PROVINCIA
AMPLISSIMA.
285
290
295

300
305
310
PTENTRIO.
PLATÆ PARS.
CHILI PROVINCIA.
CHICÆ PARS.
ORIENS.
20
25
30
35
40
45
Camana
Arequipa
R. de Ollo
Axapas
C. Talliado
R. de Cheraxbache
R. de S. Blaſio
C. de fortuna
Conharuco
Mipirao
Copiapo
Y. del gado
Cinche
R. Guaſco
Coquimbo
B. de Tagelmare
Cupa
P. de Genador
Salina
P. Quintero
Chile
Potocalma
R. Maule
Herradura
Chili
Andaleca
P. del Carnero
Canete
La Emperadada
Bonifacio
La Baldivia
P. de Galera
Y. de Cilire
Cilire
Lago de los Coronadas
R. Des. abrido
R. Vacioſas
Baldivia
C. N. Sig. Maria
R. de Palominas
Guramatas
Tarapaca
Paca
Atacama
Quintete
Copiapo
R. Grande de Condeſſo
Rio de Pilcomajo

Auræ huius Chilienſis vis adeo noxia eſt, vt oppreſſo inter viſcera vitali calore, viatorem extemplò interimat, mortuorum tamen corpora non infeſtat; ſed à corruptione & putrefactione præſeruat. Fama eſt Almagrum poſt quintum menſem eadem itineris ſpatia remetientem, multoſque ſuorum cum equis frigore exanimatos recentes adhuc integróſque inueniſſe, manibus fręna retinentes, equiſque in ſuo greſſu ſtantibus tali habitu, ſicuti viui obriguerant. Quæ res contemplantibus admiratione digna merito videtur, ſed ratio in eo eſt, quod Chiliẽſis hæc aura cum ſit ſubtiliſsima, non ſuras, non pedes aut manus pertentat, ſed ad intima præcordia penetrat, vitalémque calorem ſuffocat & reſtinguit: & cum in vltimo ſiccitatis gradu ſicciſsima ſit, corruptionem neque putrefactionem inducit aut admittit, ſed mortuorum corpora præſeruat, nam corruptio putrefactióque à qualitate calidâ & humidâ procedit.

PLATA.

QVEM non oblectet amœniſsimus huius prouinciæ aſpectus; quando (haud aliter atque irriguus hortus muro clauditur) ingentibus excelſiſque vndique rupibus ſepta, innumeris irroratur fluuijs. A Meridie Chicâ terminatur, Chilienſes occiduum latus tenent, Septentrionem Braſilia & Charchantes claudunt, Oriẽs Oceano finitur. Ipſe Platanus fluuius in Charchantibus ortus magnis mæandris effectis, prope Ningatam in Parana ſeſe exonerat. Cæterum Parana eiuſque perpetuus comes Lepetius fluuius, in Braſilianis montibus orti, ad Auſtrum vergentes, multis aquis aucti, ingentes trahunt vndas, ſenſimque ad ſolem orientem inflexo curſu, ingenti ſinu in Eoum ſiue AEthiopicum Oceanum euoluuntur. Sinus iſte quà latiſsimus eſt, ad triginta milliaria æquinoctialia patet, eóque nomine ab incolis Paranaguazu, quaſi dicas mare magnum, vocatur. Ad confluentem Paranæ & Lepetij ſeptem germmarum inſulæ conſpiciuntur. Americus Veſpuccius, à quo huic continenti nomen inditum, poſt Capralis nauigationem, anno à partu Virginis M. D. I. miſſus Regis Luſitaniæ nomine, ad explorandum Braſiliæ ſitum, quærendúmque alicuius noui freti compendio, viam ad Moluccas, poſt multorum dierum nauigationem, primus mortalium ad huius Argyrei, ſiue Platæ fluminis portum

Platana prouincia fines.

Septem gẽmarum inſula.

Americus Veſpuccius hanc prouinciam detexit.

PERVVIÆ PARS.
Septentrio
PARANA.
TROPICVS CAPRICORNI
Occidens.
PARTE DE CHILI.
PLATA AMERICÆ PROVINCIA
Meridies
Chane
Mayaco
Chicara.
Talabora.
S. Miguel.
Mepenes
Canechingones.
Cordoba.
R. de Parana
R. Paragnay.
R. de Pilco Mayo.
305
310
315
320

325
330
335
BRESILIÆ
PARS.
ACV
TIA
OVETACATES.
TOVPINAM
BAVLTII.
Aſſumption
TOVPINIKINI
B. Real
Cananea.
MORPION.
S. Anna.
R. Ancon
CARIOS.
Y. de S. Catharina
Oriens.
P. de Pato.
P. de don Roderigo.
C. S. Maria.
El grand rio de Parana.
Rio Lepeti
R. de S. Pedro
S. Espirito
Y. de los Caſtillos.
Y. de Pier Aluarez
Y. de Aque.
C. de S. Maria
R. de Carandias.
B. de baxos anegados
15
20
25
30
35

portum delatus eſt, conſpectóque ingentis fluminis oſtio, ratus ſeſe optatum ad Moluccas tranſitum inueniſſe, nihil moratus, vt erat multorum dierum nauigatione fatigatus, lætus domum redijt. Poſtmodum anno nimirum M.D.XII. Iohannes Solis Lebriſſenſis architalaſſus Regis Catholici, ad ingentē hunc Paranaguazu, hoc eſt fluuium tanquā mare, peruenit, eique Platæ, ſiue cum Appollonio mauis, Argyrei nomen impoſuit, propter nitidiſsimas argenti glareas, quas limpidiſsimis huius fluuij vndis trahi deprehenderat, auri quoque ſigna nonnulla notauit, prouinciámque à ſuo nomine Solis vocauit: repetitâ deinde in Hiſpaniam nauigatione huius prouinciæ procurationem obtinuit. Quarto poſt primam ſuam nauigationem anno, inſtructis, deductíſque tribus nauibus, cum ad Sanctæ Mariæ Caput appuliſſet, cum quinquaginta militibus ex inſidijs ab Indis interceptus & diſcerptus eſt, inſpectantibus reliquis militibus naualibúſque ſocijs, qui metu amentes, ne tentatâ quidem vindictâ, deſertores ſociorum, in Hiſpaniā velis contenderunt. Sebaſtianus Gabotus eiuſdem fluminis oſtium poſtmodum anno M.D.XXV. ingreſſus eſt, ſed ſine fructu in Hiſpaniam redijt, ſui infortunij nuncius aut teſtis. Cæterum quantumuis Iohannes Solis Lebriſſenſis, à ſuo nomine, vt dixi, prouinciā denominarit, illo è viuis ſublato, Platæ nomē prouinciæ manet, manebitque à flumine Platâ, ſiue ab vrbe eiuſdem nominis in Charchantibus, vbi oritur fluuius haud procul

Iohānes Solis.

Sebaſtiani Geboti nauigatio.

Prouincia Platæ nomē manſit.

procul à fodinis Potoſsiacis. Fama eſt non aliter ac Nilus AEgypti regionem inundat, hunc quoque fluuium Platæ arua fœcundâ inundatione irrigare. Incolæ vaſtâ corporis mole ad Gigãtum ſtaturam proximè accedunt: ſed Tibiguri, & Vaſis fluuij accolæ, nonnihil de hac magnitudine remittunt, & quò propius æquatorem venias, ad noſtratium magis ſtaturam accedunt. Corpora incolarum, vt vaſta, ita & ſalubria, duáſque noſtrorum ætates excedere aut ſuperare feruntur. Tantâ pedum velocitate pollent, vt admiſsi equi, aut fugacium ceruorum curſum ſuperent aut æquent. Linguâ vtuntur Cichenſium, ſiue Patagonicâ, quibus finitimi ſunt. Gens in vniuerſum bellicoſa, multâ feritate crudelis, ſagittis fundâque in bello valent plurimum, perinde atque Auſtrales, & Cichæ habitatores, quorum in bello quoque fortitudinem adæquant, plurimúmque negotij detectoribus præbuerunt. Domitâ ſubactâque prouinciâ, Hiſpani ad famam Potoſſenſium fodinarum aduerſo flumine Charchantes & Collaones, mox Peruuinos terreſtri itinere adiêre, totiúſque huius Regionis ſitum detexêre.

Plata fluuius regionem inundatione fœcundat.

BRASILIA

340
SEPTENTRI
TISNADA.
Chirmos
Orellana
Picora
Humos
Nazare
Marainhan
BRA
SI
LIA.
OVETACATES.
TOVPINAMBAVLTII.
MORPION.
Baia Real
MERIDIES
335
340
5
10
15
20
25

345
350
TABAIARES
MARCAIATES
ORIENS
TROPICVS
CAPRICORNI
C. de Roque
Gran Baia
R. Real
Port. Real
Baia de todos los sanctos
Monte fragoso
Port. Seguro
R. de Brasil
R. de S. Francisco
Ys. de S. Barbara
Y. de S. Clara
C. Frio
Terra de S. Lucas

BRASILIA.

Braſilia termini.

BRASILIAM à Verzino, ſiue coccinei ligni illic enaſcentis copiâ vocari, teſtatur Caſtaldus. Ab ortu ſolis, & ſeptentrionis latere pulſatur oceani fluctibus, à Meridie Platæ obijcitur, ab occaſu Peruuiam, Collaones & Charchantes habet, à quibus mõtibus aut Maragnono ſeu Orellano, ingentibus fluuijs ſeparatur, qui in Charanguis aut Cuſconicis montibus orti, ad Picoræ confluentem coëuntes, magno aquarum molimine, in Boreale æquor deferuntur. *Braſilia inuentio.* Petrus Aluares Capralis, anno à nato Chriſto milleſimo quingẽteſimo, iuſſu Emanuelis Portugaliæ Regis, Calecutum petens, hanc regionem detexit: nam coortâ tempeſtate cum ad vitandam Guineæ malaciam, & bonæ ſpei promontorium ſuperandum, longiore facto circuitu, expanſis velis, in altum prouectus eſſet, diu multúmque cum ventis luctatus, poſt vnius penè menſis nauigationem terram hanc in conſpectu habuit, continuatâque ſecundùm littus multorum dierum nauigatione, cum continentem eſſe deprehendiſſet, primus mortalium ad hanc terram delatus, portum cui ab egregio ſitu, tutâque ſtatione Securo nomen impoſitum, ſubijt: erectóque glorioſæ Crucis ſigno, regionem *Sanctæ Crucis Regio.* Sanctæ Crucis nomine inſigniuit; quod nomẽ aliquãdiu retinuit, donec prophanũ vulgus à ligno tinctorio, ſuperindidit Braſiliæ nomẽ. Sed Capralis, Gaſparum

Leuium in Luſitaniam ablegauit, vt regem noui climatis inuenti, certiorem faceret; ipſe nihil intermiſſo curſu Calecuuī contendit. *Americus Veſpuccius.* Emanuel Luſitaniæ Rex, Americo Veſpuccio Florentino negotium dedit, vt accuratius explorato huius terræ ſitu, fretum aliquod peruium quæreret, quod compendio ad Moluccas duceret. Americus itaque nauigatione ad occidentem inſtitutâ, poſt ſexaginta ſeptem dierum iactationem, anno à partu virginis milleſimo, quingenteſimo primo, Sancti Auguſtini promontorium tenuit, inſequendoque curſum inſtitutum, ad Platæ vſque fluminis oſtium delatus, totum huius regionis orientalem tractum detexit, retinuitque vniuerſa regio Americæ nomen, ſed huic terræ vſu vulgi ſequentibus temporibus à ligno tinctorio, vt dixi, Braſiliæ nomen ſuperinditum. *Braſiliæ deſcriptio.* Regio (vt ipſe Americus in ſuis relationibus teſtatur) imprimis amœna eſt, perpetuâ cœli clementiâ, lenium marinorum ventorum flatibus, nebulas, nocturnoſque vapores, tempeſtiuè diſſicientibus: quæ ſalubris cœli temperies incolarum corpora ſana, robuſta, & vegeta efficit, & ad vltimam vſque ſenectutem prouehit. Terra ipſa ſecundùm littus maris quàm longiſsime extenditur, interiùs in colles aſſurgens, fœlix præpinguibus glebis, & irriguo ſolo, erumpentibus ex circumiectis vndique collibus, numeroſa fluuiorum fontiúmque multitudine. Saccari cum primis ferax, varia inſuper aliorum fructuum genera profert, vino tamen & frumento caret, ſatiuã

radice

Braſilianorum potus.

radice victitãtes, vini penuriam artificiali liquore ſarciunt, quem tepidum hauriunt, præcipuúmque mulierum officium, quo maritorum amorem demerentur, in tepidatione huius potus conſiſtit. Animalium peregrinorum hîc quoque ingens copia, canes tamen, aut equos, ante Chriſtianorum aduentum neque viderant, neque nouerant: memoriæque proditum eſt, Gallum equo, quem ſecundâ ſuâ nauigatione aduexerat, inſidentem, à Toupinambaultijs Gallorum fœderatis, procul conſpectum, antequam internoſci poſſet, ſagittis confixum, quod exoticarum rerum ignari, exiſtimabant nouam belluam, aut dirum maris monſtrum, recenter ſeſe terris intuliſſe: nunc tamen comportatis eò ſegete atque palmitibus, vino ac frumento abundant, inuectáque pecorum equorúmque armenta, admirabili prouentu fœtificant. Incolæ ſubfuſci, ſiue ænei coloris, nudi omnes incedunt, faciem fiſſuris deturpant; quibus viridis marmoris genus inſerunt, totum corpus expilant, relicto in vertice tantum capillitio. Sed mulieres comas pectunt, & paſsis circumuolitantibúſque capillis gaudent, neque fiſſuris faciem fœdant. Gregatim viuunt, Nomadum in morem. Domos oblongas, horreorum, aut inuerſarum catinarum inſtar habent, multarum familiarum capaces. Lectis penſilibus vtuntur, ſicuti paſsim per totam Americam aliæ quoque gentes, teſtaturque Veſpuccius ſuauiſsimè in bombycinis iſtis retinaculis aliquoties dormiuiſſe. In auroræ diluculo

Domus Braſilianorum.

& in ipſa aurorâ ſurgunt, cibúmque expediunt, vnico interdiù conuiuio contenti, tempus deinde piſcatione, venatione, tripudijs, cantionibúſque, aut iteratis compotationibus extrahunt: potum ex radice quadam confectum, tepidum (contrario atque apud Europæos modo) genialiter hauriunt. *Braſiliani Canibales ſunt.* Incolæ Canibales ſunt, varijs regionibus diſperſi, nominibúſque diſtincti. Nulla deorum cognitione ducuntur, orientem tamen ſolem venerantur, & animarum immortalitatem credunt. Manè cum ſurgunt ex xylinis illis ſuis retinaculis, antequam cibum capiant, vnus ex familiæ aut horrei illius ſenioribus, magnis paſsibus inambulans, ſæpiúſque idem (propter mapalium longitudinem) repetens, amorem tantum coniugum, & aduerſus hoſtes, vindictæ cupidũ, fortémque ac tenacem animum concionabundus inculcat. Coniugij amorẽ perpetuus compotationis ardor (cuius præcipua cura fœminis demandata eſt) hoſtium cædem indita terris illis vindictæ cupiditas, fouet ac promouet: nam gens iræ vindictǽque tenax, veterem ob inimicitiam in perpetuo motu eſt, vt parentum amicorúmque, olim ab hoſtibus captorum, ac deuoratorum, mortem vlciſcatur. *Braſilianorum Arma.* Arma ſunt clauà lignea, arcúſque, quibus plurimum valent, parmis exiguis ad excipiendas hoſtium ſagittas potius, quàm corporis tuendi cauſâ vtuntur. Procedentes ad bellum cornibus, fiſtuliſque ex hoſtium deuoratorum oſsibus confectis, prælia cient, ad primũ hoſtium conſpectũ, feris vlulatibus,

multiſque

multiſque hinc inde conuitijs res geritur, ingeminatóque clamore cornibus perſtrepunt, fiſtuliſque ſua fortia facta canunt, vibrantes hoſtium deuoratorum oſſa, increpando comminandóque conclamant, niſi inde ilicò faceſſant, ſeſe ignauiſsimos terrarũ mactaturos, aut captos genialibus conuiuijs reſeruaturos. Cum ad manus deuenitur cominùs pugnãdo, cruentam exercent victoriam. Inimicorum occiſorũ capita horreorũ ſiue mapalium poſtibus affigunt, & tanquã auitæ fortitudinis monumenta oſtentant. Captos in prælio hoſtes multorum dierum curâ ſaginatos, mactant, diſſectáque ac ligneis cratibus toſta viſcera deuorant, non cibariorum penuriâ, ſed innatæ vindictæ ſtudio, quæ ne in victis quidem deponitur: nec captiuus hoc mortis genus refugit, ſed alacer, ſecurúſque ad mortem pergit, ſua fortia facta, numerúmque hoſtium à ſe occiſorum aut deuoratorum enumerans; In mortis articulo captiui contra percuſſores etiam facinoribus graſſantur, lapidúmque allatorum proiectione, multos circunſtantium lædunt: Sed præcipuum ſolatium, ſperata parentum, cognatorúmque vltio, quos confidunt hoſtium in poſterum capiendorum cæde, ſuam mortem expiaturos. In hanc ſpem mulieres viduæ liberos educant, perſuaſum habentes, maritorum manes inquietis ſedibus agitari, donec filius paternæ iniuriæ hæres, inimicorum ſanguine patris manibus parentarit. Nam hactenus animarum immortalitatẽ perſuaſam habent, exiſtimantes,

Braſilianorum ad pugnã progreſſus.

Captiuorum alacritas & fiducia.

bonos fortéſque, qui parentum manes vlti, plurimos occiderint aut deuorauerint, captíque qui belli fortunam animoſè tulerint, moriendóque hoſtibus inſultarint, in Orientis partibus, in quibuſdam voluptatis campis verſari: contrà ignauorum animas in occidēte, infauſtas ſedes habituras. Hactenus belluis propiores, gregatim vixêre per tuguria diſperſi, donec Euāgelicæ lucis gratiâ illuceſcente, in pagos & oppida contributi, legibus regi cœpêre. Coloniæ maritimis in locis, diuerſæ deductæ ſunt, inter quas Tamaraca, Pernambucum, Illeos, portus ſecurus, Sancti Vincentij, Sancti Saluatoris, & aliæ multæ. Præcipuus in huius gentis conuerſione, & cicuratione, Patrum Societatis labor enituit, qui perpetuo & nuſquam intermiſſo ſtudio vagam & efferam gentem, ad meliorem vitæ rationem perduxêre, antiquatíſque feralibus patriæ conſuetudinibus, fœdíſque epulis, veri Dei cultum, quàm latiſsimè propagauêre.

PERVVIA

PERVANI
REGNI
DESCRIPTIO,
1597.
OCCIDENS.
290
295
300
5
10
15
20
Quito
Cuenca
Seui del oro
Logroño
Zamora
Maracaybo lacus
P.S. Laurenço
Guaiaquil
Punct. de S. Helena.
V. Puna.
Chauarra
Tumbes
C. Blanco
Piura
S. Miguel
Paita
V. de los lobos.
Trugillo
Cachapoyas
Caxamalca
Guanape
Malucha
Laxa
Iaen
Chachapoyas
S. Maria de Nieva
Tibiari
P. de Salinas
Farallones
Guanuco
Callao
R. de Xauxa
Guamanga
Cusco
Chilca
Chincha
S. Galan
Huycaito
Palma
P. Belas
Cepita
V. de Caraos
Nasca siue Lanasca
Mochate
Ancona
Chupas
Guarona
Pueblo nueuo
La Paz
Paria
Potosi
Porco
Costa de Quipatra.
Cumana
Arequipa
Tanbopalla
R. de Ylo siue ylo
EL SERRO DE POTOSSI.

305
310
315
5
10
15
20
Rio de la Canela
Rio Negro
OMAGVA.
R. Maragnon sive Orellana.
PAGVANA.
ORIENS.
Trapicari
Mapaco
Pinorma
Cochama
Picora
PICORA PROVINCIA.
Rio Paucarmavo.
Carcaraes
Vratambare
R. de la noticia.
Moxos Prouincia.
Itapoan.
Chane
Moyaco
Chicara
R. Grande de Condorillo.
PLATÆ PROVINCIÆ PARS.

PERVVIA.

PERVVIAM nonnulli ab Iſthmo Darienis, ad vſque Chilienſes terras extendunt: ſed hæc effuſa, & nimium generalis deſignatio, à noſtro inſtituto aliena eſt: non enim quicquid Ingarum ſuperbo impotentíque dominatui aliquando patuit, hac tabulâ comprehendere viſum eſt, ſed deſcriptionem noſtram ab æquinoctij lineâ incipiendo, Auſtrum verſus producemus. Prouincia à portu fluuióque eiuſdem nominis, duobus gradibus vltra æquatorem, Peruuiæ nomen tulit. Septentrionale latus Popeanis terris, & continente Indicâ clauditur, ſub ipſo æquinoctij circulo, Auſtrum Chilienſes diſterminant, in oriente Plata Braſiliâque prouinciæ ampliſsimæ, occidentis latus pacifici maris vndis abluitur. Quà in littus, ad meridiem atque Occidentem obuertitur, plana & æquior eſt regio, quum verò in interiora longius abſcedit, in altos excreſcit montes, qui latiſsimè expanſis cornibus, perpetuis iugis, per Collaones, Charchantes, & Chilienſes, in Magellanicum tandem æquor feruntur, extenuatiſque pelago littoribus extremum promõtorium è regione Auſtralis terræ, roſtri inſtar extrudunt. Terra, quæ ſublimibus imminentium montium verticibus ſubijcitur, ſuffocantis ſabuli oppreſſu; & horridâ frequentiſsimarum ſolitudinum vaſtitate informis & effœta, vix indigenis ſuſtinendis par eſt, quum præter agrorũ ſterilita-

Peruuiæ termini.

ſterilitatem, iuſto fontium, lacuúmque ſubſidio deſtituatur. Sed ad non mediocre leuamen humanæ neceſſitatis, lætiores in planis ſuccedunt valles, limpidis fluuijs frequentes, hi à præcelſis montium rupibus delapſi, tantâ vi feruntur, vt omnem virorum, equorúmque tranſitum reſpuant: ijdem brumalibus ferè temporibus luxuriantes, adiacentes agros, ad frugum refocillationem, vtili inũdatione irrigant, atque perfundunt. Quapropter indigenæ, vt reliquæ ſterilitatis detrimenta ſarciant, magnâ induſtriâ, vicinos amnium ripis agros exercent, qui perpetuis ſingulorum annorum ſatiuis reſtibiles, tantâ fœlicitate ſata excipiunt, vt triticum, ſiliginem, & quodcúmque frumenti genus, ſine multo arandi, occandíque labore, reddant. Ex montibus porrò profuſi amnes, quindecim, aut viginti, vt plurimum ſeptem aut octo leucarum à ſeinuicem diſtantiâ, in mare decurrunt, ſeſéque ſuper littora vſque adeò profundunt, vt omnem proficiſcẽtibus viam intercludant, niſi tignis, retibuſue, quæ in eum vſum cucurbitis, aut eius generis tomento, ſuffarta habent, tranſmittantur. hæc accola, aquis innatans, fune attrahit, atque alter conto protrudit: hoc modo incumbentem viatorem traducunt. Porrò Peruuini tribus potiſsimum gentibus diſtinguuntur, quarum ſingulæ plures ſub ſe populos, nominum varietate diſtinctos habent; plurimúmque inter ſe moribus differunt, diuerſis linguis diſcreti, frequenter inter ſe bella gerunt, aut depugnant, veterem ob irã. Veſtitus

omnibus

omnibus ferè idem, fœminæ laneâ veſte ad talos vſque propendente, mares induſiolo ad ſuras vſque, ſuperiecto pallio, vtebantur. Vario tamen capitum tegmine mirificè delectantur, eoque ſolo agnoſcuntur, & diſcerni poſſunt: nam ſinguli pro vſitato patriæ more faſciolis ſimplicibus, tornatilibúſque, aut verſicoloribus vtuntur. Peruuini mediocris ſtaturæ ſunt, tantóque breuioris, quanto æquinoctiali propius ſuccedunt. Indorum tamen cabalâ relatum eſt, apud promontorium Sanctæ Helenæ, gigantum immanium ſedem fuiſſe, qui quatuor virorum longitudinem æquarent aut ſuperarent, quorum ſuperbia dijs ingrata, hominibus exitioſa erat. Tantæ námque erant crudelitatis vt balenarum marinarúmque belluarum prædâ nondum ſatiati, triginta accolas raptos, infandis faucibus deuorarent. Horum ſimulachra apud Portum Veterem, ab Hiſpanis conſpecta ſunt. Indigenæ verò memoriam eorundem anniuerſarijs feſtis recolunt, & horrenda de eorum interitu comemorant: veniſſe cœlitus iuuenem, ſolis inſtar rutilantem, qui feroces proſequutus gigantes, inque eos, ignes & flammas eiaculatus (quæ ipſas penetrarint rupes) in cauâ valle omnes internecione deleuit. Iohannes Holuius, Portus Veteris præfectus, hiſce rebus auditis, cum admirabundus eo in loco fodi curaſſet, tátæ magnitudinis coſtæ erutæ perhibentur, vt balenarum potius quam hominũ videri potuiſſent, niſi ſimul erutæ

Gigantes olim in Peruuiâ.

caluariæ, humani corporis oſſa fuiſſe fidem feciſſent. Haud à vero alienum eſt, immaniſsimos crudeliſsimóſque tyrãnos, peruerſæ etiamnum Veneris ſcelere infectos, diuinâ irâ flagrante pari cum Sodomâ & Gomorrâ excidio, è medio ſublatos fuiſſe. Sed naturalem incolarum ſimplicitatem facilè mireris, quando ridiculas nobis negotiationes exercentes, vix inexhauſtas ſuas auri, argentíque gazas intelligebant, aut capiebant. gens alioqui per ſeſe inhumana, leuis, ingratáque, quæ nullâ honoris, aut ignominiæ cognitione ducitur, morum abſurditate inſignis: iam olim & carnibus humanis veſci, nullóque diſcrimine conſanguineis, extraneíſque iungi, matres ſororéſque inceſtis nuptijs copulare aſſueuerat. Caſtella locis altis, atque eminentibus muniebant, vnde leui de cauſâ inimicitias ciebant, capitaléſque exercendo, bella ducebant, captiuóſque iure belli mactabant, fœdámque in ventris ingluuiem mittebant. Arma illis erant, enſes, haſtile præpilatum, clauus ferreus, ſecuris aurea, aut argentea, funda, aliáque telorum genera. His libertatem ſuam multis ſæculis tutabantur, donec ab Titicacâ ſeu potius Intiticacâ lacu, Ingæ numeroſo exercitu Cuſconem occuparunt, duce Ingâ Zaphali, qui Cuſconicâ in vrbe, fixâ imperij ſede, deuictis incolis, breui circumiectam prouinciam perdomuit. Ingarum inſtitutis, populus ad ciuiliorem viuendi modum traductus eſt. nam & veſtimentis, & calceis vti accolas docuerunt, rudibúſque iam tum animis, immor-

immortalitatis opinionem iniecerunt. Inter hos longâ auorum ſerie ſuccedens Gynacaua, longiſsimè propagatis imperij finibus, Quitonicum regnum, in prouinciam redêgit. Huius regis opus, memorabiles illæ viæ, quæ ad perpendiculum directæ, è Quitonico agro, Cuſcum vſque perducebant, deraſis altiſsimorum montium cacuminibus, aut profundiſsimarum valliũ clauſis hiatibus. Via quæ mare propiùs ducit, ad ſingulorum dierum interualla, palatijs, horreiſque diſtinguebatur, in quibus veſtis, arma, cõmeatúſque reſeruabantur, venietéſque Ingæ cum Palatino comitatu, vniuerſoque exercitu, genialiter excipiebantur. Viæ latitudo viginti paſſus patebat, cuius latera perpetuo muro foſſâque, aut intercurrentibus riuulis, muniebantur. Sunt qui ſentiant præcedentium regum operâ, longo temporis interuallo haſce vias ſtratas, & communitas, à Gynacauâ tantùm refectas fuiſſe: quod à vero non abhorret; nam cùm trochleis cæteriſque fabrilibus ac mechanicis inſtrumentis deſtituerêtur, magno labore muro aggerenda erat terra, indè lapides in murum prouoluendi, excreſcentéque operis altitudine, maiorem in modum promouendus, eleuandúſque erat agger. Viæ iſtæ ad lineam directæ, neque collibus, neque montibus lacubúſque, aut ſtagnis vllis impediebantur. Sed Pizarricis Almagriciſque tumultibus, multis in locis interciſæ, libidine nocendi, aut mutuo metu. Habitatur prouincia magnâ vbique incolentium frequentiâ,

Memorabiles Peruuiani regni viæ.

Maritimæ regionis Coloniæ

vltra Hiſpanorum Colonias, quarum quinque in maritimâ ſiue planâ regione numerantur. Portus vetus, Sancti Michaëlis, Fanum Trugillum, Regum ciuitas, & Arequipa. Sed montana regio vrbium frequentiâ, hominum cultu, & ſoli aëriſque fœlicitate maritimæ præſtare creditur, regúmque peculiari ſede & procerum habitatione coli, frequentaríque conſueuit. Nam præter vberrimam frugum copiam, pluuijs iuuatur, & puteorum commoditate gaudet.

Montanæ regionis Coloniæ.

Infinitis quoque accolarum vicis, & Hiſpanorum quinque colonijs, celebratur: quarum prima æquatori proxima, Quito, hinc Leuantum, Guanuco, & Guamanga, alijs Sancti Iohannis de victoriâ. Harum omnium regina eſt Cuſco, hominum cultu, fodinarúmque opulentiâ cæteris omnibus ſuperior, quæ iam inde ab antiquis temporibus, magno procerum concurſu celebrata, totius aulæ & antiquorum regum domicilium erat; adeóque ſola inter omnes Peruanas prouincias, ante Hiſpanorum aduentum, vrbis formam faciémque habebat.

Cuſco omnium Peruuianarum ciuitatum præcipua.

Mediâ vrbe ſtat arx quadrata, ingenti lapidum mole conſpicua: quorum copia quantumuis vicinis ex montibus ſuppetebat, ijs tamen trahendis vehendiſque, cum iumenta deeſſent, magno & incredibili indigenarum ſudore in vnum locum tracti aut ijs ſuccollantibus comportati ſunt. Ager & frugum vbertate, aurearúmque fodinarum (quarum ingens illic eſt numerus) fœlicitate gratioſus, à cœli aëriſque temperie mirificè commendatur.

Intiticaca lacus.

Cuſcones peculiari linguâ vtuntur, quæ poſt Gynacauæ victoriam, cunctis ſub vnam poteſtatem redactis, aulica & præcipua haberi cœpit, eâque proceres vtebantur, & ius dicebatur. Vltra Cuſconem eſt Intiticaca lacus, quem rapidiſsimus amnis, aquarum in magnum ſeſe ſpatium effundentium abundantiâ efficit, deinde velut intolerabili onere ſolutus, in priſtinas aluei ſui anguſtias rediens, iterúmque velut ante illabentium amnium mole increſcens, in alterum, ſed minorem lacum prorumpit, laxatúſque tantæ molis incubitu, obſcuro exitu euaneſcit, in occultos, vt credi par eſt, ſpecus ſubſidens, aluei abſorpti ſubterraneo cuniculo, in pelagus tranſmiſſus. Vlterius Collaones & Charchantes habitant, fodinis & fontibus argentei fluuij, quem Platam vocant, nobiles. Plata, ſiue Argyropolis, Hiſpanorum eſt colonia, non tam ciuium copiâ, quàm incredibili opulentiâ celebris. Sed omnium præcedētium fodinarum famam ſuperauit Potoſsiacarum venarum vbertas, quæ adeò breui tempore inclaruêre, vt multis alijs deſtitutis, ad has magno foſſorum numero decurſum ſit. Peruani quantumuis nullâ veri Dei cognitione ducerentur, de hominis tamen creatione, de diluuio, & vltimo terræ excidio, opiniones quantumuis ridiculas commemorabant: ſed iam Dei benignitate, euangelij gratiâ donati, eadem nobiſcum ſentiunt, & ſub potentiſsimi Philippi Hiſpaniarum regis dominio ac poteſtate, fœliciter conquieſcunt, vt abſonum mihi

Equi Peruanis ante Chriſtianorum aduentum incogniti.

videatur, aliquid de illorum vetuſtis erroribus, ſacrificijſque referre. Illud magis memorabile eſt, quod in tantâ omnis generis animantiũ multitudine, per vniuerſum nouum orbem, ante Hiſpanorum aduentũ, equorum vſus, imò forma, Occidentalibus fuerit incognita. Horum defectum, ouium copiâ natura ſuppleuit, quæ camelis perquàm ſimiles, præter toroſi pectoris ſtrumam, equorum magnitudinem adæquant, ſed ad bellum viribus inutiles: virum tamen in terga ſublatum, per aliquot paſſuum millia vehũt, ſed ſi feſſæ vrgeantur, inſidentes, ore conuerſo, fœdo odore halitúque conſpurcant, quod ſi ſarcinis onuſtæ grauentur, in terram proiectæ, nullâ verberum vehementiâ propelli poſſunt, niſi clitellis exonerentur. Harum ouium inequitationibus, furtum Diabalicum admiſſum eſt, cuius meminit Petrus Cieça. cap. 39.

Oues Peruanorum.

In Peruniâ fodinarum aurearum abundantia.

Vltra aliarum omnium rerum abundantiam, aurearum argentearúmque fodinarum totâ paſsim Peruuiâ ingens eſt copia, neque vlla penè colonia, quin apri venis ſplendeſcat. Et præter fodinarum incredibilem multitudinem, flumina hîc quoque aurifera, quæ grumis areniſque rutilantibus, aureo profluxu decurrere videntur, teſte Apollonio. Fert & cinnamomũ, in regione Sumacide extat arbor, lauri frondibus perquàm ſimilis, fructus baccæ ſunt, in folliculis tenui corticum circuitu concluſæ, eæ cum folijs ac radice, arboris cinnamomi odorem, ſaporem, ſubſtantiamque habent, ſed his longè præſtantius cinnamomum

Cinnamomifera regio.

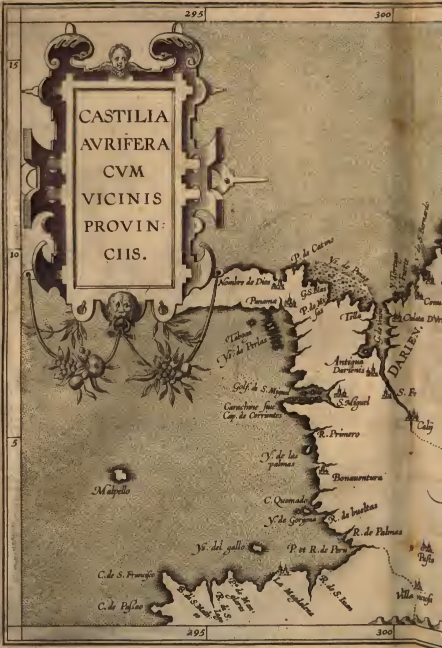
præbent

præbent eandem folliculorum cortices circunductæ. harum arborum magna hîc paſsim creſcit copia ſylueſtribus in locis, ſolo terræ aëriſque adiumento ſuſtẽtata, præſtantiores tamen habentur arbores, quæ peculiari curâ in hortis enutriuntur. Garcias ab Horto libro primo capite 15. Simplicium apud Indos naſcẽtium, negat cinnamomiferam arborem in Americâ reperiri: ſed aliam ſui generis eſſe tẽſtatur. Cinnamomiferæ huius regionis tractum, Conſaluus Pizarrus, multis conflictatus ærumnis detexit. Cuius expeditionis occaſione totius maragnoni curſus, ocíſsimè ab ipſis fontibus cognitus patuit. Is in Quitonicis Cuſconicíſque montibus ortus, multis effectis meandris rapidiſsimo curſu in mare defertur, tantâ incumbentium ruentiúmque aquarum mole, vt per quadraginta amplius paſſuum millia, ſuperatâ maris ſalſedine, dulces latices præternauigantes experiantur. Pizarrus cum relictâ Cocâ, barbarorum municipio, ad ingentem hunc fluuium, multis difficultatibus penè expugnatus perueniſſet, vt vtrâque amnis ripâ liberè vti poſſet, nauigium magnâ induſtriâ infinitóque ac penè incredibili labore conſtruxit, quo cum aliquamdiu vſus eſſet, Franciſcum Orellanum naui ad expediendos commeatus præmiſit, deſignato loco vbi ſeſe præſtolari vellet. Sed Orellanus à Conſaluo digreſſus, ſiue rapidiſsimi fluuij impetu abreptus, ſiue æmulus, & noui decoris auidus, incredibili celeritate, ad immenſi huius amnis oſtium, quod ſeptentrionem verſus

Franciſcus Orellanus.

verſùs influit delatus eſt, veliſque, nuſquam exſpectato Conſaluo ſocijſque, in Hiſpaniam contendit, huius prouinciæ præfecturam depoſcens, Amazones, multáque alia affingens, vt voti compos præfecturam auferret. Orellani fluminis oſtium quidam multis terrarum ſpatijs, à Maragnoni oſtio abeſſe volunt: ſed nouiſsimis nauigationibus compertum eſt, vtrumque fluuium ad Picoræ confluentem coire, iunctóſque multis effectis inſulis, in mare decurrere, quod non abs re hîc monere viſum, & priorem opinionē exempli cauſâ, primâ tabulâ exhibuimus. Maragnoni *Thus Maragnonum.* Orellaníque ripa, thuriferis arboribus conſita, thus profert quod à loco Maragnonū paſsim vocatur. In hac prouinciâ ciuilibus Hiſpanorum armis in mutuam perniciem ſæuitum eſt, quæ prouinciam multis in locis deformarunt, & Indianorum ingentem numerum abſumpſerunt. Sed hæc ab alijs latius.

CASTI-

CASTILIA
AVRIFERA
CVM
VICINIS
PROVIN:
CIIS.
295
300
15
10
5
P. de Catino
Nombre de Dios
Panama
G. S. Blas
Tella
DARIEN.
Antiqua Darienis
Taboga
Ys. de Perlas
Golf. de S. Miguel
S. Miguel
S. Fe
Caracheine sive Cap. de Corrientes
R. Primero
Y. de las palmas
Bonauentura
Malpello
C. Quemado
Y. de Gorgona
R. de bueltas
R. de Palmas
Ys. del gallo
P. et R. de Peru
Pasto
C. de S. Francisco
La Magdalena
R. de S. Iuan
Villa viciosa
C. de Passao

305
310
7
15
10
5
C. de la Vela
Porrete
Aruba
Curacao
Zamba
Cartagena
Rio grande
CASTILIA
DEL
ORO.
VENESVELA
Laguna de Venezuela
REGNVM.
Venez uela
Mompox
Merida
Pamplon
Marequita
Tunxa
Decorrere Rio
Calij
Antiochia
Ancerma
S. Fee
BOGOTA
Victoria
Popayan
Timana
Pasto
REG=
NVM.
Tocayma
Cartago
ANDALVSIÆ NOVÆ PARS.
305
310

CASTILIA NOVA, SIVE AVRIFERA.

BRasiliæ, Peruuianiſque terris obijcitur Indicæ continentis vaſta, & latè patens regio, plurimis diuerſiſsimiſque regnis, ac populis habitata: Nam & Vrabam, Beraguam, Darienem, Popeianam, Cartagenam, Sanctam Martham, Beneſuelam, & quas ſequenti tabulâ exhibemus, Andaluſiam nouam, Pariam, Cumanam, & Cubaguam vnionum piſcatione diuitem continet. Meridiei tractus Braſiliæ, Peruaniſque regnis cohæret, à tribus reliquis partibus, Oceani vndis pulſatur, & quà ſeptentrionem verſùs inclinata prominet, ex aduerſo Cubæ Hiſpaniolæ, & Boriquenæ littora reſpicit: dehinc ſenſim extenuatis littoribus, circa occidentis latus in arctum cogitur tellus, exiguóque adeò concluditur Iſthmo, vt ambo *Indicæ continentis Iſthmus* penè inter ſe committantur maria, perruptiſque naturæ catarractis, pacifici maris vndis Septentrio miſceri velle videatur. Tota Iſthmi latitudo octodecim aut ad ſummũ viginti paſſuum millia patet, ſed erumpentibus vndique fluminibus, multis in locis laciniata terra, Iſthmum magis coarctat, ſic vt fontes Chagri fluminis, quatuor tantum millibus à mari abſint. Huius bimaris Iſthmi anguſtiæ Mexicanum regnum, Nicaraguam, & Iucatanas terras, aliáſque ſeptentrionalis Americæ regiones, auſtralibus prouincijs

vniunt, atque coniungunt. Iſthmi huius fauces obtinent Panama, & Nominis Dei ciuitas, quarum vtraque, orientis & occidentis opes, Europæis vtili commercio tranſmittit. Chriſtophorus Columbus tertiâ ſuâ nauigatione, Indiæ continentem primus mortalium attigit: Dehinc funeſtis Hoiedæ & Niqueſæ calamitatibus, ac Darienſium diſcordijs infamis, ſcena miſeriæ humanæ videri potuit. Regionem auri venâ diuitem eſſe, Columbi, & aliorum multorum relationibus conſtat, neque fodinis tantum vtilem, ſed fluuijs aureas arenas, grumóſque voluentibus abundantem, parum alioqui fertilis, licet maizium quibuſdam in locis proferat. Olim nudi incedebant, mulieres veſte lineâ ad genua vſque prominente tegebantur. Domus erant perquàm amplæ, vt interdum in vno vico, duæ aut tres tantum manſiones reperirentur CC, aut CCC. hominum capaces. Gens bellicoſa, arma illis arcus, ſagittæ, & lanceæ, ſagittas veneno inficiunt, lethaliáque vulnera ingerunt. Supra modum crudeles, non tantum inimicos bello perſequuntur, & capiunt, captóſque fœdis menſis deuorant, ſed ſtolidæ vindictæ cupiditate amentes, captiuas in ſpem prolis matrimonio iungunt, captiuiſque, quos ad geniales dapes ſaginant, ſororũ affiniúmque puellarum coniunctionem indulgent, vt prognatos ex tali copulâ liberos, tanquam hoſtium ſuorum viſcera, cum lubet diſcerpant ac deuorent. Dei cognitionem nûllam penitus habebant, de animæ verò mortalitate ac im-

Fatuum vindictæ ſtudium.

ac immortalitate, non idem omnes ſentiebant: nam quidam omnia continuo naturæ ordine viciſsim naſci ac interire, vitæque finem animæ quoque interitum ſtatuebant: alijs perſuaſum erat, animas poſt mortem deferri ad certum conſtitutum locum, vbi ſuauiter degerent, continuâque ludendi, edendíque voluptate tenerentur. In vniuerſum tamen gens ſupra modum procurandis ſepulturis dedita, aurum ac gemmas, plumas verſicolores, ac alia quoque præcioſiora cum defuncto recondebat. Quibus verò animæ immortalitas perſuaſa erat, etiam panem, & potum, & veſtes addebant. Sed iam euangelicæ lucis gratiâ, & antiqua crudelitas, & incredulitas deferbuit, euangeliúmque Catholicorum Regum piâ curâ, illis in partibus per Antiſtites & ſacerdotes magno cum fructu propagatur, erectis paſsim eccleſijs & Archiepiſcopatibus. Vraba iuſſu Ferdinãdi regis, Caſtiliæ aureæ ſiue auriferæ nomen tulit, limites eius à Panamâ Antiochiam vſque pertingunt, & vltra. Regio vaſta, multis fluminibus, multóque auro abundat: ſed perpetuis pluuijs fœda, & inſalubris. Sequitur Popeiana prouincia, in meridie ad Peruuiæ vſque fines excurrens, in Septentrione fluuio Sanctæ Marthæ finitur. Sanctæ Marthæ prouinciam Rodericus Vaſtidas, anno M.CCCCC.XXIIII. detexit. Secundum hanc Beneſuelæ regnum; vtraque prouincia multâ auri venâ diues. Smaragdorum queis nihil viridius vident oculi, hic quoque prouentus.

Caſtilia aurifera.

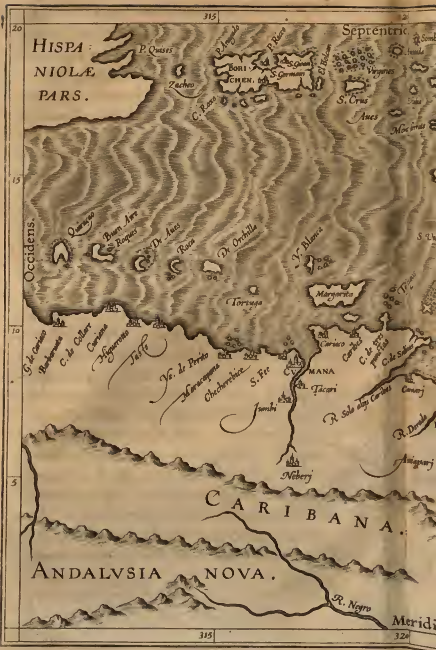
Popeiana.

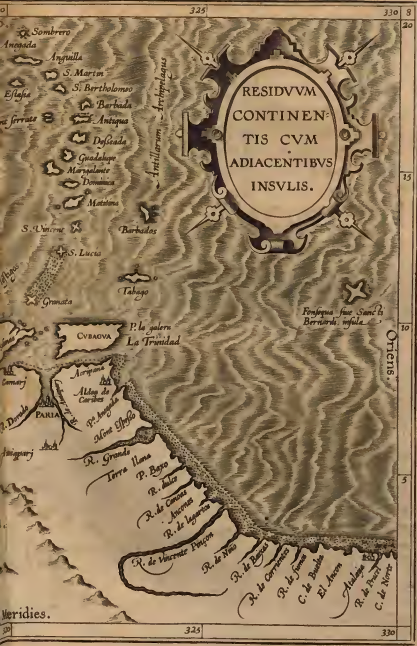
Smaragdorum ſectura.

Doctor Gonſales Ximenius aduerſo flumine mediterranea penetrans, primus in notitiam Smaragdorũ deductus, cum ex locis mediterraneis, æquatori vicinis adferri didiciſſet, continuatâ aduerſi fluminis nauigatione, ad Bogoti regnũ deuenit, à quo, edoctus fodinas haſce vlterius inquirendas, terreſtri itinere, ad Smaragdorum rupem deductus eſt, tulitque mille octingentos ingentes Smaragdos: Cuius detectionis famâ, ingentes diuitias & nominis claritatem ſibi conciliauit. Poſtmodùm in multis Peruuiæ alijſque locis æquatori vicinis, paſsim Smaragdorum ſectura frequẽtata eſt, honor tamen eius rei penes inuentorem Ximenium manet. Miraculo eſt arbor huius continentis, Punicâ arbore maior, ex quâ factâ inciſione, laudatiſsimum balſamum deſudat, tanto laudatius, quod non decoctionibus, ſicuti in Hiſpaniâ nouâ, ſed inciſionibus naturali arboris defluxu colligatur, deficientibúſque AEgypti ſeptis, in occidentalibus partibus enatum inueniri haud temerè miramur. Adeò vt ſi Monardo Hiſpalenſi medico credimus, etiam ſi nihil aliud in Occidentem nauigationes nobis attuliſſent, non inutilis fuiſſet Hiſpanorum labor, quum Balſamum hoc AEgyptiaco balſamo nõ ſit inferius, ſi mirabiles eius effectus & vtilitates conſideremus, quando ad ea omnia ad quæ AEgyptiacum olim adhibebatur, Indicum hoc balſamum ſit efficax, vt idem author libro. 3. ſimplicium medicamentorum ex Indiâ allatorum teſtatur.

Balſamum India Occidentalis.

PARIA

315
Septentrio
HISPA-
NIOLÆ
PARS.
P. Quises
Zacheo
BORI-
CHEN.
S. German
S. Crus
Virgines
Aues
C. Roxo
15
Occidens.
Quiracao
Buen Aire
Roques
De Aues
Roca
De Orchilla
Y. Blanca
Margarita
Tortuga
10
G. de Cariaco
Barboruata
C. de Collare
Cariana
Higuerotto
Tasto
Ys. de Perito
Maracapana
Chechorebice
S. Fee
Cariaco
CV
MANA
Tacari
Jumbi
Neberj
R. Solo aliys Caribes
5
CARIBANA.
ANDALVSIA NOVA.
R. Negro
Meridi
315
320

325
330
Sombrero
Anegada
Anguilla
S. Martin
S. Bertholomeo
Eſtaſia
Barbada
Antiqua
Deſeada
Guadalupe
Marigalante
Dominica
Matitina
Antillarum Archipelagus
S. Vincent
Barbados
S. Lucia
Tabago
Granata
RESIDVVM CONTINENTIS CVM ADIACENTIBVS INSVLIS.
Fonſeca ſiue Sancti Bernardi inſula
Oriens.
P. la galera
La Trinidad
CVBAGVA
Aldea de Caribes
PARIA
Camarj
Mont Eſpoſo
R. Grande
Terra llana
P. Bazo
R. dulce
R. de Canoas
Ancones
R. de lagartos
R. de Vincente Ponçon
R. de Nuo
R. de Corrientes
El Ancon
Atalaya
C. de Norte
Meridies.
325
330

PARIA ET CVBAGVA.

TOTVM hoc Cumanæ Pariæ & Cubaguæ littus, à Chriſtophoro Columbo detectum & perluſtratum, vnionum margaritarúmque piſcatione perquàm celebre eſt. Cubagua Orientis lateri adiacet, nullo frugum prouentu beata, lignorum & aquæ dulcis cumprimis penuriâ premitur, *Cubagua.* ligna ex Margaritâ inſulâ, aquam ex Cumanæ regionis oſtijs petunt. In Pariâ paſsim ingentia coccinei ſiue braſilici ligni nemora lucúſque: arbores ipſæ in non credibilem altitudinem excreſcunt: fama eſt pleráſque vix ſedecim virorum brachijs concludi aut complecti poſſe. Gignit hæc regio & caſsiam fiſtulam. Hiſce in partibus reperitur monſtroſum illud animal quod vulpino roſtro cætera ſimiam ferè refert, ac ſi quando aliò proles tranſferat, vtero exteriori in modum crumenæ inuolutas defert. Domos habent ligneas palmarum folijs contectas. Rebus familiaribus intentæ mulieres, agriculturam exercent. Viri arma tractant, aut venationibus indulgent. Statis anni temporibus totum hoc Cubaguæ & Pariæ littus rubreſcere autumant, quod florentium generantiúmque oſtrearum ſignum eſſe volunt. Sequitur Pariæ, Cumanæ, & *Paria Cumana Maracapana.* Maracapanæ ora. Pariæ littus tantâ gratiſsimorum odorum ſuauitate fragrat, vt renaſcentis veris patria iure cẽſeri poſsit. Cumanæ Pariæque regionis incolæ,

ebrietatibus tripudijſque ſupra modum dediti, olim nudi incedebant: animæ immortalitatem credebant, eaſquè poſt obitum ad viridantes ſecretóſque elyſios campos deferri ſentiebant, vbi genio indulgeant, continuiſque compotationibus atque tripudijs tempus traducant: quinimo animas vocantes reſpondentéſque ſeſe audire perſuaſum habebant, ſi quando in cauis vallium penetralibus Echus vocem percipiant: ſed quàm verè Echo aëris & linguæ filia verba aliena inſequitur, vocémque ſine mente gerit, tam à vero Cumanorum abeſt ſententia. Ad meridiem tendentibus

Andaluſia Noua.

occurrit Andaluſia noua, Bogoti regno vicina, & Smaragdorum prouentu nobilis. Carybana deinde Carybum anthropophagorum patria originaria, vnde tanquam ex equo Troiano, per vniuerſum occi-

Carybes.

dentem inſuláſque vicinas, certiſsima humani generis peſtis inundauit. Efferum & ſanguinariũ hoc hominum genus, nullis commercijs nulliſue blanditijs allici aut demereri vnquam potuit, ſed innatâ crudelitate conſtanter humani ſeſe generis hoſtes ferunt & profitentur, multâ humani ſanguinis ſiti, fœdiſque dapibus, quas auidè appetunt & in ventris ingluuiem demittunt, infames. Quæ lues vniuerſum occidentem peruagata, ingentem illis populis terrorem intulit, tantúmque crudelitatis opinione valuerunt, vt cẽtum Indiani viſis decem Carybibus, extemplò fu-

Curiana regio.

ga ſibi conſulerent. In occidentali limite huius tabulæ, conſpicitur Curiana, vbi in commercijs exploratorij

ſiue

ſiue lydij lapidis, ac ſtateræ ponderúmque auri vſum, Hiſpani magnâ cum admiratione inuenerunt. Curianæ Pariæque littora multis vndique inſulis cinguntur, & ſeptentrionem reſpiciẽtibus Antillarum inſulārum Archipelagus occurrit, inter quas Dominica, Matitina, Guadalupa & aliæ vicinæ. Ab hoc tractu ad Occidentem proſpicientibus Borichenæ, ſiue Sancti Ioannis inſula apparet, vulgo à portu diuite, propter diuitem auri venam, quam inexhauſtis profert generoſa metallis. Inſula in longitudine porrigitur ad quinquaginta penè milliaria, in latum patet duodecim aut ſeptendecim, maxima latitudo octodecim penè miliaria germanica comprehendit. In inſulæ meditullio montem eſſe autumant, ex cuius radicibus totius inſulæ flumina ſcaturiunt. Cairabonus fluuiorum maximus, ad ſeptentrionem decurrit, cúmque omnes aureis glareis arenîſque fluant, ſeptentrionale tamen latus generoſioribus fodinis commendatur. Meridiana pars portuoſior, frugibúſque beatior, maiziũ cæteráque neceſſaria vitæ producit. Columbus ſecundâ ſuâ nauigatione hanc inſulam detexit; ſed Iohannes Pontius Legionenſis pacificatâ prouinciâ inſulanos domuit, & Caparram in Septentrionali parte ædificauit, ſed relictâ Caparrâ propter ingentem aëris inſalubritatem, conuerſâ ad occidentem habitatione, Guanica, iuxta ingentem inſulæ ſinum in fronte occidentis, habitari cœpit, anno à nato Chriſto M.CCCCC.X. ſed propter inſectorum mole-

Inſula S. Iohannis à portu diuite.

moleſtiam, citò quoque deſerta, & monſtrante Sotto Maiore, Aguadam Coloniam deduxerunt. Anno M.D.XI. Borichinienſes rebellarunt, vocatiſque in auxilium Carybibus multos Hiſpanorum obtruncarunt, ſed mox victi & in ordinem redacti quieuêre. Hoc tumultu memoriæ proditum eſt, Berezillum canem ſtipendia meruiſſe, multóſque inſularium dilaceraſſe.

Berezillus canis ſtipendiarium.

HISPA-

305
306
307
308
309
21
20
19
18
17
16
CVBÆ
INSVLÆ PARS
Cubanaca
Baracca
Tortuga
Vallis Paradiſi
HISPA
NI
P. S. Nicolao
Caymito
Guanaba
Yaguana
Xaragua
S. Julian
OCCI.
GVACAYARIMA
C. Tiburon
Nauaca
Cauana
Yaquimo
Hermanos
Cayo
C. de lobos
Beata
Alto velo
MERIDIES
305
306
307
308
309

HISPANIOLA
INSVLA.
310
311
312
313
314
21
20
19
18
Anumane
S.Thome
Mons Christi
Isabella
P.Plat
C.Franco
C.Capis
S.Iago
S.Ioan
Samana
R.Iuna
Vega
CAISCIMV
LA.
C.del Engaño
C. de Ciguey
San. Dominico
Ygueij
Asua
C. de S.Raphael
Puert. de Nigua
S.Catharina
Saona
Mona
IDIES
ORI.

HISPANIOLA.

HISPANIOLA prouinciarum totius occidui orbis antiquiſsima, Cancri tropicum inter & æquinoctialem circulum ſita, ab oriente ad occidentem in longum porrigitur. Oriens clauditur longo inſularum agmine, ab occidente Iamaicam & Cubam reſpicit: quâ in latum protenditur ad ſeptentriones aut Auſtrum inclinat. Septentrionis latus ad Cancri tropicum fertur; à meridie quantumuis longo ſatis interuallo, occurrit continens terra Auriferæ ſiue Nouæ Caſtiliæ. Hanc inſulam primâ nauigatione Chriſtophorus Columbus detexit, anno reparatæ ſalutis milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſecundo; habitatoribúſque frequentem inuenit. A barbaris Hâitti dicebatur, propter montium aſperitatem, interdũ etiam Quiſqueia & Cipangi, à primis occupatoribus vocata eſt. Hos barbarorum Cabalicæ memoriæ ex Matininâ Inſulâ, quam alij S. Crucis terram vocant, veniſſe memorant. Nam cum ciuilibus factionibus inter ſe diſsiderent, & vna pars acri prælio attrita eſſet, victi relictâ victoribus auitâ inſulâ, cum liberis & coniugibus nouas quærẽtes ſedes, ad exiguam inſulam in fluuij oſtio delati, gaudentes in terram exilière; egreſsíque cum maiorem ripam detexiſſent, admirantes terræ illius amplitudinem, Quiſqueiam patriâ linguâ nuncupauêre, propterea quod illam totius vniuerſi, aut totũ,

Hiſpaniola detectio.

Origo primorum habitatorum.

Nominis ratio.

aut partem maximam reputarent, cúmque progreſſi, ingentium aſperrimorúmque montium crepidines conſpexiſſent, Hâitti, hoc eſt, aſperam dixêre. Cipangi quoque nomen poſtea tulit, à ſimilitudine montium quos in patriâ habuerant, quorum deſiderio totam inſulam Hâitti nomine ſignarunt: eoque effectum eſt, vt Columbus primâ ſuâ nauigatione cum Cipangi & Cibai mentionem audiſſet, ad Zipangri orientis inſulam ſe delatum putaret. Accidit hæc trãſmigratio vltra centum annos ante Columbi aduentum. Sed Columbus diminutiuo Hiſpaniolæ nomine illam inſigniuit, diſsimili prorſus ratione ac barbari, qui ex Paraâ Matitinâ in ingentem hanc terrã commigrantes, propter amœnitatem & amplitudinem Quiſqueiam vocitarant, quaſi parua foret præ Hiſpaniâ, ex quâ ipſe nauibus aduectus erat. Exigua terræ diſtantia, ab æquinoctij circulo efficit, vt exigua illic toto anno dierum noctiúmque ſit diuerſitas. Cum cancrum ſol percurrit, continuus penè lucis vſus, mira illic aëris temperies, quando neque calor immenſus, neque frigus immodicum, quantumuis in quibuſdam montoſis partibus, vbi altiſsimarum rupium moles conſpiciuntur, frigora intentiora ſentiantur. Toto anno arboribus hic ſuus ſtat honos, neque defluunt folia, niſi noua ſubnaſcantur, frutices, herbæ & legumina, quæ ex Hiſpaniâ huc importantur, mirâ fertilitate luxuriant, breuique temporis ſpatio adoleſcunt. Frumentum in locis montanis frigidioribúſque

melius

melius prouenire, experientia docuit. Regio eſt portuoſa, & multis fluuijs irrigua; præcipuam tamen & amœnitatem & commoditatem inhabitantibus præſtant quatuor ingentia flumina, quæ in ipſo inſulæ vmbilico, delapſa ex altiſsimorum montium iugis, in diuerſiſsimas mundi partes abeunt: Iuna ad orientem, ad occidentem decurrit Attibunicus, Iacchus ſeptentrionalibus, Nâibus meridionalibus aquis miſcetur, ſic vt quadripartitò inſula diuidatur. Sed quo tempore Columbus primùm eo delatus eſt, quinque potentiſsimi reguli ſiue Cacici, quibus minores parebant, inſulam obtinebant. Orientalem inſulæ partem tenebat Caiagoia, mediam inſulæ planitiem Guarionexus occupabat, Occidentalem partem & Xaraguã Beheccius regulus obtinebat, Guacanarillus Borealis partis dominus erat. Septẽtrionalia hæc littora Chriſtophorus Columbus primâ ſuâ nauigatione detexit, ictóque cum Guacanarillo fœdere arcẽ erexit, præſidióque XXXVIII. virorum cõmuniuit. Reliqua montana occupabat Caonabus, regulorum omnium potẽtiſsimus. Inde prouincia in quinque partes aut præfecturas à quibuſdam diuidi cœpit, harum partium prima, quæ orientalem inſulæ partem reſpicit, Caizimu, id eſt principiũ, vocatur, cuius fines à primâ & vltimâ orientis fronte, ad Ozamam vſque fluuium, in cuius ripâ Sancti Dominici ciuitas exſtructa eſt, producuntur; in Septentrione Haitti montibus & Iunâ fluuio terminantur. Secunda in meditullio inſulæ, Huhabo

Inſula diuiſa per flumina.

Inſula per præfecturas diuiſa.

incolis dicitur. Tertia pars occidentem ſolem reſpicit, vocatúrque Quiſqueiorum linguâ, Caiabo ſiue Caihabo. In Septentrione Cibauijs montibus, & Iaccho flumine terminatur, & ad Naibæ vſque fluuij fontes excurrit. Bainoa ſeptentrionalia tenet, à Caiabo ad inſulæ vſque finem occidentem verſùs ſeſe extendens, reſiduum totius inſulæ Guacayarima, hoc eſt, finem, tanquam poſteriorem, & magis arctam ſeu ſtrictam inſulæ partem appellauêre. Sed hæc barbarica nomina nunc parum frequentantur, ſucceſſu temporis nouis ſubinde impoſitis aut vſitatis. Inter cætera huius inſulæ admiranda, in orientali parte editiſsimóque mõte conſpicitur ſpelunca, quingentis haud ampliùs paſsibus à mari diſtans, cuius introitus portam alicuius magni palatij refert, in hoc ſpecu per denſos ſubterraneóſque meatus, ingenti impetu flumina per quinque millium ſtadiorum ſpatium ferri audiuntur, tanto ruentium aquarum ſtrepitu, vt qui propius acceſſerit, ad tempus ſurdeſcat. Hæc aquarum confluentia in lacum ingentem concreſcit, in quo Charybdes Syrtéſque, vndarum breuibus infeſta loca. Eſt præterea in Bainoâ ingens lacus, Indi Haguelgabon, noſtri mare Caſpium vocant, is infinitis vndique fluuijs auctus, nunquam tamẽ excurrit aut exoneratur, ſed cuniculo abſorbetur: haud varijs coniecturis creditur rupes haſce ſpongioſas, per ſubterraneos meatus maris aquam recipere, quod ibidẽ multitudo marinorũ piſcium inueniatur, & aqua maris ſalſugine infecta tota muriatica

Mare Caſpium.

ſit.

ſit. Subterraneum hoc mare ventis agitatum, ſæpe multas Indianorum lintres ſiue canoas demergit. In huius lacus medio inſula Guarizanea conſpicitur, piſcationibus frequẽs. Alij inſuper quantumuis minores in hac inſulâ ſunt ſalſi lacus, eſt quoque Maguanus lacus, præſtantiſsimis aquis nobilis. ſalis hic quoque ingens prouentus, nam & in montibus, inſtar criſtalli limpidi effoditur. Vltra ſupradictos lacus, ingens etiam fluuius in mare ſalſus decurrit, quantumuis dulcis aquæ infinitis riuulis fontibúſque auctus. Auriferam fuiſſe, iam inde à Columbi temporibus repetitæ nauigationes demonſtrant. Gonzales Mendocius totum orientale inſulæ latus præter ſeptentrionalia littora, auriferis fluminibus decurrere teſtatur. Fama eſt Cibauijs in montibus, tam vehementes luxuriantéſque auri venas prouenire, vt inſtar plantæ vineæque è terra prorumpant, aut excreſcant: quod in Hungaricis quoque fodinis, vſu veniſſe relatum, nemo miretur, quando haud ita dudum infanti ſeptenni in Sileſiâ aureum dentem natum, multorum teſtimonio conſtet. Incolæ naturâ ocioſi & deſides, victum ſine labore parabant, piſcationibus dediti, nudi incedebant. Rerum omnium vnum motorem inuiſibilem credebant, cætera erroribus inuoluebant: ſed diuinâ præueniente gratiâ, in euangelicæ veritatis lumine ſuauiter conquieſcunt. Procedente tempore ſacchariferis eò tranſlatis arundinibus, fabricatiſque molis terendis cannis, inſtitutiſque officinis,

Aurearum venarum ubertas.

Dens aureus Sileſij pueri.

officinis, ingens ſacchari prouētus, & ſecundum fodinas, præcipuus eſſe cœpit. Inſulæ caput, Sancti Dominici ciuitas, cuius occaſione tota inſula vulgariter Sancti Dominici nomen tulit. Illic regius ſenatus, & Archiepiſcopalis ſedes, quinque ſodalitijs ſiue monaſterijs celebris. De huius inſulæ ſitu, mirandíſque aut nouis, qui plura requirit, adeat Domini Petri Martyris decades Oceanicas, præcipuè decad. 1. lib. 3. & decad. 3. lib. 7. 8. & 9. Thomaſij Porchaccij librum de inſulis, & Gonzalis Mendoçæ Sinarum Hiſtoriam part. 2. lib. 3. cap. 3.

CVBA

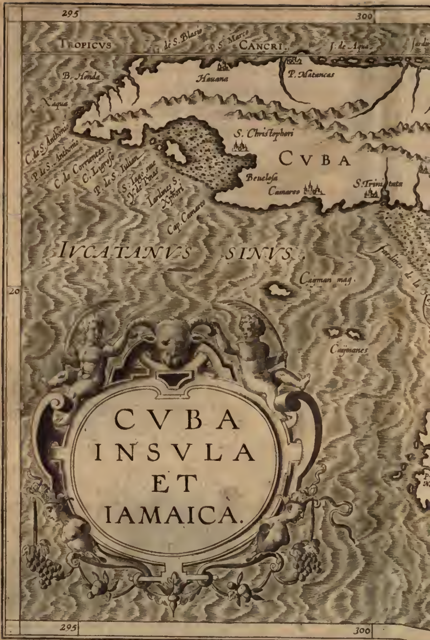
CVBA ET IAMAICA.

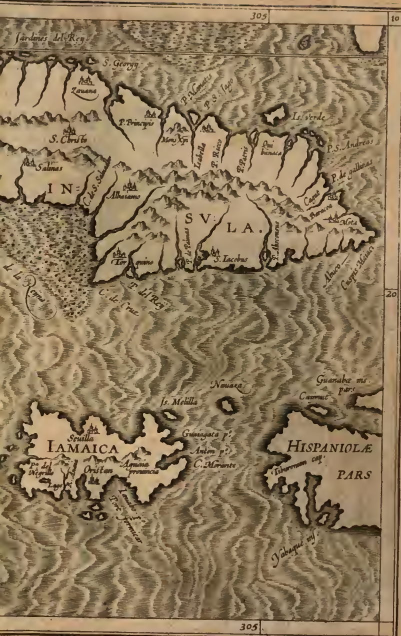
CVBA ex maioribus occidentis inſulis, ab oriente ad Occidentem ſolem vergit haud ſecùs atque Hiſpaniola, cui ab oriēte contigua eſt. Occidens Iucatanas terras, Mexicanum, & Guaſtacanum fretum deſpectat. Septentrio cancri tropicum contingit. Meridies Iamaicam ac indè terram firmam Indicam, quantumuis longo ſatis interuallo, reſpicit. In longitudine maior eſt Hiſpaniolâ, latitudo non reſpondet, ſed tamen quà maxima eſt, Hiſpaniolæ latitudinem penè æquat. In inſulæ circuitu multi paſsim ſcopuli nauigantibus formidabiles cernuntur: nam à Septentrione ingens Carybdis vrget, aquarū incertis vorticibus metuenda, & Auſtrale latus quà Iamaicam aut Iucatanum littus ſpectat Iardinorum ſcopulis infeſtatur. Columbus hanc inſulam ſecundâ ſuâ nauigatione, Iohannam nominauit, ſed ab incolis Cubam vocari intellexit: poſtea iuſſu regis Ferdinandi (cuius auſpicijs detecta erat) Ferdinandinæ nomen tulit. Sunt qui A. & O. vocatam dicant, ſed hoc nuſquam deprehendi: Portui ſanè à Columbo huiuſcemodi nomen inditum, teſtantur genuini illius temporis ſcriptores. Regio montibus aſpera, & ſyluis horrida, ſed fluminibus irrigua, dulcibus ſalſiſque ſtāgnis frequens, vnde hîc quoque ſalis copia: eſt & auraria, nam & montes affatim auri præbent generoſis ſecturis, & flumina aureis paſsim

arenis

arenis fluunt. Sex vrbibus habitatur, quarum metropolis Sancti Iacobi colonia flumine portúque inſignis, reliquæ ciuitates parum habitatæ perhibentur. Miraculo eſt conuallis quindecim paſſuum millibus à Sancti Iacobi fano diſtans, ingentibus ſaxeíſque globis repleta, ita ludente naturâ ac ſi mancipiorum operâ eò conuecti eſſent. Vlterius orientem verſus progrediendo, apud portum Principis, fons bituminoſus aſsiduè picem euomit. Serpentes, quorum hic ingentium copia, in delitijs olim fuiſſe memorantur. Incolæ, quo tempore inſula detecta fuit, nudi incedebant, ſicut in Hiſpaniolâ, & vt vno verbo concludam, omnia naturalia atque exotica ibi reperiuntur aut creſcunt, quæ in Hiſpaniolâ proueniunt. Ipſa gens naturæ benignitate contenta, neque meum neque tuum aut exitialem pecuniam nouerat, ſed omnia in communi poſsidebat, ſicuti ſolem & aquam natura ex æquo omnibus largitur: apertis itaque viuebant hortis, & ſine legibus ſuaptè naturâ rectum colebant, tantum euangelij lumine deſtituebantur, quod nunc illis diuinâ benignitate illuxit.

IAMAICA

295
300
TROPICVS
CANCRI
B. Honda
Hauana
P. Matancas
Xaqua
S. Christophori
CVBA
Camareo
IVCATANVS SINVS
Cayman mag.
Caymanes
20
CVBA
INSVLA
ET
IAMAICA.
295
300

305
10
Jardines del Rey
S. Georgij
Zauana
P. Principis
P. S. Iago
Is. verde
S. Christo
Salinas
IN
SV LA.
P. Ricco
Isabella
P. S. Andreas
P. de gallinas
Baracoa
S. Iacobus
P. del Rey
C. de Cruz
20
Nauaza
Is. Melilla
Guanabæ ins. pars
IAMAICA
Seuilla
Oristan
Aguaia provincia
Anton p.
C. Morante
HISPANIOLÆ
PARS
Tiburonum cap.
Yabaque ins.
305

IAMAICA.

IAMAICA, quam nunc Sancti Iacobi inſulam nuncupant, inter decimum ſeptimum & octauum latitudinis gradum poſita, in oriente Hiſpaniolæ, à ſeptentrione Cubæ vicina eſt. Meridies Sancti Bernardi inſulas, & Cartagenam reſpicit. Occidens Iucatanas terras, ſeu Fonduram verſus fertur. Iamaica quinquaginta miliaria in longum protenditur. Regio fertilis eſt, gratâ aëris ſalubritate, & armentorum prouentu, quem viridantium herbarum, limpidiſsimorúmque fontium promouet vſus. Auraria quoque eſſe perhibetur. Gens lege, ritu, moribúſque in nullo ab Hiſpaniolenſibus, Cubenſibúſque diſcrepat, tantùm ferociores fuiſſe memorantur. Frequens olim cultoribus erat, nunc incolis aut ferro aut mortalitate abſumptis, rariùs culta, duabus tamen ciuitatibus habitatur; quarum primaria Siuiglia, ſiue Hiſpalis, in quâ, Eccleſia cum Abbatiali dignitate, vbi primatum geſſit Petrus Martyr Anglerius Mediolanenſis, vir in tractandis Indicis rebus diligens. In ipſo inſulæ meditullio mons eſt, ſed ſenſim omnem in partem ita ſeſe inclinat, vt exſcenſum facientibus, terræ ſuperficies plana appareat. Hanc inſulam Columbus ſecundâ nauigatione detexit, cúmque vltimâ ſuâ nauigatione, conuerſis velis huc delatus eſſet, deſciſcentibus à ſuâ autho-

Iamaica deſcriptio.

authoritate militibus, primum hîc ciuile bellum, prima hic agmina in ſua viſcera ſeuientium, occidentales viderunt. Didacus Columbi filius, anno milleſimo quingenteſimo nono, inſulanos rebellantes ſubegit, & Iamaicam coronæ Hiſpaniæ ſtipendiariam tributariamque reddidit.

IVCATANA

285
290
Ys. de Negras
Ys. de Arena
GOLFO DE MEXICO.
Salamanque
Triangulo
Campeche
Xaques
Atalie
Seuilla
20
La Sacra
IVCATAN.
Merida
Golfo triste
Champoton
S. Juan de Lusa
Toctepec
Cumeta
Tauasco
Xicalanca
HISPA. NOVÆ SIVE MEXIC.
PROVINCIÆ PARS.
Chetemal
15
Vilalton
Guatimala
R. Grande
FONDVRA.
Masaia
Nicaragua
Golfo de Papagalli
Porto de velas
Segouia
Naco
N I: CA
Chira
Leon
10
Granata
Nicoia
C. Blanco al. S. Lucar.
C. S. Maria
MARE INFERVM SIVE
OCCIDVVM alijs DEL SVR.
Ys. de Cano
S. Cruz
Ys. de Cocos
5
285
290

IVCATANA REGIO ET FONDVRA
CVBÆ INSVLÆ PARS
Cap. Catoche
Ys. de done
Cap. Camaron
S. Pedro
Trugillo
MARE SVPERVM SIVE SEPTENTRIONALE.
Las vitoras
Cap. Gratias a dios
Cartago
Quicuri
Mangalares
S. Catherina
S. Andrea
Desaguadero
Cariai
RAGVA.
Cerebaro
VERAGVA.
Nombre de dios
Natan
Panama
Sebacos
P. Guerra
Ys. de bonauantura
Ys. de S. Maria
Quicare
C. Berica
Tararequi sive yslas de las perlas
Mapelo
Caymanes
290
295
300
20
15
10
5

IVCATANA REGIO.

IVCATANVM littus vndique vaſtis pene cinctũ fluctibus, à primis detectoribus inſula reputabatur; Franciſcus Ferdinandi Cordubẽſis, tribus carauellis anno à partu virgineo M. CCCCC. XVII. malè ſano auſu, has terras adijt, diuitiarũ tantum famã, & euidentia crudelitatis ſigna referens. Didacus Velaſquêus auditâ relatione Franciſci Ferdinandi, anno ſequenti Iohannem Grialuum cum quatuor carauellis, certiora de Iucatanâ regione exploratum miſit. is ex portu Cubenſi ad Cozumellam, ſiue Sanctæ Crucis inſulam, hinc Campechium, alij S. Lazari oppidum vocant, deinde Campatonum delatus, totam Iucatanam peninſulam ab eâ parte luſtrauit, Tauaſcum vſque peruênit, Hiſpaniæque nouæ terminos attigit & detexit. Oppida illis in partibus in morem noſtrum ædificata, turritas domos, templa magnifica, vias plateáſque ordine ſtratas, ſeſe conſpexiſſe retulit. Ingens laborati auri pondus promiſcuis permutationibus pro ſericis laneíſque veſtibus, vitreis calculis, ac tintinabulis conſequutus eſt Grialuus. Specula noſtratium parui faciebant, quia lucidiora ex quodam marmoris genere ipſi haberent. Orientalem huius terræ partem tuetur inſula Acuſamilla ſiue Cozumella, quam Sanctæ Crucis vocant, propterea quòd eo ipſo die quo eccleſia ſalutiferæ crucis inuentionem anniuerſariâ ſolem- *Acuſamilla inſula.*

nitate ouans concelebrat, Grialuus ad Aſumamillam inſulam delatus eſſet. Modico interuallo à continente abeſt, patet in circuitu ad octo mille paſſus: ſummà hic aquæ penuria, melle abundat, ceræ tamen vſum incolæ ignorabant. In ſecretâ abditâque huius inſulæ parte, inuentum eſt templum quadrato lapide conſtructum, multâ religione celebre, in cuius meditullio crux viſebatur decem palmos alta, quam incolæ adorabant, conceptiſque votis pluuias petebant, quas, hac adoratione conſequi & obtinere ſeſe poſſe credebant: quæ res faciliores illos poſtea reddidit ad ſuſcipienda Chriſtiana ſacra. Vndè tamen hic adorandæ crucis ritus proceſſerit aut promanarit, planè incertum eſt; Petrus martyr Anglerius Mediolanenſis refert, incolas à maioribus ſuis accepiſſe, quondam per has terras virum ſole lucidiorem pertranſiſſe, qui in cruce paſſus fuerit, eâque de cauſâ crucis memoriam ſemper illis venerandam fuiſſe. Huius

Iucatanorum mores.

inſulæ & Iucatanæ terræ habitatores, iiſdem vtuntur moribus: bellicoſi ſunt, & propugnatores egregij habentur, primóſque in terram egredi auſos malè mulctarunt, arma ſunt lancea, gladius, arcus, & ſagittæ. in prælium euntes, galeas ligneas, thoracéſque ex goſsipio habent, in pace nudi & ſine armis paſsim incedunt: captos in bello dijs ſuis crudeliter immolabant, à carnibus tamen oblatorum abſtinebant. deficientibus captiuis aut noxijs, in cauſam ſacrificij, pueros puellâſque a finitimis, permutationibus comparabant.

parabant. Totus huius terræ tractus auro gemmiſque abundat. Grialuus in piſcatorio lembo ſiue Canoâ nouem piſcatores aureis hamis piſcantes deprehendit, & auream cataphracti equitis integram armaturam à Pontonchano rege habuit, multáque alia præcioſa hac nauigatione permutationibus conſequutus eſt, quæ mei inſtituti non eſt hic prolixius proſequi.

FONDVRA.

IVCATANIS vicinior eſt Fondura, media inter Iucatanam & Nicaraguam. Regio fertilis eſt, omniúmque ad vitam humanam ſpectantium abundantiſsima. Ceræ hîc & mellis perinde atque apud Iucatanos copia ingens. Aurum & argentum in nullo vſu aut honore erat, abundat alioqui regio aurifodinis, ſed nemini effodiendi cura erat. Mexicanorum moribus, vitæque ferè inſtitutis vtebantur, ſed Nicaraguenſium ſuperſtitionem & idololatriam ſequebantur, quæ poſtmodùm aduentu Hiſpanorum, & Catholicæ fidei profeſsione antiquata eſt. Trugillum Coloniam hic deduxit Franciſcus Caſanus, anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quinto, nomine ductúque Ferdinandi Corteſij. Sed Columbus anno milleſimo quingenteſimo ſecundo prius totum hoc Fonduræ latus quartâ ſuâ nauigatione ad Nominis vſque Dei portum detexerat, quærens peruij alicuius freti anguſtias, per quas ad vltimum orientem nauigari poſſet, ſed irrito conatu, Hiſpaniam deinde repetens, mox fatis conceſsit.

NICARAGVA.

NICARAGVA à Septentrione Fondurâ clauditur, in meridie Inferi ſiue Pacifici maris vndis alluitur, ab ortu ſeptentrionalis oceani fluctibus pulſatur. Regio populoſa ingentibúſque arboribus perquam amœna, ſed quæ ab aëris potiùs ſalubritate, quam diuite metallorum venâ commendetur. Caput gentis eſt Legio & Granata, has Colonias Franciſcus Ferdinandi deduxit. In medio regionis ingens lacus conſpicitur, multis vrbibus frequens, cuius fontes, vix octo aut decem paſſuum millibus ab occiduo ſeu infero mari diſtant, paulatímque verſus ortum ſeſe protendens, in ingentem lacum multis inſulis habitatum excreſcit, ripis deinde concluſus in mare ſeptentrionale effunditur; ſed ad inſtar maris Oceani æſtuans, creſcit atque decreſcit. Mare hic impetuoſum eſt, monſtriſque marinis infeſtum, quæ cum vmbilico tenus extant, altiſsimarum nauium antennas æquant aut ſuperant. Incolæ albi potiùs, quàm ærei coloris ſunt, capillos & barbam abradunt, corpus expilant, cirro tantum capillitio in vertice retento, faciem ſideris deturpant. Fures raſos expilatóſque, ei cui furto nocitum eſt, in ſeruitutem dedunt, deditus, niſi mox ſeſe redimat, idolis immolãdus hoſtia ducitur: nam & hic humanis hoſtijs litant, bellorúmque in iſtis partibus vnica penè cauſa eſt, captiuorum cõquiſitio in regni expiationem.

De an-

De antiquis Nicaraguenſium conſuetudinibus, nihil attinet dicere, quando erectis paſsim cathedralibus eccleſijs, Chriſtianam religionem ſuſceperint. Ipſe rex Nicaragua (à quo prouinciæ nomen manſit) cum vxore & liberis vniuerſáque aulâ, ac plus quam nouem ſubditorum millibus, vno tempore ſacro baptiſmatis fonte, abluti ſunt. Hoc tamen memorabile apud Nicaraguos inueni, quod duplici olim ſacrificorum ordine, ſuperſtitiones ſuas paragebant, quorum vnus ſacrificiorum ſuperſtitioni, alter confitentium expiationi miro ſilentio operam dabat: reſeraſſe aut protuliſſe aliquid ex auditis detectíſque peccatis, piaculum ducebant morte puniendum. A receptâ fide Catholicâ nihil grauius tulêre, quam vetuſtum & receptum ſacrificiorum morem aboleri, ſublatis quippe humanis hoſtijs; omnem penitus belli cauſam ſublatam, elangueſcentéque animi robore, arma ſua rubigine obduci querebantur, & bellatrices manus aratro alligari.

HISPA-

265
270
30
GRANATÆ
NOVÆ
PARS.
Ometlan
Laguna de Calderon
CVLIA
CANA.
Perlatan
Laguna de Isleo
Quinecha
25
TROPICVS
CANCRI.
Aquacara
Chiametla
Palud. Mechoac.
Centiquipaque
GALLICIA
NOVA
S. Ioseph
P. de Xaliso
Compostella
Ameca
Purificatio
20
P.S. Anthony
P. de Natiuidad
P.S. Iacob. de buena vista
Colima
Sacatula
MARE
DEL S
SIVE
15
HISPANIA
NOVA.
265
270

275
280
285
30
FLORIDÆ PARS.
R. Bravo
Cacos
Culias
Medanos de la Magdalena
Vachus
S. Iuan de vlua
R. de Palmas
Lago salso
PANV
25
MEXICANVS
SINVS.
S. Iacob. Vol.
Panuco
Salinæ
CO.
Y. de lobos
Y. Alba
Tacetuco
Salinæ
C. Roxo
Tuſpa
Almeria
Cazeres
Torre blanco
Angelos
Villa Rica
Zempoallan, alias Hispalis
20
Marila
Vera cruz
S. Ian de Liza
R. de Grialua
Tauaſco
Lempa
Acapulco
R. Baxo
Guatulco
Tres islas
Dos farellones
R. dolce
Guatimala
15
PACIFICVM.
275
280
285

HISPANIA NOVA.

HISPANIA Noua magnis terrarum ſpatijs diſiecta, à Tauaſco, ſiue Grialui flumine occidentem verſus excurrens, ad Sancti Michaëlis & Culiacanas vſquè terras protenditur. Septentrio finitur Granatâ nouâ, alijſque regionibus Noui Mexicani regni nomine nunc ſignatis. Auſtrale littus pacifici maris vndis abluitur; Occidentalem, ſeu mauis, Nouam, aut vt alij, Magnam hanc Hiſpaniam, fortuna Iohannis Grialui, Ferdinandi deinde Corteſij viuida virtus aperuit, quando capto ſubactóque Motezumâ potentiſsimo harum terrarum principe, deuictiſque rebellibus poſtmodum Mexicanis, totam prouinciam peruagatus, Hiſpanici illam iuris fecit. Comprehenduntur hac Hiſpaniæ Nouæ tabulâ, præter Guatimalam, Guaſtacana, Mexicana, Mechuacana, Galicia noua, aliæque prouinciæ quæ omnes inter æquinoctialem, & Cancri tropicum penè concluduntur, ideóque dierum noctiúmque exigua hîc diſcrima, & perpetuum penè ver. Menſibus Iunio, Iulio, Auguſto, atque Septembri aſsiduæ pluuiæ, leniúmque ventorum ab vtroque mari commodiſsimi flatus, diurnos, æſtiuóſque calores diſijciunt ac temperant, quæ vera eſt ratio cur iſthic ſub tropico æſtiuo commodè habitetur, contra antiquorum philoſophorum opinionem. Sed vt cætera tranſeam, miraculo eſt Themiſtitanæ vrbis

Cur ſub tropicis hic commode habitetur.

Mexicanæ vrbis ſitus.

ſitus & magnitudo quæ Venetæ vrbis in morem, vndique pernauigabilis, ſita eſt in conualle Mexicanæ prouinciæ, vnde poſtea frequentioribus calculis, ciuitati nomen manſit. Vallis hæc, aſperrimis altiſsimiſque vndique penè concluſa montibus, ad ſexaginta milliaria, aut CC.LXXX. Italica, in circuitu patet. Solem inter orientem & Septentrionem, euaneſcentibus montium anfractibus, planior eſt regio. In radicibus montium ingens lacus naſcitur, pars illa quæ montium radicibus propior eſt, vſibus humanis conueniens, dulces hauſtus præſtat, ad humanæ neceſsitatis leuamen, perpetuis quondam riuulis aquæductibúſque per totam vrbem deductis: ſed alia, quæ maior pars eſt, prorſus ſalſa decurrit & in morem Oceani æſtuat, incrementáque ac decreméta maris ſentit aut imitatur. In hoc ſalſo lacu ſita eſt Themiſtitana ſiue Mexicana ciuitas, non quidé in ipſius lacûs medio, ſed quà terris propinquat. In ripis vtriuſque lacus, multæ ac magnæ ciuitates numerátur. Inter ſalſum dulcémque lacum in ipſo introitu, Mexicalcingo conſpicitur. Mexicana ciuitas tribus paſſuum millibus, hoc eſt, duodecim Italicis milliaribus, in circuitu patêre perhibetur. Ex orientis latere non niſi nauigijs, vniligneiſque Canois ad vrbem iter patet, alijs tribus partibus continenti iungitur, peramplis atque longinquis ſtratis vijs ſiue pontibus. Via quæ ex Mexicalcingo ducit, ad octo, alia, ad milliaria ſex Italica patet, breuiſsima vnius milliaris Italici ſpatio à continente abeſt;

Viæ

Viæ iſtæ tanquam ad Lesbiam regulam ductæ, ad medium vſque ciuitatis penetrabant, vbi forum vænalium amplis porticibus circumſeptum, quod magnâ coeuntium vndique ciuium frequentiâ celebratur, quando aſsiduo mercimonij genere, indiès vltra triginta ementium vendentiúmque millia eò confluant, diſpoſitis miro ordine tabernis, ſingulis mercatorum collegijs, ſtationibus diſcretis: nam & qui aurum factum infectumue, qui gemmas, ſpecula, qui auium plumas, qui pannos, veſtimentáque, qui panem, aut frumentum, quique alia ad victum corporiſque ſuſtẽtationem, vel gazam, & ea quæ in æſtimatione regiâ ſunt, vænalia proponebant, ſtationibus diſtinguebantur: neque promiſcuè, & confuſo, vt apud nos, ordine cuiquã proſtare permittebant. Medio in foro domus perampla erat, decem virorum ſtatio, qui incidentes fori contentiones dirimebant, maleficóſque legum rigore pũniebant. Innumera hic conſpiciebantur templa, ipſi Meſchitas vocant, vbi ſuo more idolis litabant. Inter cætera vnũm maius, cuius area tantæ erat capacitatis, vt deſignando ampliſsimo caſtro ſufficeret, circuitus perpetuo muro, & quadraginta altiſsimis turribus claudebatur, in his regum principúmque ſepulturæ, ſingulis capellis diſtinctæ. Sacrificijs humanis indulgebant, impuriſque ſuis idolis ſingulis annis pluſquam viginti puerorum millia ferali ritu immolabant. Incolæ egregij mechanicorum operum magiſtri, induſtrij & ſagaces habentur. Mulierũ quoque

multitudine gaudebant, inter multas tamen vna erat præcipua, cuius filij parẽtibus ſuccedebãt, reliquæ pellicum loco, earúmque filij ſpurij aut naturales habebantur. Sed incolis poſtmodum ad Chriſtianam fidem perductis, immanes iſtæ & truculentæ conſuetudines relictæ, & virtute euangelici verbi, humanitas & beneuolentia ſucceſſére. Corteſius deuictis rebellibus Mexicanis, receptam & euaſtatam ciuitatem, de nouo reſtaurauit, conceſsis vectigalium, hoſpitiorumque recipiendorum immunitatibus: ſed vrbem ad continentis littus tranſtulit, obturatóſque ac interciſos bellicis motibus aquæ ductus clauſos tenuit: ſic vt iam alia Mexicanæ ciuitatis ſit forma, quàm ſub Motezumá fuerat. Mexicana porro ciuitas Archiepiſcopali ſede conſpicua eſt. Antonius Mendoçius hic quoque vniuerſale ſtudium erexit, vocatis inuitatiſque honeſtis ſtipendijs ex Hiſpaniâ profeſſoribus. Pietate Philippi præſentis regis anno M. CCCCC. LXXVII. in hac vrbe, inſtitutum, dotatúmque eſt Patrum Societatis Ieſu collegium. Cazon Mechuacanæ prouinciæ rex, audito excidio Themiſtitanæ vrbis, miſsis legatis ſe ſuáque Carolo imperatori dedidit. Mechuacana regio, Occidentalis magis eſt, quàm Mexicanæ terra. Auri argentique fodinis diues perinde atque Mexicana regio. Caput gentis Cincila, ſita in radice montis propter ingentem lacum. Regio paludibus frequens, fontibúſque nobilis, quibuſdam etiam calidis aquis fluentibus, ad thermarũ vſum. Aer regionis tempe-

Mexicana ciuitas per Corteſium reſtaurata.

Mechuacana prouincia.

temperatus & ſalutaris, frumēto, noſtriſque fructibus conueniens, cerâ, goſſipio atque ſalinis abundat, Ambræ nigræ hîc quoque prouentus. Incolæ pulchriores ſpectabilioreſque, quàm aliâ vllâ vicinâ in prouinciâ reputantur. Hiſpani colonis prouinciam auxêre, inuectiſque atque plantatis moris, bombicũ peculiari curâ, ſerici cōmercia inſtituêre. Hinc quoque Mechuacanæ ignotũ radicis genus adfertur, aquis pituitiſque, ac articulorum doloribus alijſque curandis morbis nunquam ſatis laudatum, poſtea in copiâ ex Quitone Peruanâ prouinciâ, & Nicaraguâ, adferri cœpit. Vlterius ad occidentem ſolem tendentibus, occurrit Xaliſco, ſeu mauis, Galicia noua, Guadalajara Metropoli, & Compoſtellâ epiſcopali ſede nobilis. Oceani littora quæſtuoſa oſtrearum margaritarumque piſcatione celebrantur. Nobiliſsimus hinc Balſami liquor adfertur pari cum AEgyptiaco bonitate certans. Proditum à quibuſdam ſcio, AEgyptiacum balſamũ nuper defeciſſe, neque vſquam gentium amplius reperiri, ſed nouo munificentiſsimi creatoris beneficio, in Xaliſanâ hac prouinciâ ſuccreuiſſe. Poſtmodùm ex Indicæ continentis terris, allatus eſt huiuſcemodi ſuccus, ex arbore quoque promanans. Sed & decoctione balſamum elici oſtendit Nicolaus à Monardis, libro de Simplicibus medicamentis ex Indiâ occidentali allatis. Culiacana, ſiue S. Michaëlis prouincia, Galliciæ nouæ pars eſt extrema. Eſt, hîc Sancti Sebaſtiani fluuius, qui ex Culiacanis montibus

Serici cōmercia in Mechuacanis terris.

Mechuacana Radix.

Galicia Noua.

Culiacana prouincia.

profluens, per aliquot paſſuum millia cæco aditu, terræ viſceribus abſconditur, & in mare Rubrum, aut Corteſij defertur, perinde atque Guadiana in Caſtiliâ, & Niger in Africâ, qui excænoſo, paludoſóque lacu ortus, & ad ſeptentrionem delatus, per ſexaginta penè milliaria, intra terræ viſcera prolapſus, cuniculo rurſus erumpit, & Borneo lacui miſcetur, ſolemque occidentem ſequutus, in Athlanticum oceanum tandem euoluitur. Coloniam hîc vnam Hiſpani, Sancti Michaëlis deduxerunt. Reliqua prouincia, pluri- mis ſed exiguis barbarorum vicis habitatur. Regio argenti fodinis abundat. Incolæ ſecundùm maris littus, vt plurimùm ichthyophagi, reliqui ſilueſtres, & ipſi in ſyluis feras conſectantur. Nuñus Guſmanus, totum hoc Galliciæ littus detexit. Compoſtellam & Guadalajaram fundauit. Compoſtellæ nomen impoſuit, vt hæc regio ſicuti aſperitate montium Galliciæ orientali aſsimulatur, ita eiúſdem quoque nominis ciuitatem haberet. Guadalajaram à patriæ ſuæ nomine vocauit, cum antea Tonalla diceretur. præter has, Sancti Spiritus, & Conceptionis ciuitates fundauit, & Sancti Michaëlis, cuius ſuperiùs meminimus, in Culiacanâ prouincia, Coloniam deduxit.

Sãcti Michaëlis Colonia.

NOVA

NOVA GRANATA.

HISPANIAM & Galliciam Nouam penè ſequitur Zuny ſiue Ceuola, quam Nouam Granatam vocant. Anno à nato Chriſto. M. CCCCC. XXXVIII. pacatâ Nouâ Hiſpaniâ, viri aliquot religiôſi zelo propagandi diuini cultus, ad vlteriores populos penetrarunt, quorum habitatio nondum fuerat detecta. Intèr hos frater Marcus Nizzenſis, inſtituti diui Franciſci, Culiacanam prouinciam adijt, inde cum itineris duce & interprete, inter Occidentem & Septentrionem tendens, plurium dierum itinere, pluſquam tercentum paſſuum millibus peragratis, multa in reditu de Ceuolâ & patriâ Septem Ciuitatum referebat: Cúm que regiones ibi populis frequentes, aūri venâ, cyani lapilli, quem Turchinam vocant, prouentu nóbiles, pecore & lanâ abundare teſtaretur, tantum effecit, vt Corteſium, tum maris Auſtralis præfectum, & Antonium Mendozam, regni Mexicani Præſidem, detegendi has oras cupido caperet. Mendoza euocatum Petrum Aluaradum, Guatimalæ præfectum, mox illo è viuis ſublato, Franciſcum Vaſquium Coronatum cum CCCC. equitibus, & iuſto peditum Hiſpanorum, & Indianorum exercitu miſit. In itinere multo frigore gelidiſque penè niuibus confecti, equos plurimos amiſêre, multi Indianorum fame periêre, Habitatores, Hiſpanis pacem petentibus, nihil pacati

Granata noua detecta.

Fratris Marci Nizzenſis peregrinatio.

reſpon-

reſpondebant, bellandi potiùs cauſâ quàm pacis beneuolentiæq́ue (quam præſtari cupiebant) armatos, fines ſuos intraſſe querebantur. Deſperatâ pace, Hiſpani ciuitatem oppugnauêre, ſtrenuè defendentibus & propugnantibus oppidanis, ſed tandem deſerto oppido fugâ ſibi conſuluêre. Vacuam ciuitatem nacti Hiſpani, Granatam appellarunt, manétque in hodiernum diem, Nouæ Granatæ nomen. Ciuitas ducentis plus minus ædibus cõſtabat, domus ligneæ ſunt, ſed quatuor aut quinque contignationibus euectæ, ſolẽt & ſubterraneos ſpecus aperire iniecto multo fimo, ſuffugium hyemi, quia rigorem frigorum eiuſmodi locis molliunt. Temperatura climatis frigidior eſt, quantumuis ab æquinoctio vix XXVII. gradibus abſit, propter montium aſperitatem & præiacentes niues. Maizium tamen fœliciter creſcit, pellibus abundãt, ex quibus veſtes ocreáſque conficiunt. Mulieres crines funiculis noſtrum in morem intertextis capiti aptant, breuibus amictibus velantur, cætera intectæ: Regio alioqui ſterilis, arenis impedita, & exigui prouentus. Septem ciuitatum prouinciam, quam Marcus Nizzenſis tantopere extulerat, Coronatus vix quadringentis incolis habitari comperit, pro diuitijs quas animo præceperat, tantum niuium hic abundantiam, famem, rerúmque omnium indigentiam inueniens, deteſtatus infauſtum iter, Quiuiræ terris ſucceſsit, ſi melior lætiórque ibi fortuna occurreret, ſed infœlici ſucceſſu vt mox dicemus.

Septem ciuitatum prouincia.

CALIFOR-

GRANATA NOVA
ET CALIFORNIA.
240
250
40
30
20
Axa flu.
Axa
Totonteac
CALI: FORNIA
Los farallones
C. del Engano
B. Hermosa
B. de S. Laurentio
Y. de Cedros
Carones
Tropicus
Y. de pexaros
OCEANVS OCCIDENTALIS SIVE

260
270.
Septem
ciuitatum
Patria
GRANA
TA
NOVA.
Granata
Cucho
Ceuola
B. de Miraflores
B. de buena guia
Y. de S. Cruz
P. de buena esperança
Marata
Quiocama
P. Escondido
Y. de S. Matheus
P. Escondido
P. de los Iudeos
MAR VERMEIO.
CALIFORNIÆ SINUS.
C. de California
C. de Cruz
C. de Balena
Ometlan
Laguna de Calderon
B. S. Sebastian
GALLICIÆ NOVÆ PARS.
Perlatan
vulgo DEL SUR
40
30
20
260
270

CALIFORNIA.

GRANATÆ ad occidentem adiacet California, freto tantum, quod à meridie influit ſeparata. Sinus iſte ad CC.XXX. miliaria Italica terris inſertur, haud aliter atque ſinus Arabicus, aut Rubrũ mare, quod Aſiam ab Africâ diſterminat, ad cuius ſimilitudinem in re penè pari, primi huius terræ detectores, hoc quoque fretum, Rubrum mare vocarunt: quidam quia mari Hadriatico, quod Italiam inter & Illyricum fluit, haud abſimile ſit, Hadriaticum quoque dixêre, quibus ego tantò libentius aſſentior quanto Californiæ ſinus, Italiæ ſimilior eſt. Sequitur longo terrarum ſpatio Deceptionis promontorium, vnde quibuſdam viſum erat, pedibus ad Sinarum regiones, & Tartariam per vltimum occidentem iter patêre: ſed experientia contrarium docuit. Tota hæc terræ pars frigida, & parum habitata, Granatenſium penè mores vitæque rationem Californienſes ſequuntur.

Mare Rubrum occiduum.

Deceptionis promõtorium.

Y QVIVIRA

QVIVIRA ET ANIAN.

AD vltimum vſque Occidentis limitem pertingunt Quiuira & Anian, cœli inclementiâ, & multâ paupertate penuriâque cognitæ. Aniani regni fines Boream verſus excurrentes, arctico circulo ſubijciuntur, & niſi oceani æſtus impediat, Orientalibus Tartarorum Sinarúmque terris coniungerentur. Anianæ iſtæ anguſtiæ per ſeptentriones intra arcticum circulum ad Groenlandiam, Iſlandiam, Angliam, noſtrúmque ſeptentrionem ducunt. Hoc itinere, quibuſdam placet, Indianos olim abreptos tempeſtatibus, in Sueuorum & Germaniæ littora perueniſſe, quos à Sueuorum rege, Quinto Metello Celeri, Galliæ tum proconſuli, dono datos eſſe teſtantur. Hanc viam tentauit Martinus Forbiſſerus anno M.CCCCCLXX, quærens expeditum ad Cathaios iter, magna vbique diuitis harum terrarum venæ aureæ fama, quam tamen fefelliſſe, teſte Forbiſſeri nauigatione, magno nimium credulorum quorundam mercatorum damno relatum eſt. Sed Quiuira hactenus paucis tantum littoribus cognita, extra omnem nauigationis curſum ſita eſt. Vaſquij Coronati milites, cum in Ceuolâ nullum auri veſtigium reperiſſent, ne vacuis manibus Mexicanas terras repeterent, fortunam tentare, & vlterius progredi ſtatuebant, ſi qua vſquam benignior ſeſe fortuna offerret, in quam ſpem à nonullis accenſi

Martini Forbiſſeri nauigatio.

Vaſquij Coronati iter.

ſunt,

Limes Occidentis
Quiuira et Anian.
1597.
Bergi regio.
Anian Re
Grandes Corrientes
R. de los Estrechos
C. Blanco
C. de fortuna
B. Hermoſa
Terra medocina
C. de Corrientes
C. Medocino
R. de Trabajos
Tuchano
Quiuira
SEP.
OC.
OR.
ME.

EGNVM.
Circulus Arcticus.
Cubirago
Tolm Regnum.
QVIVIRA REGN VM.
B. de fuego
Los pinates
C. Blanco

ſunt, cum Tichuico Tiguexam veniſſent, illic enim Quiuiræ fama à quibuſdam in maius celebratâ, credulis (quia ita cuperent) militibus perſuaſum eſt, Tatarraxum regem potentiſsimum in Quiuirâ longè lateque rerum potiri, ſalutiferæque Crucis & diuæ Virginis memoriam venerari, lætis militibus, quod tot terrarum ſpatia emenſis, aliqua melioris fortunæ ſpes affulſiſſet. Continuatis itaque itineribus Cicuicam, mox Quiuiram peruenêre. Cicuica, XXI. gradibus, aut CC.XX. penè æquinoctialibus paſſuum millibus à Quiuirâ abeſt. Totum hoc iter altis arenis impeditum, perpetuâ ſterilitate infame, neque lapidem, neque herbam, aut arborem penè centeſimo milliari habet. Vaccarum hîc inſolitum genus, quarum copiâ commodè inedia exempta, erectiſque ſtruibus, aut tumulis, ex illarum oſsibus cornibúſque, itineris incerta ſpatia tanquam in vaſto Oceano notabantur. In arenoſis hiſce deſertis, oberrante Coronato, exortâ ſubitò grandine, lapides pluit oui anſerini magnitudine: huius rei nouitate Hiſpani mirum in modum conſternati, ad lachrimas precéſque verſi, cœleſtem iram deprecabantur. Tandem Quiuiram deuẽtum, vbi Tatarraxum ſenem, pro quo tot tantóſque labores exantlarant, nudum æneo monili ſeu emblemate (quæ tota ipſius erat gaza) ornatum inuenêre. Milites, viſo Tatarraxo cum ſuâ credulitate ſeſe deluſos ſenſerunt, faſtiditis propoſitis Hybernis, nihil morati properè Tiguexâ redière. Quiuira quadraginta

Tatarraxus. Quiuira rex.

Vacca Gibboſa

Ingentes Quiuirẽſium canes

Equi ſylueſtres

Vnicornes.

graduum habet altitudinem; ſecundùm littus maris, regio ſatis paſcua eſt, Vaccarum hic ingens copia, dorſo incuruo, aut gibboſo, ad inſtar Camelorum, cuiuſmodi vaccas Paulus Venetus libro primo capite XXII. in finibus Perſidis ſeſe vidiſſe teſtatur: harum carnibus veſcuntur, panis vſum prorſus ignorant, gregatim, Arabum, Nomadúmque in modum vagantur, vbi nox aut paſcuorũ commoditas illos oppreſſerit aut inuenerit hærẽt aut conſidũt, captantes irriguorum pratorum commoditatem. Cæterum à iumentis iſtis præter victum alia quoque incolis vitæ commoda obueniunt: nam pellibus mapalia ſua contegũt, pellibus veſtiuntur calceantúrque, ex pellibus arcui neruos aptant, ex oſsibus ſubulas, ex neruis fila, è cornibus tubas aptant, veſicis vitulorúmque pellibus aquam colligunt & conſeruant: vnius denique huius animantis exuuiæ, ad inſtar gazæ, in ſummâ omnium penuriâ abundè illis ſatiſfaciunt. Ingentes quoque inſtar leonum nutriunt canes, quorum operâ in transmigrationibus, iumentorum loco vtuntur. Viſitur hîc quoque animal quod equi ſimilitudinẽ habet, lõgo è fronte prominente cornu, fortè hactenus rarius viſi vnicornes! quales ex omni memoriâ Lodouicus Romanus duos intra Mechæ ſepta ſeſe vidiſſe refert ex AEthiopiâ allatos. Eſt hoc animal, vt idẽ refert lib. I. capite 19. coloris equi muſtellini, capite ad inſtar cerui, collo non oblongo, rariſsimiſque iubis, in alterâ ſolum parte dependentibus, tibijs præterea tenuibus atque graci-

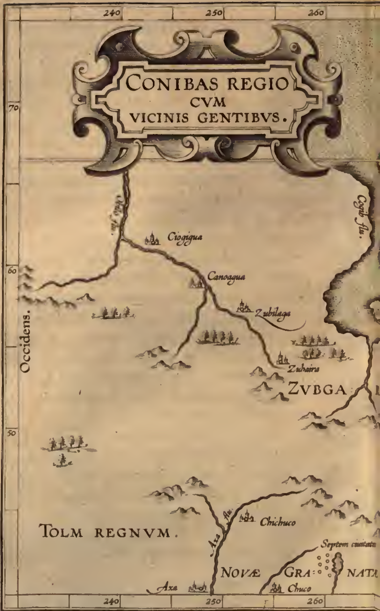
gracilibus hinnuli inſtar: vngulæ anteriorum pedum bifidæ caprinos pedes referunt, crurum poſteriorum pars exterior villoſa pilique plurimi: animal efferum videtur, ferociam (vt idem inquit) aliquâ comitate leniente. Aloiſius Cadamuſtus, nauigationis ſuæ capite quinquageſimo refert ex captiuis Nigritis ad caput ſeu promontorium de Monte degentibus, Principi Luſitaniæ relatum fuiſſe, in patriâ illorum vnicornes viuos reperiri, hactenus tamen nihil à quoquam certius relatũ. Vero ſimilius eſt ſylueſtres eſſe equos, qualium aſsidua venatio in Armeniæ montibus eſſe perhibetur; quod ſi hæc occidentalis fera ex vnicornium numero foret, magno ſæpius operæ precio neglecta hactenus Quiuirenſis, aut Aniana peregrinatio nauigatioque frequentata foret. Et ne Dracus quidem ex nouâ ſuâ Albione (nam ſic Quiuiram indigetauit) ſimile quidpiam retulit, ſed deteſtatus frigore horrentes terras, cum in latitudine tantum quadraginta duorum graduum eſſent, die quintâ menſis Iunij conuerſis velis ad Auſtrum, curſum direxit.

CONIBAS REGIO CVM VICINIS GENTIBVS.

EX occidente orientem repetendo, vſque ad Canadenſium & Nouæ Franciæ fines, occurrit Conibas regio, variæque nationes ſupra Floridam & Hiſpaniam Nouam degentes, quarum quidem clima in frigiditate & perpetuo gelu, cum Quiuirâ & Aniani regni finibus certat, nominibus tantum inter ſeſe diſcrepant. Sunt Auanares, Alabardi, Calicui, Tagiles, Capaſci, & ſexcenta alia nomina, ipſo pene timenda ſono. Vno verbo dicam, nationes feræ, indomitæ, & ſine lege, continuis inter ſe bellis conflictantur, in auijs montaniſque locis geniti & educati, pernici curſu plurimum valent, aeripedemque ceruum curſu præuertere creduntur. Sed Auanares Indianorum callidiſſimi, præter Americanorum omnium conſuetudinem, ſtratagemate graſſantur, nocturniſque ac ſubitis incurſionibus, hoſtes quantumuis longinquis ex partibus, adoriuntur, ingentiaque terrarum ſpatia emenſi, ſemiſopitos trucidant, aut captiuos abducunt. Cæterum omnes in ſummâ religionis ignorantiâ verſantur, Sataniciſque illuſionibus vexationibúſque ante Chriſtianorum aduentum, referente Aluaro Nunnio, incredibiliter diuexabãtur. Ad feras haſce gentes penetrarunt, Aluarus Nunnius, Cabezza de Vaccâ, Andreas Dorantes, Alphonſus Caſtilla-

Auanares nocturnis excurſionibus graſſantur.

nus;

CONIBAS REGIO
CVM
VICINIS GENTIBVS.
240
250
260
70
60
50
Occidens.
Ciogigua
Canoagua
Zubilaga
Zuhaira
ZVBGA
Cogib flu.
TOLM REGNVM.
Chichuco
Axa
Septem
NOVÆ
GRA:
NATA
Axa
Chuco
240
250
260

270
280
290
300
15
70
60
50
Lago de Combas
Combas
Faga
Oriens.
SAGVENAI.
RA.
HOCHELAGA.
Hochelaga
CHILAGA
MOCOSA
ALBARDOS
Auacal
AVACAL
CAPASCHI
Higuater
CALICVAS
NATÆ PARS.
270
280
290
300

nus, & Stephanus Azamorus, ex reliquijs infœlicis Pamphili Naruezij, qui ſpatio nouem annorum, nudi, famelici, omniumque egeni, has regiones peragrarunt, ſeu potius pererrarunt, vbi curationibus infirmantium operam dediſſe, diuinitúſque gratiâ curationum donati, mortuum in nomine domini ſuſcitaſſe feruntur, eoque grata apud hoſce populos illorum memoria. Nunc omnes hæ regiones quaſque præcedentibus duabus tabulis deſcripſimus, Nouæ Mexicanæ prouinciæ nomine ſignantur, quam Antonius Eſpeius Cordubéſis anno M.CCCCC.LXXXIII. denuo aperuit aut detexit. Recenſentur quindecim prouinciæ, ſed nominibus diſcrepantes à priorum detectorum, ſcriptorúmque nomenclaturis. Quâ de re, ne longior ſim, conſulenda Reuerendi Patris Iohannis Gonzalis relatio regni Chinæ, part. 2. libro. 3. cap. 7. 8. 9. & 10. nunc nihil repetam.

FLORIDA.

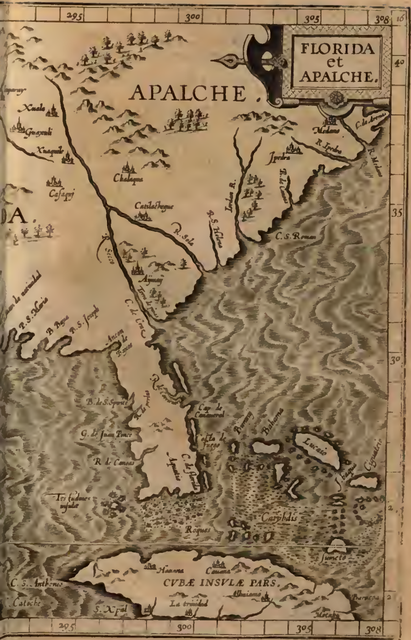
FLORIDA.

Sebaſtianus Gabotus.

CHRISTOPHORI Columbi, comitúmque expeditionis fama, & multiplex Indicarum opum in Hiſpaniam relatum ſpecimen, totum repente terrarum orbem peruaſerat, & in aulâ Henrici Anglorum regis ſeptimi, omnium animos in rerum ingentium ſpem, & eiuſdem itineris cupiditatem erexerat. Celebrabatur Columbi ingenium, & ſingularis animi conſtantia, iámque regem tædebat intempeſtiuæ repulſæ, oblatamque à Columbis fratribus fortunam é manibus elapſam, tacitus indignabatur. In nouarum tamen terrarum ſpem erectus, deductis celeriter ornatiſque omnibus rebus duabus nauibus, Sebaſtianum Gabotum ingentibus promiſsis oneratum, quam longiſsimè prouehi, & fretum aliquod peruium inquirere iuſsit, quod ad Cathaios Orientis populos, compendio duceret. Anno itaque milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſexto, Gabotus ex Angliâ ſoluens Cathaium verſus iter inſtituit, ſed ab inſtituto curſu aberrans, ad ſeptentriones ſeſe delatum ſenſit, propoſitum nihilominus iter proſequebatur, quærens aliquem maris ſinum qui inter Occaſum & Boream ſeſe conuerteret, & ad Orientem penetraret: ſed cum poſt multorum dierum nauigationem littora verſus ortum inclinare ſentiret, repetito curſu ad æquinoctialem deſcendit, ſi forte ab illa parte intercurſante mari

pateret

280
285
290
40
35
30
25
22
FLO
RI
DA
Naguater
Tali
Chaque
Quigate
Achuſi
R. de S. Spirito
Mar pequeno
Rio Escondido
Terra Baxa
Cacos
Culias
Medanos de la Magdale
R. de Palmas
TROPICVS CANCRI
V. de Alacranes
V. de Arenas
de Negras
IVCATANÆ PARS
C. Catoche

FLORIDA
et
APALCHE.
APALCHE.
CVBÆ INSVLÆ PARS.
Lucaio
Caribdis
Roques
Hauana
Chalaqua
Xualo
Guaxuli
Xuaquale
Casaqui
C.S. Roman
R. Sola
Cap de Canaueral
C. de Arenas
C. S. Anthonio
Catoche
S. Xpual
La trinidad
295
300
305
308
35
30

Floridæ primâ detectio.

pateret tellus, aditúmque ad Orientem præſtaret. In hoc propoſito nauigans, delatus eſt ad terram, quæ iam Florida dicitur; vbi ſubſtitit, irritóque conatu conuerſis velis in Angliam rediit. Hac tamen nauigatione tantam rei maritimæ exiſtimationem conſequutus eſt, vt ſuccedentibus temporibus à Ferdinando & Iſabellâ ad Braſiliæ maritimam oram luſtrandam miſſus, etiam Argentei fluminis portum primus ſubiuerit. Sic primùm detecta fuit Florida, nullo tamen nomine ſignata. Poſtea Ioannes Pontius Legionenſis, præfectus inſulæ Boricheneæ ſiue Iohannis dei portu Diuite, principalibus codicillis Bimini præfectus & Adelantadus illius oræ renunciatus, ſubductâ claſſe, cum terram attigiſſet, arcémque aut oppidum in continente moliretur, ſubitaneâ incolarum irruptione oppreſſus, amiſsis penè omnibus ſocijs, ex vulnere breui poſt tempore in Ferdinandinâ inſulâ mortuus eſt, totúſque ille apparatus intercidit, prouinciáque inuentori ſuo exitioſa, inexplorata relinquebatur; Retinuit tamen Floridæ nomen quod à Pontio acceperat, cum ipſo Palmarum die in terram exſcenſionem feciſſet, teſte Petro Martyre: alij contradicendi ſtudio aliò referunt nominis originem, nempè quòd tota viridis floridáque ſit, ſtratis etiam vndis viridantibus herbis; ſed penes authorem ſit huius rationis fides, cum nuſquam ab alijs conſonantia tradantur. Manſit ad tempus prouincia intacta, nemine ſibi illam depoſcente, propter inhabitantium ferociam. Procedente deinde

Iohan. Pōtius.

Florida nomē à Pontio impoſitum.

Ferdinandus Sottus.

tempore, Ferdinandus Sottus, deuicto Atabalipâ Peruanis ſpolijs auctus, maiora animo voluens, Præfecturam hanc à Carolo Imperatore obtinuit, multiſque veteranis militibus ſcriptis, Floridam ádnauigauit, anno trigeſimo quarto ſupra milleſimum quingenteſimum, ſed aurarijs nimium inueſtigandis intentus, nullâ curâ vrbis deducendæ condendæque, dum per prouinciam vagatur, non inuentis quas crediderat, auri ſecturis, mœrore confectus interijt, milites ſocijque paſsim à barbaris cæſi & diſcerpti ſunt. Præcedentibus temporibus ab indigenis Iaquaza dicta

Situs Floridæ.

eſt. Circumſcribitur hæc prouincia latiſsimis finibus, ab ortu Bahamam & Leucayas inſulas habet, in occidente Mexicanæ prouinciæ terminos attingit; à meridie Cubam & Iucatanas terras reſpicit, excurrens in modum Iſthmi ad centum paſſuum millia, quàque anguſtiſsima eſt, triginta milliarium latitudinem occupat, in ſeptentrione ſupra Floridam ſunt Canada, Virginia, Auanares, & Noua Francia. Regio in vniuerſum plurimis riuis fluminibúſque irrigua, eóque humidior & in maritimis locis arenoſa, vadíſque metuenda. Incolæ colore ſunt æneo, quem certâ inunctione & ſolis ardore contrahunt, cum tamen recenter nati, ſatis albi ſint. Ingenio vero vafro ſunt ac ſubdolo, ad bellum & vindictam proni. Arma ſunt arcus, ſagittæ veneno armantur, venationi & piſcationibus mirum in modum indulgent. Reges continuis bellis in mutuam perniciem ſæuiunt. Magna illis

annonæ

annonæ cura; Maizium Martio & Iunio ſerunt, tertio dehinc menſe maturum colligunt, ac in publica horrea recondunt, mox ſingulis pro cuiúſque neceſſitate & dignitate diſtribuunt. Ingens hic Crocodilorum copia, cum quibus aſsiduè belligerantur, & tanquam aduerſus armatos vndique circumfuſos hoſtes, in perpetuo metu excubijs vigilijſque ſeſe tuentur. In annonæ penuriâ ſerpentes, araneas, aliáſque ſordes deglutiunt, ſicuti & Auanares eorum vicini. Abundat regio Hermaphroditis, quorum ſeruili operâ mancipiorum iumentorúmque loco vtuntur. Animarum immortalitatem credunt, cætera, idololatræ. Regio varijs fructibus beata eſt, varióque genere animalium, volatiliúmque abundat, auri & argenti inter illos commercia, & in montibus Apalchicis ingentes riui oriuntur, auri argentíque arenas prouoluentes, quas incolæ ripis per foſſas diductis, colligunt, & ſecundo flumine ad maris littora venales deferunt. Poſt infauſtas & funeſtas Pontij, & Sotti nauigationes, Iulianus Samanus, & Petrus Ahumadus Prouinciæ huius præfecturam depoſcebant, ſed Carolo Imperatori, Indicóque ſenatui conſultius viſum eſt, religionis & pietatis opinione rudes agreſtium & ferocium hominum animos emollire, quando Ferdinandus Sottus inſolenter ſuâ poteſtate abuſus, oppreſsione & ſeruitute incolarum exitium ſibi procuraſſe, gentemque per ſe ferocem ad arma concitaſſe ferebatur. Indici itaque Senatus decreto, anno à

Annona cura.

Crocodili pernicioſi in Florida.

Aurifera regio

Fra. Ludouici Baluaſtrij in Floridam iter & ſucceſſus.

nato Chriſto M.CCCCC.XLIX. Eò miſſus eſt Frater Lodouicus Baluaſtrius, ordinis Sancti Benedicti, cum quatuor religioſis. Is Floridam adnauigans, euangeliúmque pacis nuncians, confeſtim à barbaris cum duobus ſocijs crudeliter diſcerptus perijt, interemptorum cutem detractam compertum eſt barbaros in templorum ſuorum foribus, ad æternam rei memoriam ſuſpendiſſe: hoc ſpectaculo reliqui conterriti ad mare ocius fugerunt, veliſque ſublatis Hiſpaniam repetiuerunt. Succedentibus temporibus, Galli, tempore Caroli Noni, duce Iohanne Ribaldo, Floridam verſus enauigarunt, extructo ibidem

Iohan. Ribaldi Galli nauigatio.

propugnaculo. Improſperè tamen hæc illis ceſsit nauigatio, nam animis diſcordes dum à ſuis ſeſe neglectos putant, ſubitario opere nauem extruxere, vt in

Horrẽdæ famis exemplum.

Galliam repedarent; ſed in itinere tam diræ atque efferæ famis neceſsitatibus ſubacti ſunt, vt proiectâ ſorte vnum ex ſuis corripuerint, inſaniſque faucibus abſumpſerint. Alteram æquè infauſtam nauigatio-

Renati Landonieri nauigatio.

nem duce Renato Landoniero ſuſceperunt Galli anno M.CCCCC.LXII. extructâ arce Carolinâ, ad fauces fluuij quem Galli *May* vocant, quod Maij Calendis primum ab illis conſpectus eſſet: ſed breui ab Hiſpanis occupatâ arce, captóque Ribaldo, qui ſecundâ iſtuc nauigatione aduenerat, totus conatus

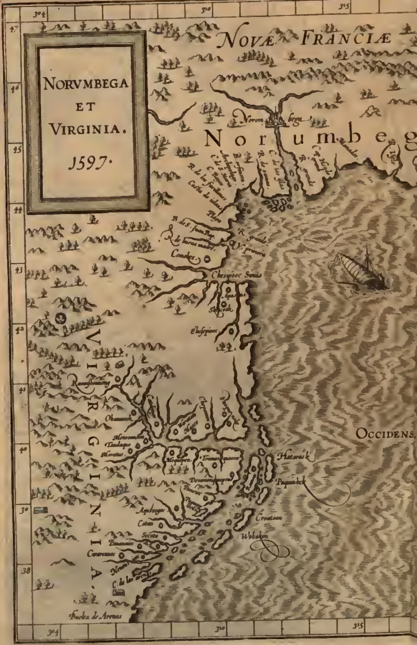
Gourgueſij nauigatio.

Gallis luctuoſus fuit. Biennio poſt Dominicus Gourgueſius, priuatis impenſis comparatâ claſsiculâ trium nauium, cum centum quinquaginta militibus & octo-

octoginta nautis vltus Gallorum manes, Carolinam arcem recepit, euertit, ac ſolo æquauit. Sed in reditu cum à rege ſuo hoc factum iniquo animo accipi intelligeret, quieuit, neque vlla amplius Gallorum in Floridam expeditio memoratur, manſitque Hiſpanis vacua harum terrarum poſſeſsio.

VIRGINIA.

HVNC quoque maris terræque tractum, Hiſpanicis claſsibus enauigatum fuiſſe, littorum regionúmque nomenclatura demonſtrat: nam Floridam emenſis, ſtatim Arenarum caput occurrit, ſiue de Arenis. Regio hæc ad Norombegæ vſque terras, Norombega ad Franciam vſque Nouam, & Baccalearum ſinus excurrit. *Nominis origo* Sed de quâ agimus Virginia, extra communem nauigantium curſum ſita, rarius frequentabatur, Anglorum demum nauigationibus innotuit. Nomen à Viguino regulo, ſeu, vt mauult ille qui Frãciſci Draci expeditionis anno M.CCCCC.LXXXV. ad occidentales Indias diarium aut commentarium edidit, ab Eliſabethâ Angliæ Reginâ nomen tulit. Prima ad hunc parallelum VValteri Rallegi fuit nauigatio, plures deinde ſuccedentibus temporibus huc directæ ſunt, ducibus Richardo Greinuillio, & Radulpho Lauio, fauſtíſque ominibus Anglorum Colonia hic coaluit. Sed anno M.CCCCC.LXXXVII. cum rerum omnium inopiâ premerentur, eodem Lauio prouinciam deſerente, coloni nauibus Franciſci Draci, ex prædatione Indicâ eò commeantis, in Angliam redierunt. Horum relationibus Virginia aduerſo rumore laborare cœpit, detrectantibus plæríſque colonis redire, & in tam longinquam infauſtámque nauigationem nomina dare. Incolæ nudi incedunt, cutem coloribus, punctu-

NORVMBEGA
ET
VIRGINIA.
1597.
NOVÆ FRANCIÆ
Norumbeg
VIRGINIA.
Chesepioc Sinus
Hatorask
Paquiwok
Croatoan
Wokokon
OCCIDENS.
C. de las arenas
Bucka de Arenas

PARS
S. Pietro
Cap. de Breton
Y. de Breton
I. de S. Pietro
I. de S. Juan
SEPTENTRIO
ORIENS
MERIDIES
320
325
330
47
46
45
44
43
42
41
40
39
38

puncturíſque inficiunt, aut deturpant. Verenda ferinis pellibus contegunt, promiſſam capitis comam nutriunt, dependentéſque crines in nodum colligunt, ſed verticem ad inſtar criſtæ gallinacei detondent, quem oblongâ verſicolore pluma ornant. Aſsiduis venationibus feras inſectātur. Arma ſunt arcus & ſagittæ. Oppida exigua, decem aut duodecim ædium capacia: defixis humi palis, ſeu paliſſadis, anguſto aditu, in orbem ædificant, templo principis, procerúmque manſionibus, & areâ, ſeu foro rerum vænalium, domibúſque incolarum, circumquáque in circuitu diſtinctis affabréque collocatis. Gens æqui boníque tenax, iuſtitiam exercet, animæ immortalitatem ſentit, ſed ſaltationibus aſsiduis, intempeſtiuíſque compotationibus ad inſtar aliorum Americanorum, intemperanter indulget, à carnibus tamen humanis abſtinet. Sed de moribus & naturâ indigenarum, deque alijs Virginiæ commoditatibus aut mirabilibus plura ex deſcriptione Iohannis VVyts, & relatione Thomæ Harioti præfati Rallegi domeſtici, per Theodorum Brium ſingulari libro deſcripta, & æneis formis inciſa circumferuntur.

NOROM-

NOROMBEGA.

Vlterius ſeptentrionem verſus occurrit Norombega, ingenti fluuio oppidóque inſignis, ſed nulla alia re memorabilis. Vnde Norombegæ nomen regioni inditum ſit, incertum eſt. A Barbaris Agguncia dicitur. In ipſo fluminis introitu inſula conſpicitur piſcationibus oportuna. Regio quà maritima eſt, piſcibus, quà Nouam Franciam, & terram firmam contingit, venationibus frequens, feris abundat. Norombegani Nouæ Franciæ ritus, & viuendi morem ſequuntur. Gallorum naues hîc quoque ſuas ſtationes habuiſſe, argumento eſt Claudia inſula.

NOVA

NOVA
FRANCIA
ET
CANADA
1597.
Sague nai.
CA NA DA
NOVA FRAN CIA.
Chilaga.
OC.
285
290
295
300
305
63
60
55
50
46

315
320
325
330
335
340
63
60
55
50
46
EP.
Rio Escuro
C. de Golfon
Baye dus Nodeus
Golfo de Meroſro
Y. de Carauielo.
Y. de fortuna
V. de Marzo
S. Maria.
C. de Marzo
C. de Malvas.
Y. de los Demonios.
Y. de S. Johan.
Terra Cortereale.
Bacallaos.
Y. dos lanas.
OR.
Chas teaux
Belle Isle alys S. Catherina
de Damoiselles
C. Blanco
Sinus S. Laurenty.
Y. de Aſſumptione
Estroict de S. Pierre
Fico De fogo
Terra de
Carpus
Cap. de Mommorancy
Cap. de S. Aluiſe
C. de bona Vista
Golfo de chaleur
Baye de chaleur
Bacallaos
Y. de bacailo
Golfo de los Gamas.
Y. fagundas
Y. de Breton
C. de Breton
ME.

NOVA FRANCIA.

TOTVS hic terræ tractus ad Baccalarearum vſque regionē, Chilagam, Hochalagam, Honguedam, aliáſque regiones comprehendit. Nunc Francia Noua appellatur. Incolæ omnes communi nomine Canadenſes vocantur. Britones & Normani anno à Chriſto nato M.CCCCC.IIII. has terras inuenêre, dum aſellorum marinorum piſcationi intenderent. Poſtea Iohannes Verazzanus, auſpicijs regis Galliæ, inſulam & promontorium Britonum detexit. Mox captus, & à barbaris deuoratus, infœlicem exitum habuit. Iacobus Carterius poſtmodum totam hanc plagam perluſtrauit. Sed Galli cum nulla auri veſtigia deprehendiſſent, facilè cœptam nauigationem intermiſêre. Incolæ colore albo ſunt. Porrò quà ad auſtrum vergit regio, eiuſdem penè cum Galliâ temperaturæ eſt; ſed in Saguenayis, alijſque ſeptentrionalioribus, ſimiliſque eleuationis terris, perpetuâ hyeme riget tellus. Hochelagienſes ad naturam in communi viuunt, nullam bonorum proprietatem agnoſcentes, neque quidquam eorum curant, niſi quæ ad victum facilémque vitæ ſuſtentationem facere intelligant. Canadenſes in perpetuo mercimonij vſu, aſsiduis peregrinationibus exercentur. Gaza horum populorum eſt albi Corallij ſpecies, quam Eſurguy patriâ linguâ vocant. Vlteriora verſus

Iohannes Verazzanus.

Iacobus Carterius.

Apud Hochelagienſes bonorum communio.

curſantes vſpiam illis in partibus freti anguſtias, compendio ad Moluccas ſibi viam promittebat, ſed nuſquam reſpondente fortunâ, irrito conatu domum remeantes, detectarum tantùm à ſe terrarum famam, & algentis climatis intolerandum frigus retulere. Similis planè fuit fortuna Stephani Gomeſij naucleri, qui anno à nato Chriſto M. CCCCC. XXV. æmulus decoris Ferdinandi Magellani, cuius ante triennium comes ſociúſque fuerat, impetratâ Cæſareo diplomate nauigandi poteſtate, has quoque Septentrionales anguſtias inueſtigauit, totúmque hunc maris tractum enauigauit. Sed nihil hac ſuâ nauticâ expeditione profecit, mancipijs tamen ex hac orâ abductis nauem impleuit, vnde tunc ingens ridendi iocandíque in aulâ occaſio; nam ciuis quidam Caronienſis, qui abeuntem Gomeſium ad Garyophillorum terras iter intendere, & redeuntem *Eſclauos*, hoc eſt, mancipia aduexiſſe audiuerat, deceptus ſimilitudine vocis, gaudio præproperus, cum Gomeſium *Clauos*, id eſt, Garyophilla (vti receperat) aduexiſſe putaret, vt optati curſus lætus nuncius regiæ largitatis donum auferret, celeribus citíſque equis ad aulam contendit, & Gomezium inuento freto, magnam aromatum abundantiam retuliſſe vulgauit, poſtmodùm aduentu Gomeſij errore comperto affatim riſum eſt.

Stephani Gomeſij nauigatio.

TERRA LABORATORIS, ET ESTOTILANDIA.

EXTREMA hæc Indicæ continentis pars, inuentione omnium fuit prima, quando duobus penè ſæculis, ante Luſitanorum & Caſtellanorum nauigationes, à Piſcatoribus Friſlandicis, tempeſtate huc eiectis, primitùs hanc terræ partem detectam, & poſtmodum circa annum M.CCC.XC. auſpicijs Zichini Friſlandiæ regis, à Nicolao, & Antonio Zenis fratribus, patritijs Venetis, perluſtratam, eorundem Zenorum relationibus conſtat; horum ſagaci induſtriæ, quiſquis es Geographiæ ſtudioſus, debes, hanc Eſtotilandiæ & Septentrionalioris oceani, inſularúmque interiacentium deſcriptionem: quæ beneficio Nicolai Zeni ex rectâ, ſuprâdictorum Zenorum poſteritate prognati, conſeruata, extractáque ex hydrographica illorum membranâ, Ptolemæi tabulis addita eſt, vti refert Hieronymus Ruſcellus in ſuis ad Ptolemæum commentarijs. Secundum detectæ huius regionis decus tulit Iohannes Scoluus Polonus, qui anno reparatæ ſalutis M.CCCC.LXXVI. octoginta & ſex annis à primâ eius luſtratione nauigans vltra Noruegiam, Groenlandiam, Friſlandiámque, Boreale hoc fretum ingreſſus ſub ipſo Arctico circulo, ad Laboratoris hanc terram Eſtotilandiámque delatus eſt. Multo deinde tempore intentatum hoc nautis manſit littus, dum

Zenorum peregrinationes.

Iohannis Scolui nauigatio.

ESTOTILANDIA ET LABORATORIS TERRA.
SEPTENTRIONALIORIS AMERICÆ PARS.
330
340
70
65
60
55
London Cost.
Diuer Promont
C. Chidleis
C. Bedford
Sanderſon Tour
Mont Raleg
Diers cap.
C. Walſingam
F. Cumberlants isles
E. Waerwikes forlant
L. Lumleis Inlet
Continens an inſula, ulterius ſic incertum.
A furious ouer fall
ESTOTILANDT.
TERRA DE LABORADOR.
R. de Tormenta
Ys. de Tormenta
Ys. de Fortuna

350
360
19
GROENLANDIÆ
PARS.
70
ISLANDIÆ
PARS.
65
Beers ſound
Lokes land
ANGVSTIÆ
LESTER POINT.
Halles insula
FRIS LANT.
Akranes
N. DAVIS.
Monaco
60
55
350
360

dum algentis climatis gelu, aut infeſti maris horrent procellas, haud ſatis dignum ob præmium. Sed poſtquam Luſitani peragratis omnibus Africæ littoribus in Oriente, & Columbus Catholicorum regum nomine, in Occidente nouas terras inuenêre, obortâ inter Hiſpanos & Luſitanos contentione, cum pro ſe quiſque certatim Moluccarum poſſeſsionem ſui iuris facere contenderet, Gaſpar Corterealis anno à nato Chriſto milleſimo quingenteſimo, quærens fretum quod compendio ad aromatum terras duceret, inuenit fluuium, cui à multo frigore, præiacentibúſque niuibus, *Neuado* nomen indidit. Sed ingentibus penè frigoribus ſubactus, ad meridiem curſum intendens, totum hunc terræ tractum ad Maluarum vſque promontorium detexit. Repetitâ deinde ſequenti anno nauigatione, aquis hauſtus nuſquam amplius comparuit. Michaël Corterealis anno à nato Chriſto. M.CCCCC.II. dum fraterno amore fratrem quærit, ad eundem ſinum nauigans, pariter & ipſe perijt. Vaſquium Cortereálem inſanum quoque iter parantem, Emanuel Luſitaniæ rex retinuit. Sebaſtianus Gabotus anno milleſimo quingenteſimo ſeptimo, cum nomine Angliæ regis, per anguſtias ſeptentrionales, ad Cathayam & Sinarum regionem iter intendiſſet, Baccalearum terras detexit, enauigatóque toto hoc Oceani tractu, cum ad ſexageſimum ſeptimum latitudinis gradum perueniſſet, hybernis frigoribus præpeditus multáque glacie impediente deſtinatæ nauiga-

Gaſparis Corterealis nauigationes.

Michael Corterealis.

Sebaſtiani Caboti nauigatio.

Laboratoris terra. tionis curſum in Angliam rediјt. Cæterum Laboratoris hæc, Eſtotilandiæque ora, mõtibus aſpera & ſyluis horrida, ingentium omnis generis ferarum multitudine abundat. Fama eſt Gryphos iſtis quoque in montibus reperiri. Indigenæ ingenio docili ſunt, linguam & characteres habẽt peculiares. Firmâ præterea corporis conſtitutione fortes ac robuſti, venatores ſunt ſtrenui: colore perhibentur eſſe ſubfuſco, non propter impendentes æſtuantis ſolis radios; ſed aut nimio frigore, aut cute herbis infectâ: nam cutem hic quoque atratis coloribus barbarorum more depingunt, argenteáſque bullas, aut inaures geſtitant. Ferarum martrarúmque pellibus veſtiuntur, hyeme corpori obuerſis villis; domos ligneas construunt, quas ferarum quoque piſciúmue pellibus contegunt, piſcibus vt plurimùm victitant, quorum hic ingens càptura. Auri has quoque feraces eſſe terras, quidam autumant; cuius rei fidem refellere non eſt animus: tamen hoc dicam, ſi qua ibi aurifodina fuiſſet operæ, non dubium, quin continuatis nauigationibus tota hæc ora petita, luſtrata & penitus detecta foret. Nunc tamen, vltra prædictos Martinus Forbiſſerus, & Iohannes Dauis Septentrionalia hæc littora tentarunt, quorum ille anno M. CCCCC. LXXX. hic anno M. CCCCC. LXXXV. M. CCCCC. LXXXVI. fretum ad Sinarum populos inquirens, irritâ nauigatione in Angliam reuerſus eſt. Indos quondam tempeſtatibus in Sueuorum & Germaniæ

Martinus forbiſſerus.

Iohannes Dauis.

littora

littora eiectos, ſuperiùs ex Cornelij Nepotis, & Pomponij Melæ authoritate, Quinto Metello Celeri, Galliæ tum proconſuli, à Sueuorum rege donó datos, non ex vltimis Orientis, aut Occidentis partibus, vti quibuſdam viſum eſt, ſed ex hac Laboratoris Eſtotilandiæ aut vicinis terris veniſſe conſtanter teneo, mecúmque ſentiet quicúmque climatis rationem, & præcedentia expenderit. Paulus Iouius antiquis temporibus aliquoties ex his partibus in noſtram Europam tranſmigrationes factas, litandique humanis hoſtijs truculentum morem ex hoc orbe in Britanniam, atque inde in Galliam manaſſe putat: ſed ego hoc vt parum vero ſimile, nunc in medio relinquam, ex ingenio ſuo quiſque demat vel addat fidem.

FINIS.

ELENCHVS TABVLARVM.

1 Orbis terrarum.
2 Auſtralis terra & Chica.
3 Chili.
4 Plata.
5 Braſilia.
6 Peruuia.
7 Caſtillia Aurifera.
8 Residuũ terræ firmæ siue Paria & Cubagua.
9 Hiſpaniola.
10 Cuba & Iamaica.
11 Iucatana regio & Fondura.
12 Hiſpania noua.
13 Noua Granata & California.
14 Anian & Quiuira.
15 Conibas regio.
16 Florida.
17 Virginia.
18 Noua Francia & Canada.
19 Eſtotilandia & Laboratoris terra.